

TIENERSEKS

VORMEN VAN INSTRUMENTELE SEKS ONDER TIENERS

TIENERSEKS

VORMEN VAN INSTRUMENTELE
SEKS ONDER TIENERS

Utrecht, april 2007

Auteurs: Hanneke de Graaf, Mechtild Höing, Miriam Zaagsma en Ine Vanwesenbeeck

Projectnummer: SGI024JONG

© 2007 Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum, Den Haag

---

SAMENVATTING

Begin 2007 werd door de Rutgers Nisso Groep (RNG), in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC), een studie uitgevoerd naar aard, omvang en risico's van instrumentele vormen van tienerseks. Bij deze vormen van seksueel gedrag lijken niet relatievorming en intimiteit de primaire motivatie te zijn, maar lustbeleving of materieel gewin. Seksueel gedrag dat hieronder kan vallen is seks met een onbekende, seks in ruil voor geld of iets anders, deelname aan seksfeesten of seks op Internet. De primaire onderzoeksmethode van deze studie was literatuuronderzoek. Aanvullende gegevens werden verkregen uit een expertmeeting met veldexperts en secundaire analyses op het databestand van een eerder uitgevoerd grootschalig representatief onderzoek onder jongeren van 12 tot 25 jaar (*Seks onder je 25ste*). Hieronder vindt u de onderzoeksvragen van de huidige studie en een samenvatting van de bevindingen.

1) Wat is de aard en omvang van seksueel gedrag van jongeren dat niet in het teken staat van relatievorming of intimiteit, maar van lustbeleving of materieel gewin? Komt dergelijk gedrag vaker voor binnen bepaalde groepen jongeren (gekenmerkt door demografische kenmerken, achtergrond of straatcultuur)? Op welke wijze en in welke contexten komt dergelijk gedrag tot stand?

Losse seksuele contacten komen regelmatig voor onder jongeren. Bijna één op de vijf seksueel actieve Nederlandse jongeren had geen relatie met de laatste persoon waarmee men geslachtsgemeenschap had. Ook seks op Internet is niet uitzonderlijk: ongeveer één op de tien jongens en één op de twintig meisjes zegt hier in een half jaar ervaring mee te hebben. Wat ze dan precies hebben gedaan is onbekend, het gaat hier om al het gedrag dat door jongeren zelf als zodanig wordt benoemd. Seks in ruil voor geld of een andere beloning en seks op seksfeesten, lijkt binnen de totale populatie jongeren bij een zeer kleine minderheid voor te komen, hoewel we met betrekking tot seksfeesten niet over Nederlandse cijfers beschikken.

Op basis van de literatuur, de gesprekken met veldexperts én de secundaire analyses kunnen wel groepen worden onderscheiden, waarbinnen instrumentele vormen van seks vaker voor lijken te komen. Ten eerste lijkt dit gedrag vaker voor te komen in grote steden. Uit de secundaire analyses komt naar voren dat jongeren in zeer sterk stedelijke gebieden relatief vaak seks tegen betaling of seks met losse partners hebben en permissiever denken over seks zonder gevoelens. Ook in een onderzoek in Amsterdam Zuidoost wordt geconcludeerd dat seks in ruil voor een beloning en bezoek aan seksfeesten meer dan incidenteel voorkomt, hoewel hier ook geconstateerd wordt dat dit de stads(deel)grenzen overschrijdt.

Binnen de groep jongens lijkt de groep van 12 tot 14 positiever tegenover instrumentele vormen van seks te staan: voor hen was de laatste partner vaker een losse partner, ze denken positiever over seks zonder dat twee mensen veel voor elkaar voelen en zeggen relatief vaak dat ze het in orde vinden dat een jongen in bepaalde situaties seks verwacht (bijvoorbeeld als een meisje bekend staat als 'makkelijk' op seksueel gebied). Verder hebben dakloze jongeren en jongeren met psychische problemen, bijvoorbeeld jongeren die depressief of verslaafd

---

zijn, vaker seks in ruil voor geld of een andere beloning. Jongeren die hoger scoren op depressiviteit hebben ook vaker (negatieve) ervaringen met Internetseks. Daarnaast hebben homojongens vaker ervaringen met losse partners, betaalde seks en seks op Internet.

Onderscheid naar opleidingsniveau en etnische achtergrond laat tegenstrijdige resultaten zien. Op basis van de secundaire analyses lijken lager opgeleide jongeren en jongens met een Marokkaanse of Turkse achtergrond vaker aan bijvoorbeeld ruilseks of seks op Internet te doen. Ook in de expertmeeting naar aanleiding van de quickscan in Amsterdam Zuidoost wordt gezegd dat de meeste meisjes die aan ruilseks doen, laag opgeleid zijn. Er zijn echter ook studies naar instrumentele vormen van seks die geen verschil naar etniciteit of opleidingsniveau vinden. Mogelijk zijn niet zozeer etniciteit en opleidingsniveau bepalende factoren, maar eerder sociaal economische status en (hiermee samenhangend) een problematische gezinsachtergrond.

Een warm gezinsklimaat (waarin ouders affectie tonen, helpen als het nodig is en veel van hun kinderen afweten), lijkt namelijk samen te hangen met minder ervaring met verschillende vormen van instrumentele seks. In de secundaire analyses werden negatieve samenhangen gevonden tussen een dergelijke gezinsachtergrond en betaalde seks, Internetseks en seks met losse partners. Ook in de literatuur werden verschillende aanwijzingen gevonden dat een problematische gezinssituatie de kans op ervaringen met instrumentele seks vergroot. De veldexperts bevestigden dit verband vanuit de eigen praktijkervaring.

2) Hoe beleven jongeren deze vormen van seksueel gedrag? In welke mate zijn dergelijke contacten vrijwillig dan wel onvrijwillig? Wordt dergelijk gedrag binnen bepaalde subgroepen anders beleefd?

Op deze vraag valt op basis van dit onderzoek nauwelijks antwoord te geven, mede omdat het overgrote deel van het beschikbare onderzoek kwantitatief van aard is. Wat we wel weten, is dat de meeste jongeren een voorkeur hebben voor seks binnen een relatie. Ook weten we dat er jongeren zijn die orale seks geen 'seks' noemen, die seks tegen betaling geen 'prostitutie' noemen en die aandringen om seks te krijgen geen 'seksueel geweld' noemen. Dit wordt ook erkend door de veldexperts. Waar voor welke groepen de grens ligt tussen vrijwilligheid en onvrijwilligheid is onbekend. Opvattingen op dit gebied lijken sterk uiteen te lopen en ook verschillend te zijn voor jongens en meisjes.

3) Zijn er verschuivingen waar te nemen in aard en omvang van dergelijk gedrag en in de beleving ervan in de afgelopen 10 jaar?

Door veldexperts worden duidelijk verschuivingen waargenomen. Jongeren lijken op veel jongere leeftijd bezig te zijn met seks, ze gaan verder in seksuele contacten (vroeger zoenden meisjes om aandacht te krijgen, tegenwoordig pijpen ze) en de plek waar over seks gepraat wordt of waar geëxperimenteerd wordt is veranderd (vroeger het fietsenhok, tegenwoordig het Internet). Uit cijfers van het Korps Landelijke Politiediensten blijkt dat het aantal aangiften van zedendelicten via Internet de laatste jaren sterk toeneemt.

Vanuit de literatuur worden dergelijke veranderingen in seksueel gedrag en seksuele moraal gedeeltelijk bevestigd. De verschuivingen zijn echter niet groot: in 1995 was de leeftijd waarop de helft van de jongeren ervaring had met geslachtsgemeenschap 17,7, in 2005 was dat 17,3. De toename van het percentage jongeren met seksuele ervaring is ook vooral terug te vinden in de oudere groep tieners (vanaf 15 jaar) en minder onder jongeren van 12 tot 14 jaar. Seksueel gedrag op Internet is ontegenzeggelijk toegenomen, simpelweg omdat het gebruik van Internet door jongeren in de afgelopen 10 jaar explosief is toegenomen. In hoeverre seks in ruil voor geld of een andere beloning en het bezoeken van seksfeesten in de afgelopen 10 jaar is toegenomen, is onbekend. Ook is er weinig bekend over verschuivingen in seksualiteitsbeleving. Wel zijn jongeren in 10 jaar tijd iets makkelijker gaan denken over seks zonder dat de partners veel voor elkaar voelen. In 1995 vond één op de zes schoolgaande jongeren dit in orde, in 2005 was dit toegenomen tot één op de vier.

4) Hangen dergelijk gedrag en beleving samen met ervaringen met seksueel misbruik of geweld en eventuele andere risico's?

Harde bewijzen voor een samenhang tussen ervaring met instrumentele vormen van seks of de beleving hiervan en ervaringen met seksueel geweld zijn er niet, maar er bestaan wel verschillende aanwijzingen die een verband doen vermoeden. Zo is veelvuldig aangetoond dat jongeren die wel eens seks hebben gehad in ruil voor geld of een andere beloning, ook vaker ervaring hebben met seksueel geweld. Vanwege het relationele karakter van dergelijke verbanden kunnen de ervaringen met ruilseks mogelijk ook een reactie zijn op seksueel misbruik. In de literatuur is veelvuldig aangetoond dat seksueel misbruik in de kindertijd samenhangt met seksueel acting-out gedrag tijdens de adolescentie.

Aan seksueel gedrag op Internet zijn specifieke risico's verbonden die de kans op seksueel geweld mogelijk vergroten. Zo is het op Internet altijd mogelijk om opnames te maken wanneer iemand iets seksueels doet voor de webcam. Op deze manier krijgt de ander materiaal in handen waarmee hij of zij druk kan uitoefenen om nog meer of verdergaande beelden van seksuele handelingen te verkrijgen. Daarnaast zijn er risico's verbonden aan het maken van afspraakjes via Internet. Het is goed mogelijk dat iemand zich op Internet anders voor heeft gedaan dan hij of zij is en dat hij of zij bij een afspraak ineens een volwassen man blijkt te zijn, in plaats van een leeftijdsgenoot.

Tenslotte komt vanuit theorie en empirie naar voren dat eerdere ervaringen met instrumentele seks (of het vermoeden daarvan) het soms moeilijk maken om dergelijke contacten in het vervolg te weigeren, vooral voor meisjes. Van meisjes die eerder vrijwillig hebben deelgenomen aan instrumentele seksuele activiteiten wordt soms verwacht of zelfs geëist dat ze dit nogmaals, of ook met anderen, zullen doen. Het vergt van deze meisjes meer volharding om dit te weigeren, dan van meisjes die dit nooit eerder deden. Ook veldexperts op het terrein van zedendelicten signaleren dat daders eerder eigen verantwoordelijkheid aan het slachtoffer toeschrijven, wanneer bijvoorbeeld al van haar bekend was dat ze makkelijk bepaalde seksuele handelingen verricht. Er wordt dan gezegd dat het meisje het zelf ook wilde.

---

5) *Welke rol spelen televisie, Internet en mobiele telefoons bij deze vormen van seksueel gedrag?*

Beelden van (instrumentele) seks op televisie zijn de laatste jaren sterk toegenomen. Daarnaast biedt de komst van Internet tal van nieuwe mogelijkheden op seksueel gebied, zowel voor het in contact komen met erotisch materiaal als voor seksueel getinte interacties. Zowel theoretisch als intuïtief valt te veronderstellen dat de confrontatie met seksueel getinte beelden hun invloed doen gelden. Empirische bewijzen dat deze ontwikkeling samenhangt met instrumenteel seksueel gedrag onder tieners, met veranderende seksuele attitudes of met het vóórkomen van seksuele dwang onder jongeren ontbreken. Verschillende aanwijzingen zijn er wel.

Zo lijkt het erop dat jongeren die veel naar geseksualiseerde media kijken, vaker en op jongere leeftijd ervaring opdoen met bijvoorbeeld geslachtsgemeenschap. Jongeren die meer dan gemiddeld naar seksueel getinte televisiebeelden kijken, lopen wat betreft seksueel gedrag 9 tot 17 maanden vóór op jongeren die hier minder vaak naar kijken. Een hogere consumptie van seksueel getinte media hangt daarnaast samen met een hogere inschatting van de seksuele ervaring van leeftijdgenoten en meer genderstereotype rolopvattingen. Vooral meisjes zijn meer seksueel gepreoccupeerd en minder tevreden met het eigen uiterlijk, naarmate ze vaker naar geseksualiseerde beelden in de media kijken. Een verband met ervaringen met seksueel geweld is dan voorstelbaar, aangezien er ook vaak een verband wordt gevonden tussen dergelijke ervaringen en een negatief zelfbeeld. Daarnaast zijn voor jongens ook verbanden gevonden tussen het gebruik van muziekszenders en Internet en de verwachting om grenzen van anderen niet te zullen respecteren.

Wanneer gekeken wordt naar effecten van mediagebruik, is van belang om te kijken naar bepaalde beschermende en risicofactoren. De invloed van seksueel getinte beelden in de media is niet voor alle jongeren hetzelfde. Jongeren zijn geen passieve ontvangers, maar ze selecteren ook zelf bepaalde beelden, kijken hier met meer of minder aandacht naar en interpreteren het op verschillende manieren. Zo blijkt het kijken naar (gewelddadige) porno uitsluitend samen te hangen met seksueel gewelddadig gedrag bij mannen die hier al toe neigen. Ook is de samenhang tussen het zien van seksueel getinte beelden en meer seksueel gedrag en permissievere attitudes sterker bij jongeren die aangeven dat ze de beelden in de media positief evalueren of realistisch vinden. Ouders zouden hierin ook een mediërende rol kunnen vervullen, bijvoorbeeld door de beelden vanuit de media in gesprekken in een meer realistisch kader te plaatsen of te praten over wat hun kind doet en meemaakt op Internet. Jongeren die aangeven dat de ouders zich meer met hun mediagebruik bemoeien, denken bijvoorbeeld minder permissief over een aantal instrumentele vormen van seks. Jongeren die zeggen dat ze vaker met de ouders praten over wat ze op Internet doen, hebben minder negatieve ervaringen op Internet.

6) *Wat is er bekend over de reactie van politie en hulpverlening op effectieve preventie en aanpak van seksueel geweld dat zich kan voordoen bij deze vormen van seksueel gedrag?*

Allereerst is, zoals eerder gezegd, niet duidelijk in hoeverre instrumentele seks schadelijk of onvrijwillig is en daarmee ook niet in hoeverre preventie noodzakelijk is. Wanneer preventie wenselijk zou zijn, kunnen ouders hierbij een rol spelen. Zij kunnen dit doen door te proberen op de hoogte te zijn van het doen en laten van hun kinderen, door affectie te tonen en er te zijn wanneer dit nodig is. Ook kunnen ze aan media-opvoeding doen: samen met de kinderen naar televisie kijken, bespreken wat ze zien en eventueel beperkingen opleggen met betrekking tot programma's die in hun ogen ongeschikt zijn.

Hulpverlening en politie kunnen pas iets doen wanneer er een hulpvraag is, of wanneer er aangifte wordt gedaan. Bij de vormen van tienerseks die de focus zijn van deze studie is dit vaak niet het geval. Wanneer er duidelijk sprake is van seksueel geweld of prostitutie soms wel. In dat geval wordt de opvang door hulpverlening en politie vaak als onvoldoende ervaren. Beide sluiten onvoldoende aan bij de belevingswereld van jongeren. Het aanbod is versnipperd en in sommige gemeenten vrijwel helemaal afwezig. Over effectieve interventies is verder nauwelijks iets bekend.

Samengevat kan worden gezegd dat er veranderingen plaatsvinden in het aanbod aan seksueel getinte beelden in de media en in de seksuele moraal en het gedrag van jongeren. Theoretisch zijn hier zeker risico's aan verbonden, maar in hoeverre dit werkelijk het geval is, is nog met onvoldoende zekerheid te zeggen. Er zijn aanwijzingen dat seks tegen beloning of betaling of deelname aan seksfeesten slechts bij een kleine (kwetsbare) groep jongeren voorkomt. Deze groepen verdienen onze aandacht. Het aanpassen van interventies aan de veranderende context voor seksuele ontwikkeling is hiervoor een vereiste. Deze moeten aansluiten bij de belevingswereld van jongeren en meer specifiek bij de beleving van specifieke doelgroepen, zoals jongeren met een verstandelijke beperking of jongeren uit bepaalde subculturen.

SUMMARY

Early 2007 the WODC (the Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Justice) commissioned the Rutgers Nisso Groep (RNG) to investigate the nature, scope and risks of instrumental forms of teenage sex. The primary motivation for these kinds of sexual behaviour does not seem to be the development of a relationship and intimacy, but purely sexual gratification or material gain. Such sexual behaviour includes casual sex, sex in exchange for money or something else, and participating in sex parties or Internet sex. The primary research method employed was a review of the available literature on the subject. Additional data were obtained from a meeting with field experts and from secondary analyses of the data base of a previously conducted, large-scale and representative research among young people between the ages of 12 and 25 (*Sex under 25*). Below you will find the questions included in this research and a summary of the findings.

1) What is the nature and scope of sexual behaviour of young people that is not focused on the development of a relationship or intimacy, but on sexual gratification or material gain? Is there a higher incidence of such behaviour among specific groups of youth (characterised by demographic characteristics, background or street culture)? In which way and in which contexts does such behaviour come about?

Casual sex among young people is fairly common. Almost one in five sexually active Dutch youth did not have a relationship with the last partner they had sexual intercourse with. Internet sex is not uncommon either: about one in ten boys and one in twenty girls say they have experienced cyber sex in the past six months. What they did exactly is unknown; it relates to all behaviours that were mentioned as such by the youth themselves. Sex in exchange for money or another reward appears to occur among a very small minority within the total population of youth, although we do not have Dutch statistics relating to sex parties.

On the basis of literature, discussions with experts and secondary analyses, we can distinguish groups in which forms of instrumental sex appear to occur more frequently. Firstly, this behaviour appears to occur more frequently in large cities. The secondary analyses show that young people in highly urbanised areas relatively often have sex in exchange for money or sex with casual partners and think more permissively about sex without any emotional involvement. A study in southeast Amsterdam also finds that sex in exchange for a reward and participation in sex parties occurs not infrequently, although another observation is that it exceeds the city (district) boundaries.

With regard to boys, the group between the ages of 12 and 14 appears to have a more positive attitude towards forms of instrumental sex: their last partner was more often a casual partner, they think more positively about sex without being emotionally involved and relatively often say that it is alright for a boy to expect sex in certain situations (for example, if a girl has the image of being “easy”). Furthermore, homeless youth and youth with mental problems, e.g. young people who are depressed or addicted, more frequently have sex in exchange for money or another reward. Young people with higher scores on depression more frequently

---

have (negative) experiences with Internet sex. In addition, homosexual boys have had experiences with casual partners, paid sex and Internet sex relatively often.

Associations with educational level and ethnic background show conflicting results. Based on the secondary analyses, low-educated youth and boys from a Moroccan or Turkish background appear to engage relatively often in commercial sex or Internet sex. In the meeting of experts held as a result of the quick scan in southeast Amsterdam it was also stated that most girls engaging in commercial sex were lower educated. However, there are also studies into forms of instrumental sex that did not find any disparities with regard to ethnicity or educational level. Possibly ethnicity and education are not so much the determining factors, but rather social-economic status and (connected to this) a problematic family situation.

A warm family situation (in which parents show affection, give support whenever it is needed and are well-informed about their children's life) appears to be linked to less experience with the various forms of instrumental sex. In the secondary analyses, negative correlations were found between such a family background and paid sex, Internet sex and sex with casual partners. In the literature various findings indicated as well that a problematic family situation increases the likelihood of engaging in instrumental sex. The field experts confirmed this connection based on their own practical experience.

2) How do young people experience these kinds of sexual behaviour? To what extent are such contacts voluntary or involuntary? Is such behaviour experienced differently within specific subgroups?

This question cannot really be answered on the basis of the present study, partly because most available research is of a quantitative nature. What we do know is that most young people have a preference for sex within an intimate relationship. We also know that some young people feel that oral sex is not "sex", that paid sex is not "prostitution", and that some pressure to get sex is not "sexual violence". This is also recognised by the field experts. Where the boundary lies between consensual and non-consensual sex and for which groups is not known. Opinions appear to vary greatly and appear to be different for boys and girls.

3) Can shifts be observed as to the nature and scope of such behaviour and how it is experienced over the course of the past ten years?

Field experts clearly observe shifts. Young people appear to engage in sexual behaviour at a much younger age, they go much further in sexual contacts (girls used to kiss to get attention, now they give blow jobs) and the place where they talk about sex or experiment with it has changed (it used to be the bicycle shed, now it is on the Internet). Figures from the KLPD (National Police Services Agency) show that the number of reports of sexual offences via the Internet has strongly increased in the past few years.

The literature partially confirms such shifts in sexual behaviour and sexual morals. However, the shifts are small: in 1995 the age at which half of the youth experienced sexual intercourse was 17.7; in 2005 it was 17.3. The increase in the percentage of youth with sexual experience is found in particular among the older group of teenagers (from the age of 15) and less so among youth between the ages of 12 and 14. Sexual behaviour on the Internet has unarguably increased, simply because the use of the Internet by young people has increased explosively in the past ten years. It is unknown to what extent sex in exchange for money or another reward and participation in sex parties have increased in the past ten years. Not much is known either about shifts in how sexuality is experienced. However, compared to ten years ago, young people nowadays do think more permissively about sex without emotional involvement. In 1995 one in six schoolboys and schoolgirls felt this to be all right; in 2005 this figure had increased to one in four.

4) Does such behaviour and perception correlate with experiences with sexual abuse or violence and any other risks?

There is no hard evidence for a correlation between experience with forms of instrumental sex or the perception thereof and experience with sexual violence. However, there are various indications that suggest a connection. For example, there is abundant evidence that young people who have had sex at some point in exchange for money or another reward also more often experienced sexual violence. Due to the correlational character of such connections the experiences with paid sex could possibly be a reaction to sexual abuse. Literature has frequently shown that sexual abuse in childhood is connected with sexually acting out behaviour during adolescence.

Specific risks are attached to sexual behaviour on the Internet, which possibly increase the chance of sexual violence. For example, on the Internet it is always possible to make a recording when someone shows some kind of sexual behaviour in front of a webcam. In this way the other gets hold of material with which (s)he can exert pressure to obtain more or increasingly explicit images of sexual acts. Furthermore, risks are attached to dating via the Internet. It is very well possible that people present themselves very differently from who they really are and that on a date they turn out to be adults instead of peers.

Finally, theory and empiric evidence show that previous experiences with instrumental sex (or the assumption thereof) sometimes make it harder to refuse such contacts in the future, in particular for girls. When girls have at some point participated in instrumental sexual activities voluntarily, it is sometimes expected or even demanded from them that they will do this again, or with others. It requires much more tenacity from these girls to refuse to repeat sexual acts than from girls who have never engaged in them before. Field experts in the area of sexual offences indicate as well that offenders sooner project their own responsibility onto the victim when it is (assumed) common knowledge that she would readily perform certain sexual acts. They then claim that the girl 'wanted it too'.

---

5) Which role do television, the Internet and mobile phones play in these forms of sexual behaviour?

There has been a strong increase in images of (instrumental) sex on television in the past few years. Furthermore, the Internet offers numerous new possibilities in the area of sex, in terms of coming into contact with erotic material as well as interactions of a sexual nature. Both theoretically and intuitively the assumption can be made that the confrontation with images of a sexual nature has its impact. There is no empirical evidence that this development is connected with instrumental sexual behaviour among teenagers, with changing sexual attitudes or with the incidence of sexual coercion among youth. However, there are several indications that it does.

For example, it appears that young people who often watch sexualised media more often have experience with sexual intercourse and have their first sexual experiences at a younger age. Young people who watch sex programmes on television more often than average, become sexually active 9 to 17 months earlier than young people who watch such programmes less often. In addition, a higher consumption of sexuality in the media is connected with a higher assessment of the sexual experience of peers and more gender stereotyped opinions. The more young people, especially girls, watch sexualised images in the media, the more preoccupied and the less satisfied they become with their looks. In this context a connection with sexual violence is conceivable, as a correlation is often also found between such experiences and a negative self image. In addition, for boys, correlations have been found between the use of music videos and the Internet and the expectation they will not respect boundaries.

When studying the effects of media use, it is of importance to look at certain protective and risk factors. The influence of sexual images in the media is not the same for all youth. They are not passive receivers, but select certain images themselves, watch them with more or less attention and interpret them in different ways. For example, watching (violent) porn appears to be exclusively connected to violent sexual behaviour in men who already are inclined to it. Furthermore, the connection between watching sexual images and more sexual behaviour and more permissive attitudes is stronger in young people who indicate that they positively evaluate the images in the media or find them realistic. Parents could play a mediating role in this respect, for example by placing the images in the media in a more realistic perspective in conversations with their children or by talking with their child about what (s)he is doing and experiencing on the Internet. For example, young people who indicate that their parents interfere more often in their use of the media, think less permissively about a number of forms of instrumental sex. Young people who say they often talk with their parents about what they are doing on the Internet, have fewer negative experiences on the Internet.

6) What is known about the reaction of the police and social care to sexual violence that might occur in these forms of sexual behaviour, and is there any effective prevention of these situations of sexual violence?

As mentioned before, it is not clear to what extent instrumental sex is harmful or non-consensual and therefore it is not clear to what extent prevention is required. When prevention would be desirable, parents could play a part. They could do so by trying to be informed about their children's lives, by showing affection and by being there for them whenever it is needed. They could also teach their children to question the media, rather than absorb it uncritically. Parents could watch television together with their children, discuss what they see and, if deemed necessary, impose restrictions with regard to programmes that are unsuitable for children's viewing in their eyes.

Social care and police can only do something when help is requested or an offence is reported. This does not happen frequently with regard to the forms of teenage sex that are the focus of this research. When there is a case of obvious sexual violence or prostitution, it sometimes does happen. In such cases the intervention by social care and the police is often considered inadequate. Both are insufficiently geared towards the youth's perception of their environment. Care is fragmented and in some municipalities almost non-existent. Furthermore, hardly anything is known about effective interventions.

Summing up, it can be stated that changes are taking place in the incidence of sexual images in the media and in the sexual morals and behaviour of young people. Theoretically these changes definitely involve risks, but to what extent this is actually the case, is impossible to say with any degree of certainty. There are indications that the most extreme forms of instrumental sex only occur among a small (vulnerable) group of young people. This group deserves our attention. Adjusting interventions to the changing context of sexual development is a requirement to this end. These interventions should be geared towards the youth's perception of their environment and, more specifically, to the perception of specific target groups, such as young people with a mental disability or young people from specific subcultures.

VOORWOORD

In 2005 en 2006 klonken er verschillende signalen dat (bepaalde groepen) jongeren steeds vaker over zouden gaan tot ‘instrumentele’ vormen van seks: seksuele contacten buiten de context van een vaste relatie, waarbij niet relatievorming en intimiteit de primaire motivatie lijken te zijn, maar lustbeleving of materieel gewin. Sommige tieners zouden makkelijk overgaan tot seks in ruil voor geld, een drankje of een nieuw mobieltje, seks op seksfeesten of strippen en masturberen voor de webcam (GGD Amsterdam, 2006; De Graaf & Vanwesenbeeck, 2006). Vooral in de media komt dit beeld van jongerenseks naar buiten. Er wordt dan wel gesproken over ‘de seksuele verwarring’ onder jongeren (Zembla, mei 2005).

Onduidelijk is echter in hoeverre dit beeld in de media correct is, of bijvoorbeeld alleen opgaat voor bepaalde subgroepen tieners. Ook is onbekend of dergelijk gedrag werkelijk iets is van de laatste tijd. Wanneer er inderdaad sprake zou zijn van verschuivingen in de ‘seksuele moraal’, is niet helder waar dit dan mee te maken zou kunnen hebben. De geseksualiseerde media krijgen hierin vaak een rol toegeschreven, maar het staat nog niet vast in hoeverre dit correct is. En hoewel er vanuit de samenleving en politiek veel zorgen worden geuit met betrekking tot een eventuele verschuiving in seksualiteitsbeleving, is vooralsnog weinig bekend over de werkelijk problematische kanten ervan.

Er bestaat daarom grote behoefte aan een meer gedegen analyse van de gesignaleerde problematiek. Het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum (WODC) heeft daarop opdracht gegeven en de financiële middelen ter beschikking gesteld om onderzoek te doen naar wat er over deze instrumentele vormen van tienerseks bekend is. Voor u ligt het eindrapport van dit onderzoek, dat geschreven is op basis van literatuuronderzoek, meningen van veldexperts en secundaire analyses op een groot databestand.

Het onderzoek is uitgevoerd door onderzoekers van de Rutgers Nisso Groep. Zij zijn hierin bijgestaan door een begeleidingscommissie, die als klankbord diende en hen met raad en daad terzijde stond. Deze begeleidingscommissie bestond uit:

- Prof. dr. Arnoud Verhoeff, hoofd van de afdeling epidemiologie bij de GGD Amsterdam en bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam;
- Mw. drs. Kristin Janssens, onderzoeker bij Movisie;
- Dr. Jan Hendriks, hoofd afdeling jeugd van de forensische polikliniek de Waag;
- Mw. drs. Annelies Daalder, hoofd externe betrekkingen bij het WODC;
- Mw. mr. drs. Tasnim van den Hoogen-Saleh, beleidsmedewerker bij het Ministerie van Justitie, Directie Justitieel Jeugdbeleid, afdeling jeugd en zeden.

Wij danken hen voor hun bijdrage aan de totstandkoming van dit rapport, dat een uitgebreid overzicht biedt van wat er bekend, maar vooral ook nog niet bekend is over instrumentele vormen van tienerseks.

Hanneke de Graaf

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	1
1.1 Achtergrond en aanleiding	1
1.2 Doelstelling	2
1.3 Vraagstellingen	3
1.4 Methode	3
1.5 Indeling van dit rapport	4
2. Literatuurstudie	5
2.1 Zoekmethode, selectiecriteria en resultaat	5
2.2 Vóórkomen van instrumentele seks onder jongeren	6
2.3 Beleving van instrumentele seks	8
2.4 Verschuivingen in seksueel gedrag en beleving	9
2.5 Risico's van instrumentele seks	10
2.6 Rol van de media	12
2.7 Rol van politie en hulpverlening	14
3. Mening van veldexperts	15
3.1 Signalen uit het veld	15
3.2 Behoeft aan beleid, interventies en onderzoek	18
4. Secundaire analyses 'seks onder je 25ste'	21
4.1 Verschillen naar demografie	21
4.2 Samenhangen met gezinsklimaat	24
4.3 Relatie met seksuele risico's	25
4.4 Relatie met mediagebruik	27
5. Conclusie en aanbevelingen voor verder onderzoek	29
5.1 Aard en omvang van vormen van instrumentele seks onder jongeren	29
5.2 Beleving van vormen van instrumentele seks	30
5.3 Verschuivingen in de afgelopen 10 jaar	31
5.4 Samenhang met geweld of andere risico's	31
5.5 Rol van televisie, Internet en mobiele telefoons	32
5.6 Preventie en interventie	33
5.7 Aanbevelingen voor onderzoek	34
Bijlage 1. Samenvatting van publicaties	45
Bijlage 2. Veldexperts	93
Literatuur	95

1. INLEIDING

1.1 Achtergrond en aanleiding

De Nederlandse houding ten aanzien van seksualiteit van jongeren is permissief te noemen. Over het algemeen wordt geaccepteerd dat jongeren seks hebben, zolang ze het maar veilig doen en binnen de context van een intieme relatie (Schalet, 2005). Over het algemeen vinden jongeren zelf ook dat het hebben van diepere gevoelens een voorwaarde is voor het hebben van seks. De overgrote meerderheid van alle jongeren van 12 tot 25 jaar vindt het in orde als twee mensen die veel voor elkaar voelen geslachtsgemeenschap hebben, een minderheid keurt seks zonder gevoelens goed (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005). De meeste hebben zelf ook seks binnen de context van een intieme relatie.

Er zijn echter signalen dat (bepaalde groepen) jongeren ook vaak seks hebben buiten de context van een vaste relatie. Jongeren zouden steeds makkelijker overgaan tot seks in ruil voor geld, een drankje of een nieuw mobieltje, seks op seksfeesten of strippen en masturberen voor de webcam (GGD Amsterdam, 2006; De Graaf & Vanwesenbeeck, 2006). Niet relatievorming en intimiteit vormen hier de primaire motivatie, maar lustbeleving of materieel gewin. Vooral in de media komt dit beeld van jongerenseks naar buiten. Er wordt dan wel gesproken over ‘de seksuele verwarring’ onder jongeren (Zembla, mei 2005).

In hoeverre is het beeld dat in de media wordt benadrukt correct? Eenzijdige berichtgeving in de media kan bijvoorbeeld invloed hebben op een onjuiste perceptie van omvang en ernst van bepaalde problematiek (Pfeiffer, 2006). Daarnaast is het beeld dat in de media wordt geschetst mogelijk vooral van toepassing op specifieke groepen jongeren, zoals jongeren uit achterstandswijken of jongeren die onderdeel uitmaken van een subcultuur of ‘straatcultuur’. Zo blijkt bijvoorbeeld uit een grootschalig representatief onderzoek onder jongeren (*Seks onder je 25ste*) dat seks tegen betaling of beloning relatief weinig voorkomt onder de totale groep jongeren (2% van de jongens en 1% van de meisjes heeft dit wel eens gedaan), maar dat er grote verschillen zijn naar etnisch-culturele achtergrond (De Graaf et al., 2005).

Daarnaast is het de vraag in hoeverre er sprake is van verschuivingen in het seksuele gedrag en de seksuele beleving van jongeren. Binnen de verschillende werkerreinen van de Rutgers Nisso Groep (onder andere binnen het programma Seksueel Geweld en Seksuele Intimidatie (leerstraffen voor jeugdige zedendelinquenten) en het programma Seksuele en Relationele Vorming) worden dergelijke verschuivingen wel signaleerd. In het eerder genoemde onderzoek *Seks onder je 25ste* zijn ook aanwijzingen gevonden dat er sprake is van enige verschuivingen in het seksueel gedrag en in de attitudes. Zo hebben nu meer schoolgaande jongeren ervaring met geslachtsgemeenschap en staan jongeren iets permissiever tegenover seks zonder dat partners veel voor elkaar voelen dan tien jaar geleden (De Graaf et al., 2005).

De veronderstelde verschuiving in de seksualiteitsbeleving van jongeren wordt onder andere toegeschreven aan een toegenomen blootstelling van jongeren aan expliciete seks via de televisie en het Internet en door de commercialisering van seksualiteit door rolmodellen zoals

rappers. Daarnaast zijn moderne communicatiemiddelen, zoals Internet en mobiele telefonie een steeds grotere rol gaan spelen tijdens de seksuele ontwikkeling. Jongeren zoeken volop seksuele informatie en leggen en onderhouden contact met elkaar op het net (De Graaf et al., 2005, De Graaf & Vanwesenbeeck, 2006). Op profielsites, zoals Sugababes.nl en Superdudes.nl, worden foto's geplaatst waarop men er uiteraard zo goed mogelijk uit wil zien. Bij flirten via Internet kunnen bepaalde drempels lager zijn dan in het echte leven.

Vanuit de samenleving en politiek worden zorgen geuit met betrekking tot deze eventuele verschuiving in seksualiteitsbeleving. Vooral wordt gevreesd dat een grotere mate van permissiviteit in seksueel gedrag en seksuele opvattingen gerelateerd is aan seksuele dwang en seksueel misbruik van minderjarigen. Het is de vraag of dit zo is, maar er zijn wel verschillende aanwijzingen voor het mogelijk problematische karakter van de 'lossere' vormen van seks. Bij losse contacten is de interactiecompetentie lager: het wordt moeilijker gevonden te praten met de partner, aan te geven wat men wel en niet wil of controle te houden en men voelt zich onzekerder (De Graaf et al., 2005). Ook zou het zo kunnen zijn dat jongeren makkelijker over de grenzen van een partner heen gaan, wanneer ze de ander niet goed kennen en/of weinig voor de ander voelen. Daarnaast is het zorgelijk dat meisjes die seks gebruiken als ruilmiddel, kennelijk vinden dat seks iets is wat jongens willen (en zij niet) en waar dus iets tegenover zou moeten staan. Tenslotte kleven aan seks op of via het Internet heel specifieke gevaren. Iemand kan bijvoorbeeld tijdens het strippen of masturberen opgenomen worden met de webcam, waarna de beelden worden gebruikt als pressiemiddel of via Internet worden verspreid.

Samengevat zijn er aanwijzingen dat in bepaalde groepen jongeren seksuele contacten buiten de context van een vaste relatie vaker voorkomen en dat dit zorgelijke kanten heeft. Veel is echter nog onduidelijk. Er is grote behoefte aan een meer gedegen analyse van de gesignaleerde problematiek. Daarbij is de eerste aangewezen stap te onderzoeken wat er op dit vlak bekend is.

1.2 Doelstelling

Met dit onderzoek wordt beoogd inzicht te krijgen in wat er tot op heden bekend is over instrumentele vormen van seksueel gedrag van jongeren. Dit zijn vormen van seksueel gedrag van jongeren die plaatsvinden buiten de context van een intieme relatie, waarbij niet relatievorming en intimiteit de primaire motivatie lijken te zijn, maar lustbeleving of materieel gewin. Vormen van seks die hieronder kunnen vallen zijn het ontvangen van geld of een andere beloning in ruil voor seks en het deelnemen aan seksfeesten, groepsseks, of seks op of via het Internet. Het hebben van eenmalige seksuele contacten of seks met 'losse' partners raakt zijdelings aan dit thema (het betreft hier in elk geval seks buiten de context van een vaste relatie) en zal daarom ook in de huidige studie worden meegenomen.

Naast inzicht in het vóórkomen van dergelijke vormen van seksueel gedrag, wordt met dit onderzoek ook beoogd inzicht te krijgen in wat er tot op heden bekend is over hoe deze vormen van seksueel gedrag tot stand komen en hoe jongeren dit beleven. Ook zal worden

---

onderzocht wat er bekend is over de mate van vrijwilligheid en onvrijwilligheid van dergelijke contacten en eventuele andere risico's. De informatie uit dit onderzoek verschaft inzicht in de vraag of verder onderzoek wenselijk is, of er een noodzaak is tot het ontwikkelen van nieuw beleid en (indien noodzakelijk) wat de aard van de beleidsaanpassingen zou kunnen zijn.

1.3 Vraagstellingen

In dit rapport zal worden beschreven wat er bekend is met betrekking tot de volgende vraagstellingen:

- 1) Wat is de aard en omvang van seksueel gedrag van jongeren dat niet in het teken staat van relatievorming of intimiteit, maar van lustbeleving of materieel gewin? Komt dergelijk gedrag vaker voor binnen bepaalde groepen jongeren (gekenmerkt door demografische kenmerken, achtergrond of straatcultuur)? Op welke wijze en in welke contexten komt dergelijk gedrag tot stand?
- 2) Hoe beleven jongeren deze vormen van seksueel gedrag? In welke mate zijn dergelijke contacten vrijwillig dan wel onvrijwillig? Wordt dergelijk gedrag binnen bepaalde subgroepen anders beleefd?
- 3) Zijn er verschuivingen waar te nemen in aard en omvang van dergelijk gedrag en in de beleving ervan in de afgelopen 10 jaar?
- 4) Hangen dergelijk gedrag en beleving samen met ervaringen met seksueel misbruik of geweld en eventuele andere risico's?
- 5) Welke rol spelen televisie, Internet en mobiele telefoons bij deze vormen van seksueel gedrag?
- 6) Wat is er bekend over de reactie van politie en hulpverlening op en effectieve preventie en aanpak van seksuele grensoverschrijdingen die zich voordoen bij deze vormen van seksueel gedrag?

1.4 Methode

Literatuurstudie

De primaire onderzoeksmethode van deze studie is een systematische review van zowel wetenschappelijke als 'grijze' literatuur van de afgelopen tien jaar. Literatuur werd hiervoor op twee manieren gezocht. Ten eerste werden de databases van het informatiecentrum van de Rutgers Nisso Groep, PsychInfo, Medline en Social SciSearch geraadpleegd. Daarnaast is bij een telefonische inventarisatieronde langs alle relevante gezondheidszorginstellingen en kennisinstituten gevraagd naar onderzoeksverslagen en andere literatuur ten aanzien van de genoemde vormen van seksueel gedrag uit de afgelopen vijf jaar. Het resultaat van beide zoekmethoden en de manier waarop hieruit een selectie is gemaakt wordt beschreven in hoofdstuk 2. De gevonden studies werden aan de hand van vooraf opgestelde criteria kritisch bestudeerd en samengevat. Deze samenvattingen kunt u vinden in bijlage 1.

Kwantitatief onderzoek

In 2005 werd door de Rutgers Nisso Groep en Soa Aids Nederland een representatief onderzoek onder bijna 5000 jongeren van 12 tot 25 jaar uitgevoerd: *Seks onder je 25ste*. In deze studie kwam een breed scala aan kenmerken van seksueel gedrag, seksuele beleving en seksuele gezondheid aan bod. Ten behoeve van de huidige studie werden op het databestand van *Seks onder je 25ste* secundaire analyses uitgevoerd. De aard van de relatie met de laatste sekspartner, seksuele attitudes en ervaringen met betaalde seks en cyberseks zijn gerelateerd aan demografische kenmerken, gezinsachtergrond, mediagebruik, ervaringen met seksuele dwang en seksueel risicogedrag.

Expertmeeting

Er is één bijeenkomst met veldexperts georganiseerd, waarin werd nagegaan welke vormen van instrumentele seks veldexperts in de praktijk bij jongeren tegenkomen. Er werd gevraagd of men van mening is dat dit vaker voorkomt bij specifieke groepen jongeren en of men verschuivingen waarneemt in de seksuele moraal en het seksuele gedrag. Daarnaast werd gevraagd of men dergelijk gedrag zorgelijk vindt, vooral in het kader van grensoverschrijding, hoe men zelf op dergelijk gedrag reageert en welke knelpunten hierbij worden ervaren. Tenslotte werd geïnventariseerd of men van mening is dat er interventies nodig zijn, bijvoorbeeld door hulpverlening, politie of justitie en zo ja, welke dan.

1.5 Indeling van dit rapport

In hoofdstuk 2 worden ten eerste de resultaten uit het literatuuronderzoek beschreven. Hoofdstuk 3 gaat in op de bevindingen uit de bijeenkomst met veldexperts, hoofdstuk 4 zal ingaan op wat er uit de secundaire analyses op basis van *Seks onder je 25ste* naar voren komt. In hoofdstuk 5 worden de resultaten uit deze drie hoofdstukken samengevat en worden conclusies getrokken. In hoofdstuk 6 wordt beschreven waar de hiaten in de kennis liggen en worden aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek.

2. LITERATUURSTUDIE

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksvragen, voor zover mogelijk, beantwoord op basis van literatuurstudie. Ten eerste wordt beschreven hoe vaak het voorkomt dat jongeren instrumentele seksuele contacten (seks met losse partners, seks op of via het Internet, ruilseks (of betaalde seks) en seks op seksfeesten) hebben (paragraaf 2.1). Dit wordt zowel gedaan op basis van (Nederlandse, Scandinavische en Amerikaanse) populatiestudies, als voor specifieke subgroepen of contexten. In paragraaf 2.2 wordt ingegaan op de beleving van dergelijke seksuele contacten. We proberen hier vooral antwoord te geven op de vraag in hoeverre dergelijke contacten vrijwillig zijn. In paragraaf 2.3 wordt beschreven of er aanwijzingen zijn voor verschuivingen in de ‘seksuele moraal’, en hiermee samenhangend seksueel gedrag, in de afgelopen 10 jaar. Daarna wordt in paragraaf 2.4 bekeken of er aanwijzingen zijn dat er aan dergelijk gedrag bepaalde risico’s verbonden zijn, vooral met betrekking tot seksueel misbruik en seksueel geweld. In paragraaf 2.5 wordt ingegaan op de rol van de media. De laatste onderzoeksvragen, over de rol van politie en hulpverlening, komen heel kort aan de orde in paragraaf 2.6. Deze vragen komen uitgebreider aan bod in hoofdstuk 3.

2.1 Zoekmethode, selectiecriteria en resultaat

Literatuur werd ten eerste gezocht aan de hand van een search in PsychInfo, Medline, Social SciSearch en de database van het informatiecentrum van de Rutgers Nisso Groep. Trefwoorden die hierbij werden gebruikt zijn onder andere: attitudes ten aanzien van seksualiteit, normen en waarden, seksueel riskant gedrag, experimenteren, seksuele relaties, economische aspecten, losse contacten, Internet, promiscuïteit, seksuele contacten, lustoriëntatie, seksualiteitsbeleving en betekenisgeving aan seksualiteit, steeds gecombineerd met ‘jongeren of adolescenten of tieners’.

Het belangrijkste selectie criterium was inhoudelijke relevantie: alle studies naar de specifieke vormen van tienerseks die de focus vormen van de huidige studie werden geselecteerd. Wanneer het onderwerp van een publicatie hier zijdelings aan raakte (bijvoorbeeld onderzoek naar losse seksuele contacten, of invloed van de media op seksueel gedrag) werd meer op de kwaliteit van de betreffende studies gelet en werden bijvoorbeeld alleen representatieve en/of longitudinale studies geselecteerd. In de selectie lag de nadruk op nationale literatuur. Tenslotte werden alleen publicaties van de laatste tien jaar geselecteerd, met uitzondering van een enkele inhoudelijk zeer relevante studie. Deze selectie resulteerde in 21 publicaties die werden samengevat en verwerkt.

Daarnaast is er een search naar literatuur uitgevoerd door een inventarisatieronde te doen langs alle relevante gezondheidszorginstellingen en kennisinstituten: GGD-en, landelijke kennisinstituten (RNG, Movisie, NJI, Trimbos), regionale kennisinstituten (K2, Collegio, Scoop, PON, Scala) en kennisinstituten die verbonden zijn aan instellingen voor (jeugd)welzijnszorg of jeugdhulpverlening (bijvoorbeeld Stade advies). Hiertoe is tijdens een telefonische inventarisatieronde gevraagd naar onderzoeksverslagen en andere literatuur ten

aanzien van instrumentele vormen van seksueel gedrag uit de afgelopen vijf jaar. Deze zoektocht leverde geen aanvullende publicaties op. Vooral bij GGD-en wordt wel veel onderzoek onder jongeren uitgevoerd, maar de vragen in deze studies betreffende seksualiteit zijn vaak beperkt, en vooral gericht op ervaring met geslachtsgemeenschap en het gebruik van anticonceptie en condooms hierbij.

2.2 Vóórkomen van instrumentele seks onder jongeren

Losse seksuele contacten

Losse contacten, bijvoorbeeld one-night-stands of andere contacten met personen waar men geen intieme relatie mee heeft, komen veelvuldig voor. Voor 18% van de Nederlandse jongeren van 12 tot 25 jaar met ervaring met geslachtsgemeenschap, was de laatste sekspartner iemand waar men geen relatie mee had en/of een eenmalig sekscontact. Elf procent kende de laatste sekspartner maximaal een week voordat ze voor het eerst geslachtsgemeenschap met elkaar hadden (De Graaf et al., 2005). In een representatieve steekproef onder Amerikaanse scholieren had 15% in een periode van 18 maanden seks gehad buiten de context van een vaste relatie (Manning, Longmore & Giordano, 2004). Van de seksueel ervaren jongeren uit deze steekproef gaf 61% aan ooit wel eens een dergelijk contact te hebben gehad. Overigens gaf eenderde van de jongeren die een dergelijk contact hadden in het afgelopen jaar aan dat ze met deze sekspartner wel een intieme relatie hadden willen aangaan (Manning, Giordano & Longmore, 2006).

Binnen bepaalde groepen of contexten komen dergelijke contacten nog veel vaker voor. Zo geeft eenderde van een groep Nederlandse homojongens aan dat ze geen relatie hadden met de laatste sekspartner (De Graaf et al., 2005). Daarnaast zegt van een groep seksueel ervaren Australische vakantiegangers (geworven op een locatie die kan worden gekenmerkt door zon, strand, drank en seks) bijna tweederde dat ze wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad met iemand die ze hoogstens 24 uur kenden (Maticka-Tyndale, Herold & Oppermann, 2003).

Seks op of via Internet

Ook seks op of via Internet komt redelijk vaak voor: één op de tien Nederlandse jongens en één op de twintig Nederlandse meisjes heeft dit binnen een periode van een half jaar wel eens gedaan. Ook hier hebben homojongens duidelijk meer ervaring mee: ruim eenderde zegt dat ze het afgelopen jaar seks op of via Internet hadden (De Graaf et al., 2005). In deze studie is echter onduidelijk in hoeverre het hier gaat om contacten buiten een intieme relatie. Ook is onduidelijk wat er precies onder 'seks op Internet' wordt verstaan: of er bijvoorbeeld ook gemasturbeerd of alleen maar gekeken wordt, of dat alleen het praten over seks hier ook al onder zou kunnen vallen.

In een grootschalige studie onder jonge bezoekers van profielsites zijn wel verschillende seksuele ervaringen op het Internet uitgevraagd (De Graaf & Vanwesenbeeck, 2006). Dit onderzoek betreft echter een specifieke groep jongeren, die wat actiever en wellicht ook wat seksueel actiever zijn op het Internet dan de algemene populatie. Desalniettemin worden seksuele ervaringen binnen deze groep zeer veelvuldig gerapporteerd. Een ruime meerderheid

van de jongens (72%) en meisjes (83%) krijgt op Internet wel eens een vraag over hun lichaam ("heb je grote borsten?") of hun seksleven ("heb je het al eens gedaan?"). Veertig procent van de jongens en 57% van de meisjes krijgt wel eens het verzoek om iets seksueels te doen voor de webcam. Iets minder dan de helft van de jongens en meisjes kreeg het afgelopen jaar beelden te zien van het lichaam of seksuele gedrag van iemand anders. Van één op de twintig jongens en meisjes werden ook seksueel getinte opnames gemaakt.

Ruilseks

Seks voor geld of een andere beloning lijkt minder vaak voor te komen. Opvallend is dat uit vrijwel alle populatiestudies naar voren komt dat jongens vaker dan meisjes wel eens geld of een andere beloning krijgen in ruil voor seks. In Nederlandse en Scandinavische populatiestudies wordt gevonden dat rond de 2% van de jongens en 1% van de meisjes wel eens betaald is voor seks (De Graaf et al., 2005; Pedersen & Hegma, 2003; Svedin & Priebe, 2007). In een Amerikaanse studie onder middelbare scholieren werden iets hogere – maar nog steeds lage - percentages gevonden: 4,8% van de jongens en 2,3% van de meisjes uit deze studie had ooit geld of drugs gekregen voor seks (Edwards, Iritani & Hallfors, 2006). Van wie deze jongeren geld krijgen – bijvoorbeeld of het leeftijdgenoten of volwassenen zijn en of het om homo- of heteroseksuele contacten gaat – is in al deze studies niet bekend. Ook lijken jongens de ruilseks vaker zelf voor te stellen dan meisjes (Svedin & Priebe, 2007).

Binnen bepaalde subculturen lijkt ruilseks wel vaker voor te komen. Onder homo- en biseksuele jongens is de prevalentie van ruilseks iets hoger dan onder heteroseksuele jongens (De Graaf et al., 2005, Svedin & Priebe, 2007). Ook onder tieners in Amsterdam Zuidoost lijkt het leveren van seks tegen beloning meer dan incidenteel voor te komen (GGD Amsterdam, 2006). In deze studie en enkele andere studies (Pedersen & Hegma, 2003) kwamen geen duidelijke verschillen naar etniciteit naar voren, hoewel er ook studies zijn die vinden dat ruilseks relatief vaak voorkomt onder Afro-Amerikaanse of allochtone jongeren (Edwards et al., 2006; Svedin & Priebe, 2007).

Mogelijk kunnen deze laatste bevindingen worden toegeschreven aan andere factoren die hiermee samenhangen. Duidelijk is bijvoorbeeld dat een lagere sociaal-economische status, een problematische gezinsachtergrond, ervaringen met seksueel misbruik en psychische problemen (bijvoorbeeld depressiviteit en verslaving) de kans op ervaringen met ruilseks vergroten (Edwards et al., 2006; GGD Amsterdam, 2006; Pedersen & Hegma, 2003; Svedin & Priebe, 2007). Onder dakloze en verslaafde jongeren is de prevalentie van ruilseks bijvoorbeeld veel hoger. In Amerika heeft naar schatting 11 tot 27% van de dakloze jongeren wel eens seks gehad in ruil voor geld, drugs, onderdak of eten (Bailey, Camlin & Ennett, 1998; Greene, Ennett & Ringwalt, 1999, Halcón & Lifson, 2004; Tyler, Whitbeck, Huyt & Cauce, 2004). Ruilseks wordt in dergelijke deelpopulaties meestal 'survival seks' genoemd.

Seksfeesten

Het is niet bekend hoeveel Nederlandse tieners wel eens naar een seksfeest gaan. In bepaalde subculturen, bijvoorbeeld in Amsterdam Zuidoost, worden dergelijke feesten wel met regelmaat georganiseerd en ook druk bezocht, onder andere door jonge tieners (GGD

Amsterdam, 2006). In Amerika lijkt deelname aan seksfeesten in elk geval minder vaak voor te komen dan de media ons soms doen geloven. Eind jaren '90 maakte Amerika zich zorgen om de zogenaamde 'oral sex party's' waar jongeren massaal aan zouden deelnemen. In 2003 vertelde onderzoekster Burford in een uitzending van Oprah Winfrey dat deelname aan dergelijke feesten 'redelijk veel voorkomt'. Ze baseerde deze uitspraak op interviews met 50 meisjes, waarbij onduidelijk was of deze meisjes zelf aan dergelijke feesten hadden deelgenomen of dat ze hier iets over hadden gehoord (Young, 2006). Op basis van een representatieve steekproef Amerikaanse jongeren van 13 tot 16 jaar leek het allemaal wel mee te vallen: minder dan een half procent van deze jongeren zegt wel eens naar een dergelijk feest te zijn geweest en binnen de groep die überhaupt ervaring had met orale seks was dit 4% (Princeton Survey Research Associates International, 2005).

2.3 Beleving van instrumentele seks

Er is vanuit de literatuur bijzonder weinig bekend over de beleving van instrumentele vormen van seks. De meeste jongeren lijken nog steeds wel een voorkeur te hebben voor seks binnen de context van een intieme relatie. Zo zegt ongeveer viervijfde van de Nederlandse seksueel ervaren jongeren dat ze dicht bij elkaar zijn, verliefdheid, romantiek en knuffelen leuk vinden aan seks (hoewel een ongeveer even grote groep (ook) lichamelijke opwindning belangrijk vindt). Voor jongeren die nog geen ervaring hebben met geslachtsgemeenschap, is een veel genoemde reden hiervoor dat ze eerst verliefd willen zijn of verkering willen hebben (De Graaf et al., 2005). Dit beantwoordt echter nog niet de vraag of seksuele ervaringen buiten de context van een vaste relatie niet soms, of voor bepaalde groepen, ook leuk kunnen zijn. Vooral nog kunnen we hier geen antwoord op geven.

Wat we wel weten, is dat bijvoorbeeld orale seks, het ontvangen van geld of een andere beloning voor seks, of het blijven aandringen om seks te krijgen, niet door alle jongeren even 'zwaar' wordt opgevat. Zo vindt bijna een kwart van een representatieve groep Amerikaanse 13- tot 16-jarigen dat orale seks geen seks is. In deze studie zegt 47% van de jongens en 38% van de meisjes ook dat orale seks minder een 'big deal' is dan geslachtsgemeenschap (Princeton Survey Research Associates International, 2005). In het onderzoek onder tieners in Amsterdam Zuidoost blijken vooral de jongere tieners seks voor een beloning of tegenprestatie niet te benoemen als 'prostitutie' (GGD Amsterdam, 2006). Ook in een Zuid-Afrikaanse studie gaven jongeren aan dat het geven van cadeaus een 'normaal' onderdeel is van seksuele relaties en dat dergelijke cadeaus vaak expliciet worden geselecteerd en geaccepteerd in het kader van seksueel contact (Kaufman & Stavrou, 2004).

Waar voor jongeren de grens ligt tussen vrijwillige en onvrijwillige contacten is niet duidelijk. In een kwalitatieve studie onder jongens leek de grens voor 'seksueel geweld' vrij hoog te liggen. De meeste van deze jongens waren van mening dat aandringen om seks te krijgen mag, zolang een meisje maar niet kwaad wordt of gaat tegenstribbelen of schreeuwen. Als een jongen dan nog blijft aandringen, wordt dit eventueel benoemd als seksueel geweld (Van der Linden, 1993). Voor zichzelf vinden jongens het al helemaal moeilijk om aan te geven waar hun grenzen liggen (Cremer, 1997). Dit zijn echter wel iets verouderde gegevens

en het is al helemaal niet bekend waar voor meisjes heden ten dage grenzen liggen. Wat wel duidelijk is, is dat veel meer meisjes zeggen wel eens tot seks gedwongen te zijn (18%), dan dat jongens zeggen wel eens iemand gedwongen te hebben (4%) (De Graaf et al., 2005). Een mogelijke verklaring hiervoor zou in de beleving van dwang kunnen zitten: mogelijk typeren meisjes een ervaring eerder als gedwongen seks dan jongens. Andere verklaringen zijn hier echter ook mogelijk, bijvoorbeeld dat zelf dwingen minder gemakkelijk zal worden toegegeven dan gedwongen zijn, dat deze meisjes door oudere mannen gedwongen zijn of dat er enkele jongens zijn die meerdere meisjes hebben gedwongen (veelplegers).

2.4 Verschuivingen in seksueel gedrag en beleving

Er worden verschuivingen geconstateerd in de manier waarop er met seks in de media wordt omgegaan. Zo concludeert De Bruin (1999) op basis van een inhoudsanalyse van zes verschillende jongerenbladen dat de manier waarop seksualiteit in deze bladen wordt geportretteerd in 1997 sterk verschilt van de manier waarop dit in 1987 gebeurde. In 1987 werd het beeld van seksualiteit gekenmerkt door een romantische sfeer. In 1997 is de 'romantiek' bijna geheel uit de bladen verdwenen en ligt de nadruk vooral op het beleven van plezier aan seks. Daarnaast stonden in 1987 de liefdesgevoelens van meisjes centraal en werden meisjes meestal passief voorgesteld. In 1997 is er in zowel jongens- als meidenbladen minder sprake van een seksestereotiepe rolverdeling. Meiden worden dan assertiever voorgesteld. Daarnaast ligt er in meidenbladen een sterke nadruk op het belang van een goed uiterlijk. Ook in andere media zijn seksueel getinte beelden en boodschappen volop aanwezig, bijvoorbeeld in muziekclips, muziekteksten, films, soaps en in de reclame (APA, 2007). Op televisie wordt een toename in seksueel getinte beelden en programma's geconstateerd (Kunkel, Eyal, Finnerty, Biely, & Donnerstein, 2005). Daarnaast biedt de komst van Internet en mobiele telefonie tal van nieuwe mogelijkheden op seksueel gebied. In 2005 maken ongeveer vier van de vijf Nederlandse tieners dagelijks gebruik van Internet thuis, in 2001 was dit nog een minderheid. Slechts 5% maakt nooit gebruik van MSN-messenger (Duimel & De Haan, 2007)

Dergelijke veranderingen in de beeldvorming in de media worden vaak in verband gebracht met verschuivingen in seksueel gedrag en seksualiteitsbeleving van jongeren. Toch zijn er maar weinig studies die werkelijk verschuivingen aantonen en meestal zijn de geconstateerde veranderingen klein. Vergeleken met 10 jaar geleden heeft nu een groter deel van de Nederlandse schoolgaande jongeren ervaring met tongzoenen, geslachtsgemeenschap, orale seks en anale seks. Anno 2005 heeft 30% van de schoolgaande jeugd ervaring met geslachtsgemeenschap, in 1995 was dit nog 24%. Uitgesplitst naar leeftijdsgroepen blijken de grootste veranderingen zich voor te doen onder 15-, 16- en 17-jarigen: binnen deze groepen heeft nu duidelijk een groter deel ervaring met geslachtsgemeenschap dan 10 jaar geleden. Onder 13- en 14-jarigen vallen de verschuivingen erg mee. Binnen de totale groep schoolgaande jongeren werden ook veranderingen in seksuele attitudes geconstateerd. In 1995 vond nog één op de zes jongeren het in orde als twee mensen die niet veel voor elkaar voelen geslachtsgemeenschap hebben, in tien jaar tijd is deze groep gegroeid tot één op de vier. Dit hoeft overigens niet te betekenen dat deze jongeren zélf seks zouden willen hebben

met iemand voor wie ze niets voelen of dat ze dit makkelijker zouden doen (De Graaf et al., 2005).

Ook in andere Europese studies worden verschuivingen gevonden, afhankelijk van de tijdspanne die wordt overzien. In Zweden is bijvoorbeeld het percentage jongeren dat vindt dat geslachtsgemeenschap alleen maar past binnen vaste relaties tussen 1987 en 1997 sterk afgenomen. Ook het percentage jongeren dat zegt wel eens seks te hebben gehad bij een eerste 'date' is toegenomen, vooral bij meisjes (Forsberg, 2000). In Duitsland worden tussen 1980 en 2001 ook wel dergelijke verschuivingen gevonden onder jongeren van 14 tot 18 jaar. Sinds 1998 vinden hier echter nog nauwelijks veranderingen plaats, zowel wat betreft ervaring met seks in het algemeen als in ervaringen met de meer instrumentele vormen van seks (bijvoorbeeld in het percentage dat aangeeft dat de eerste sekspartner een vreemde was (Heßling, 2006).

2.5 Risico's van instrumentele seks

Instrumentele seks hoeft niet voor iedereen riskant te zijn, maar vanuit de literatuur komen wel aanwijzingen naar voren van eventuele risico's. Om te beginnen is interessant te vermelden dat in een studie van het NJI (Nikken & Midzic, 2007), attitudes ten aanzien van verschillende vormen van instrumentele seks (te weten buiten de vaste relatie met iemand vrijen, je borsten laten zien voor de webcam en seks verlenen in ruil voor een breezer) een betrouwbare schaal bleken te vormen met de attitude ten aanzien van het dwingen van een meisje tot seks. Deze bevinding wijst op een sterk verband tussen attitudes ten aanzien van instrumentele seks en ten aanzien van seksueel geweld. Attitudes zijn echter uiteraard nog niet hetzelfde als gedrag.

Ruilseks en seksueel geweld

Directe verbanden tussen instrumentele vormen van seks en ervaringen met seksueel geweld zijn vooral gevonden met betrekking tot ervaringen met ruilseks: jongeren die wel eens seks hebben gehad in ruil voor geld of een andere beloning, hebben ook vaker ervaring met seksueel geweld. In een Amerikaanse studie onder middelbare scholieren wordt bijvoorbeeld gevonden dat 10% van de jongens die ervaring hebben met ruilseks wel eens iemand fysiek hebben gedwongen tot seks, tegenover bijna 2% van de jongens die geen ervaring hebben met ruilseks. Binnen de groep meisjes die wel eens ruilseks hebben gehad is de groep die wel eens fysiek tot seks gedwongen is, twee keer zo groot (17%) als binnen de groep die hier geen ervaring mee heeft (8%) (Edwards et al., 2006). Ook in een Zweedse populatiestudie komt naar voren dat jongeren die ervaring hebben met ruilseks, zowel vaker seksueel misbruikt zijn, als zelf seksueel geweld hebben gebruikt (Svedin & Priebe, 2007).

Specifieke risico's van seks op het Internet

Seks op het Internet kent specifieke risico's. Ten eerste kan het gevoel anoniem te zijn, de drempel om over te gaan tot seksuele handelingen lager maken. Aan de andere kant kunnen beelden van seksuele handelingen altijd worden opgenomen. Dergelijke beelden kunnen dan bijvoorbeeld via Internet of op school worden verspreid, of gebruikt om iemand te dwingen

---

nog verder te gaan op seksueel gebied. Daarnaast kan iemand op Internet een andere identiteit aannemen. Op Internet weet je dus nooit helemaal zeker of degene met wie je praat of met wie men een afspraakje maakt, ook werkelijk degene is die hij of zij zegt te zijn.

Verbanden met andere riskante cognities en gedragingen

Verschillende studies vinden verbanden tussen instrumentele vormen van seks en factoren of contexten die mogelijk gerelateerd zijn aan seksueel geweld en andere seksuele risico's. Zo is helder dat jongeren die ervaring hebben met dergelijke vormen van seks, in het algemeen seksueel actiever zijn: ze hebben vaker ervaring met verschillende vormen van seks en hebben meer sekspartners (Edwards et al., 2006; Manning et al., 2004; Svedin & Priebe, 2007). Met losse partners is de interactiecompetentie lager dan met vaste partners: het wordt moeilijker gevonden om over seks te praten, om de eigen wensen aan te geven, om naar de wensen van de partner te vragen en om controle te houden (De Graaf et al., 2005). Losse seksuele contacten vinden daarnaast vaker dan seksueel gedrag binnen intieme relaties plaats onder invloed van alcohol of onder druk van leeftijdgenoten (Connor & Flesch, 2001; Paul, McManus & Hayes, 2000). Nederlandse MBO scholieren die seks hebben gehad met een losse partner zeggen vaker dat ze seks hebben om anderen een plezier te doen dan scholieren die deze ervaring niet hebben (Gebhardt, Kuyper & Greunsvan, 2003). Al deze gedragingen, competenties, contextuele factoren en motieven zouden kunnen samenhangen met een grotere kans op seksueel geweld.

Reputatie

Een mogelijk risico van ervaringen met instrumentele seks en seksueel geweld, kan zijn dat dit gedrag een negatieve reputatie tot gevolg heeft. Voor meisjes geldt dit sterker dan voor jongens, vanwege de nog steeds bestaande dubbele moraal dat seksueel actieve meisjes eerder als 'slet' worden gezien dan seksueel actieve jongens. De invloed van een dergelijke reputatie op seksueel gedrag en seksuele verwachtingen is uitgebreid beschreven (Holland, Ramazanoglu, Sharpe & Thomson, 1996). Een dergelijke reputatie kan verwachtingen opwekken, die er vervolgens weer toe kunnen leiden dat anderen druk of dwang gaan uitoefenen. Anderen kunnen dan soms moeilijk begrijpen of accepteren dat men iets wat men eerder heeft gedaan, niet (nogmaals) wil doen op een ander moment, in een andere context of met een andere partner. Door dit mechanisme kan het wellicht moeilijk zijn om met bepaald seksueel gedrag te stoppen.

Dit mechanisme wordt ondersteund door bevindingen uit empirisch onderzoek. Zo wordt in een Amerikaanse studie onder dakloze jongeren bijvoorbeeld gezegd dat wanneer bekend is dat iemand aan ruilseks heeft gedaan, anderen dit komen 'opeisen' (Tyler, Whitbeck, Huyt & Cauce, 2004). In een andere Amerikaanse studie zegt meer dan de helft van de 12- tot 14-jarige jongens dat ze het goedkeuren dat een jongen seks verwacht van een meisje met een 'easy' reputatie. Jongens die dergelijke verwachtingen hebben, hebben ook vaker zelf wel eens iemand gedwongen tot seksuele handelingen (Anderson, Simpson-Taylor & Herrmann, 2004). Ook in een kwalitatieve studie onder Nederlandse jongens wordt beschreven dat de opvatting over wat seksueel geweld is en wat niet, onder andere afhankelijk is van eerdere seksuele activiteiten van het slachtoffer (Van der Linden, 1993). Dergelijke opvattingen

liggen dichtbij wat in de literatuur doorgaans ‘rape-myths’ wordt genoemd, bijvoorbeeld opvattingen dat seksueel geweld in sommige situaties gerechtvaardigd is, of dat het slachtoffer zelf schuldig is. Deze verwachtingen en andere ‘rape myths’ worden relatief sterk onderschreven door jongere (Anderson et al., 2004; Geiger, Fischer & Eshet, 2004) en laag opgeleide jongens (Morrison, McLeod, Morrison, Anderson & O’Connor, 1997).

Acting-out

Het eerder beschreven verband tussen instrumentele seks (bijvoorbeeld ruilseks) en ervaringen met seksueel geweld is over het algemeen correlatieel. De ervaring met seksueel geweld kan daarom evengoed voorafgaan aan het instrumentele seksuele gedrag. In de literatuur is veelvuldig aangetoond dat seksueel misbruik in de kindertijd kan samenhangen met seksueel acting-out gedrag tijdens de adolescentie. Dit kan er overigens ook weer toe leiden dat iemand zich relatief vaak in risicovolle situaties begeeft, hetgeen weer kan leiden tot revictimisatie (Van Berlo, Van Engen & Mooren, 2004).

2.6 Rol van de media

Het is evident dat de huidige media sterk geseksualiseerd zijn. Inhoudsanalyses laten bijvoorbeeld zien dat 44 tot 81% van de muziekclips seksuele beelden bevat (APA, 2007). De inhoud van deze seksuele beelden doet een samenhang met instrumentele vormen van seks vermoeden: seksuele handelingen vinden vaak plaats tussen personen die geen relatie met elkaar hebben en worden vaak bedreven vanuit lustgevoelens, niet vanuit liefdesgevoelens (Nikken, 2002).

Verbanden tussen geseksualiseerde media en seksueel gedrag en seksuele beleving zijn echter niet eenduidig. Verschillende studies vinden wel correlatieve verbanden tussen seksuele mediaconsumptie en seksueel gedrag: jongeren die vaker naar televisie kijken, die vaker op Internet zitten of die meer kijken naar seksuele uitingen in de media, hebben vaker ervaring met verschillende vormen van seksueel gedrag en zijn er ‘eerder bij’ (De Graaf et al., 2005). Het cross-sectionele karakter van dergelijke studies maakt conclusies rond causaliteit echter onmogelijk. Slechts één longitudinale studie toonde aan dat jongeren die aan het begin van de studie vaker naar seks op televisie kijken, een grotere kans hebben om in de jaren erna seksueel actief te worden (Collins et al., 2004). Jongeren die meer dan gemiddeld naar televisiebeelden met een seksuele inhoud keken, liepen wat betreft seksueel gedrag 9 tot 17 maanden vóór op jongeren die hier gemiddeld vaak naar keken. Echter: ook bij deze studie zou het zo kunnen zijn dat de interesse in seks in de groep die meer dan gemiddeld kijkt bij het eerste meetmoment al groter was dan in de andere groep.

Naast verbanden met seksueel gedrag zijn ook verbanden tussen mediaconsumptie en cognities aangetoond. Ten eerste zijn veelvuldig (correlatieve) verbanden gevonden met stereotype rolopvattingen (Eggermont, 2006; Ward, 2003; Ward & Friedman, 2006; Ward, Hansbrough & Walker, 2005). Jongens en meisjes die bijvoorbeeld aangeven dat ze zich in hun seksuele gedachten laten inspireren door televisie, hebben meer stereotype opvattingen over mannelijke seksualiteit. Ze zeggen vaker dat seks een door mannen gedomineerde en

---

puur fysieke activiteit is en dat mannen gepreoccupeerd zijn met seks. Daarnaast schatten jongeren die vaker naar (seksuele getinte) media kijken, de seksuele ervaring van anderen hoger in (Escobar-Chaves et al., 2005; Eggermont, 2005, 2006; Ward, 2003). De American Psychological Association (APA) legt op basis van uitgebreid literatuuronderzoek een verband tussen de geseksualiseerde media enerzijds en preoccupatie met en ontevredenheid over het eigen uiterlijk anderzijds bij meisjes. Dit zou meisjes vervolgens kunnen belemmeren in het realiseren of zelfs maar erkennen van de eigen seksuele wensen (APA, 2007).

In deze laatste bevinding zou een verband met seksueel geweld kunnen worden gevonden. Een negatief zelfbeeld vergroot immers de kans op ervaringen met seksuele dwang. In slechts een enkel (afstudeer)onderzoek is direct gekeken naar verbanden tussen mediagebruik en het stellen en respecteren van grenzen. In deze studie werd voor meisjes geen verband gevonden tussen mediagebruik (muziekzenders en Internet) en de verwachting om geen grenzen te stellen (in een hypothetische situatie), maar voor jongens wel met de verwachting om grenzen in een dergelijke situatie niet te respecteren (Mur, 2006). Verbanden tussen pornogebruik en seksueel gewelddadig gedrag zijn ook veelvuldig aangetoond, echter met de kanttekening dat vooral gewelddadige porno dit effect lijkt te hebben, en vooral bij mannen die toch al een neiging hebben tot het vertonen van seksueel gewelddadig gedrag (APA, 2007).

Wat in elk geval helder is, is dat seksuele beelden in de media niet op alle jongeren dezelfde uitwerking hebben (Nikken & Midzic, 2007). De mate waarin dit het geval is, is afhankelijk van zowel intrapsychische factoren als omgevingsinvloeden. Verschillende auteurs pleiten ervoor niet zozeer naar passieve mediaconsumptie te kijken, maar meer naar interesse, begrip en interpretatie van seksuele boodschappen en beelden (Steele, 1999). Zo vinden Hawk, Vanwesenbeeck, De Graaf & Bakker (2006) dat de mate waarin jongeren seks in de media positief evalueren sterker samenhangt met seksuele interesse, dan puur en alleen de mate waarin ze in contact komen met seks in de media. Verschillende andere onderzoeken vinden dat consumptie van seksueel getinte media alleen of voornamelijk samenhangt met seksueel gedrag en attitudes onder jongeren die aangeven dat ze de seksuele beelden en boodschappen uit de media realistisch vinden (Taylor, 2005).

Daarnaast kunnen ouders en leeftijdgenoten een mediërende rol vervullen, wellicht door de beelden vanuit de media in gesprekken in een meer realistisch kader te plaatsen (APA, 2007, Nikken & Midzic, 2007). In een Nederlandse studie onder 12 tot 17 jarigen werd een verband gevonden tussen permissieve attitudes ten aanzien van instrumentele vormen van seks en media-opvoeding van de ouders. Wanneer de ouders het gebruik van bepaalde sites of televisie-programma's sterker controleerden en wanneer zij regelmatig inhoudelijk commentaar gaven op seksuele boodschappen in de media, rapporteerden zowel jongens als meisjes minder permissieve attitudes (Nikken & Midzic, 2007). Ook met betrekking tot Internetgebruik blijkt van belang dat ouders met het kind bespreken wat het doet en meemaakt op Internet. Hiermee tonen ouders betrokkenheid en bovendien verlaagt het de kans op negatieve ervaringen (Duimel & De Haan, 2007).

2.7 Rol van politie en hulpverlening

Er is geen literatuur gevonden over de rol van politie en hulpverlening met betrekking tot instrumentele seks, wanneer er niet expliciet sprake is van seksueel geweld of prostitutie. Uit een kwalitatieve studie onder tien meiden die ofwel in de prostitutie hadden gewerkt, ofwel nauwe contacten hadden met het prostitutiemilieu kwam wel informatie naar voren met betrekking tot hulpbehoefte en hulpvoorziening, zowel wat betreft hulpverlening als politie (ECPAT, 2002). Hoewel het hier om andere ervaringen gaat dan de ervaringen die de focus zijn van deze literatuurstudie, kunnen de ervaringen met hulpverlening en politie en de hulpbehoefte wellicht vergelijkbaar zijn.

De meiden die deelnamen aan deze studie beoordeelden hun ervaringen met hulpverlening over het algemeen als onvoldoende: ze gaven aan dat ze niet alleen behoefte hebben aan voorlichting, maar ook bijvoorbeeld aan interventies die het zelfvertrouwen vergroten. Voor het doen van aangifte bij de politie bestaan drempels als een gebrek aan bewijsmateriaal en onvoldoende begrip, steun en bescherming vanuit de politie. Op basis van deze kleinschalige studie werd onder andere aanbevolen meer opvang en hulpverlening te bieden (specifiek voor de doelgroep), de specifieke kennis van hulpverleners en politie te vergroten en de voorlichting aan jongeren (door ervaringsdeskundige jongeren, straatwerkers en politie) te verbeteren. Daarnaast zou voorlichting en hulpverlening zich ook moeten richten op de sociale omgeving van jongeren.

3. MENINGEN VAN VELDEXPERTS

In de loop van het project is met een kleine groep mensen uit het veld een expertmeeting gehouden. Uitgenodigd waren vertegenwoordigers van politie, jeugdwerk en jeugdhulpverlening, de unit Jeugd- en Zedenprojecten van de Rutgers Nisso Groep, evenals een theatermaker en de leden van de begeleidingscommissie. Helaas konden twee uitgenodigde jeugdwerkers van het algemene jeugdwelzijnswerk niet aanwezig zijn, waardoor de invalshoek ‘probleemjongeren’ oververtegenwoordigd was. In de bijeenkomst stonden twee onderwerpen centraal. Ten eerste werd besproken welke veranderingen in de seksuele beleving van jongeren men signaleert en in hoeverre hierbij sprake is van seksuele risico's. Ten tweede stond de vraag centraal: is er reden tot zorg, en zo ja, welke maatregelen zijn nodig en door wie zouden die genomen moeten worden?

3.1 Signalen uit het veld

Aard en omvang van vormen van instrumentele seks onder jongeren

Het is voor de experts lastig om een inschatting te maken van de prevalentie van instrumentele vormen van seks onder jongeren, maar men is het er wel over eens dat waarschijnlijk maar een kleine minderheid deelneemt aan de extremere vormen hiervan (bijvoorbeeld seks in ruil voor een vergoeding en deelname aan seksfeesten). Praten over seks op Internet komt wel heel veel voor. Bijna alle jongeren vanaf 11 jaar zitten op MSN en in gesprekken op MSN gaat het binnen twee zinnen over seks. Er worden veel opnames gemaakt van seksuele handelingen, zowel met webcam als met mobiele telefoons. Op elke school doen wel verhalen de ronde over naaktfoto's die worden opgehangen.

In de hulpverlening wordt ervaren dat zwakbegaafde meisjes, meisjes uit multiprobleem gezinnen en meisjes met psychiatrische problematiek extra risico lopen. Deze meisjes zijn moeilijk te veranderen, omdat ze weinig inzicht hebben in het eigen gedrag. Ook uit een expertmeeting naar aanleiding van de quickscan in Amsterdam Zuidoost komt naar voren dat de meeste tieners die aan ruilseks doen afkomstig zijn uit eenoudergezinnen of gezinnen waarin sprake is van meervoudige problematiek (Van Dijk, 2006). In de taakstraffen voor jonge zedendelinquenten valt op dat een groot deel van de jongens in deze groep geen seksuele opvoeding heeft gehad. Daarentegen wordt ook gezegd dat de groep die aan instrumentele seks doet of terecht komt in situaties van seksueel geweld, heel gemengd is qua achtergrond. Het is niet iets wat alleen maar in de grote steden voorkomt, maar juist ook in kleine dorpen.

Beleving van vormen van instrumentele seks

De experts signaleren uitersten als het gaat om seksualiteitsbeleving van jongeren. In de 600 persoonlijke verhalen (deels fantasieën) van middelbare scholieren over seks, die in het kader van een theaterproject werden verzameld, komen thema's als seksueel geweld en de koppeling tussen seks en macht regelmatig voor (vooral bij jongens). Anderzijds schrijven ook veel jongeren positieve, liefdevolle verhalen over seksualiteit. In de verhalen van meiden waar hulpverleners van Pretty Woman mee in aanraking komen, komt enerzijds een

ouderwets romantisch beeld over relaties en intimiteit naar voren. Anderzijds kunnen deze meiden vrij open praten over hun behoefte aan seks en dat dit bevredigd moet worden: ze noemen zichzelf dan soms 'seksverslaafd'.

Daarnaast signaleren de experts dat sommige jongeren bepaalde vormen van instrumentele seks en seksueel geweld anders definiëren dan dat zij zelf zouden doen. Pijpen en aftrekken worden bijvoorbeeld vaak niet gezien als 'seks met iemand hebben'. Ook definiëren sommige jongeren seks in ruil voor diensten of goederen soms niet als prostitutie, zo is gebleken tijdens onderzoek onder tieners in Amsterdam Zuidoost. Jongeren die aan ruilseks doen herkennen zich niet in het standaard beeld van de prostitutie. Ook bij Pretty Woman komt men meiden tegen die het 'normaal' vinden dat zij seks hebben in ruil voor een avond in een luxe omgeving.

Ook in situaties van seksueel geweld is de grens tussen vrijwillig en onvrijwillig diffuus. Vooral als van een meisje bekend is dat ze aandacht wil of 'makkelijk' bepaalde seksuele handelingen verricht, wordt door jongens vaak gezegd dat ze de seks zelf ook wilde. Meisjes beseffen vaak ten tijde van het delict ook niet goed waar hun grenzen liggen en beoordelen dan bijvoorbeeld seks met meerdere jongens achteraf als 'niet in de haak'. Ook dan wordt dit door veel meisjes nog niet als 'seksueel geweld' benoemd, maar als 'een wat minder leuke ervaring'.

Verschuivingen in aard, omvang en beleving van instrumentele seks in de afgelopen 10 jaar
Alle experts zijn het er over eens dat het huidige seksuele gedrag en de beleving hiervan onder jongeren veranderd zijn ten opzichte van 10 jaar geleden. Jongeren zijn nu al veel eerder met seks bezig. Meiden lijken verder te gaan in wat zij op seksueel gebied voor aandacht doen: terwijl het vroeger bij zoenen bleef is aftrekken of pijpen nu 'normaal' geworden. Losse seksuele contacten tussen jongeren lijken in het uitgaansleven vaker voor te komen. De manier van dansen heeft (vooral bij meisjes) veel meer een seksuele lading. Ook signaleert men meer lesbische seksualiteit (vooral meiden die zeggen dat ze het 'gehad' hebben met jongens) en trio-seks, hetgeen erop duidt dat er meer geëxperimenteerd wordt. Tenslotte is het Internetgebruik onder jongeren sterk toegenomen en stelt men bij de afdeling Internet-recherche van de KLPD een exponentiële toename vast in de seksueel gerelateerde Internet delicten (webcamaffaires) waar jongeren bij betrokken zijn. In 2003 waren er 15 aangiften, in 2004 117 en in 2006 is dat aantal ruim verdubbeld tot 242 aangiften.

Samenhang met geweld of andere risico's

Hoe groot de groep jongeren is die vanwege hun seksueel gedrag risico's loopt is niet bekend, maar het feit dat jongeren op jongere leeftijd dan vroeger met seks experimenteren baart de veldexperts zorgen. Er wordt bijvoorbeeld gezegd dat er tijdens de seksuele revolutie van de jaren '60 en '70 ook al verschuivingen waren in de seksuele moraal waar men zich zorgen over maakte, maar dat het toen om 16- tot 20-jarigen ging. Dat de veranderende moraal nu 11- tot 14-jarigen betreft, vindt men de situatie een stuk zorgelijker maken.

De experts vinden het moeilijk te zeggen of er aan seks buiten de context van een intieme relatie meer risico's verbonden zijn. Er wordt nog wel gewezen op de (algemene) risico's van onbeschermd seks, maar men kan niet zeggen of er bij instrumentele contacten vaker onveilig wordt gevreeën dan wanneer er wel sprake is van intimiteit. Men denkt wel dat jongeren door het loskoppelen van liefde en seks in andere (mogelijk riskante) situaties terecht komen. In de jeugdhulpverlening komt men echter vaker in aanraking met seksuele dwang binnen intieme relaties dan bij instrumentele seksuele contacten. Tenslotte wordt ook gezegd dat we pas over 10 tot 20 jaar kunnen zeggen of de huidige vormen van seks onder jongeren een probleem zijn. We moeten eerst weten hoe jongeren met deze ervaringen dan in relaties staan.

(Praten over) seks op Internet kent specifieke risico's. Misschien werd er vroeger in het fietsenhok wel net zo veel gezegd en gedaan als nu op Internet, maar het verschil is dat in principe alles wat op het Internet gebeurt, vastligt en dus ook tegen jongeren gebruikt kan worden. Jongeren realiseren zich dit onvoldoende. Met behulp van opnames worden jongeren chantabel en kunnen zij gemakkelijk gedwongen worden om verder te gaan dan zij willen. Vooral bij allochtone slachtoffers kan dit tot veel angst leiden.

Rol van televisie, Internet en mobiele telefoons

Algemeen wordt onderschreven dat we in een mediacultuur leven, waarin je altijd en overal geconfronteerd wordt met beelden, ook met beelden van (stereotype) mannelijkheid en vrouwelijkheid en seksualiteit. De meningen over de invloed van de media op het gedrag van jongeren zijn verdeeld. Sommige experts vinden de invloed van de media ontegenzeggelijk groot. Zij menen dat jongeren het gedrag uit videoclips kopiëren en dit normaal gaan vinden. Zo kopiëren meisjes bijvoorbeeld de manier van dansen in videoclips, die als seksueel uitdagend wordt ervaren door jongens. Ook in de expertmeeting naar aanleiding van de quickscan in Amsterdam Zuidoost wordt gezegd dat de media jongeren een vertekend beeld van seks geven (Van Dijk, 2006). Andere experts wijzen erop dat clips vooral invloed hebben op bepaalde groepen jongeren die hier gevoelig voor zijn.

Aanpak van politie en hulpverlening

Zowel in het aanbod aan voorlichting en preventie als in de hulpverlening worden beperkingen gesignaleerd. In seksuele voorlichting op scholen is nog maar in beperkte mate aandacht voor relatievorming, de beleving van seksualiteit en de bewustwording van eigen wensen en grenzen. De voorlichting over gevaren van Internetseks is in opkomst, maar iedereen lijkt opnieuw het wiel uit te vinden. Er is sprake van veel ad hoc beleid en korte termijn projecten. Bovendien wordt er geen eenduidige boodschap gecommuniceerd, en zijn het effect en de kwaliteit van de activiteiten vaak niet bekend. Het aanbod aan preventie en hulpverlening gericht op (mogelijk) risicovol seksueel gedrag van jongeren wordt als te versnipperd ervaren. Per gemeente of regio zijn er grote verschillen in het aanbod, in de financiering en in de coördinatie.

Wanneer jongeren aangifte doen van bijvoorbeeld negatieve seksuele ervaringen op Internet, is opsporing door de politie vrij eenvoudig. Het grootste probleem is hier dat er vaak geen

aangifte wordt gedaan. Jongeren die negatieve seksuele ervaringen hebben gehad of die problemen ervaren op het gebied van seksualiteit kunnen op dit moment niet goed terecht bij de hulpverlening. Jongeren ervaren het contact met de jeugd-GGZ als stigmatiserend en haken snel af. De jeugd-GGZ is vaak niet toegesneden op de leefwereld van jongeren en werpt drempels op, bijvoorbeeld doordat zij volwassen vaardigheden als het formuleren van een hulpvraag te veronderstelt. Door de huidige financieringsstructuur wordt de hulpverlening gedwongen om in producten te denken, hetgeen soms niet aansluit bij de individuele hulpbehoefte van jongeren. Tenslotte bestaat er bij seksueel geweldsdelicten door jongeren nu vaak eenzijdig aandacht voor de pleger en komt het slachtoffer soms onvoldoende in beeld.

3.2 Behoeftte aan beleid, interventies en onderzoek

Allereerst zou seksuele voorlichting op scholen meer gecombineerd moeten worden met vormende elementen, waarin veel aandacht is voor de beleving van seksualiteit en voor de ontwikkeling van eigen opvattingen over wensen en grenzen. In de seksuele communicatie tussen jongeren gaat het regelmatig mis, waardoor er onduidelijke signalen over wensen en grenzen afgegeven worden of deze signalen onvoldoende opgepikt worden. Hier zou in de voorlichting aandacht aan besteed kunnen worden. Daarnaast is er behoefte aan meer coördinatie, kwaliteitsborging en effectonderzoek als het gaat om preventieactiviteiten.

Er is grote behoefte aan een meer outreachende wijze van hulpverlening aan jongeren en aan plekken waar jongeren in een ongedwongen sfeer met hun verhaal terecht kunnen, zoals in het verleden bij de JAC's. Bij seksueel geweldsdelicten is een meer actieve benadering van slachtoffers mogelijk, bijvoorbeeld huisbezoek waarbij slachtoffers allerlei dingen aangeboden krijgen. Bij seksuele geweldsdelicten gaat er vaak van twee kanten iets mis in de communicatie, zodat ook slachtoffers van seksuele dwang mogelijk gebaat zouden zijn bij een intensieve training, zoals in de leerstraf seksualiteit wordt aangeboden. Daarnaast is er behoefte aan hulpverlening die aansluit bij de ontwikkelingsfase van jongeren en hen ondersteunt bij de bewustwording van de eigen wensen en grenzen en hen weerbaar maakt.

Professionals zouden daarnaast een sterkere signalerende functie kunnen hebben en mogelijk problematische situaties waar jongeren bij betrokken zijn eerder kunnen melden bij het AMK of de Raad voor de Kinderbescherming, zodat er sneller zorg gemobiliseerd kan worden. Dit is bijvoorbeeld het geval als jongeren op straat dreigen te belanden of als het ouderlijk toezicht wegvalt doordat ouders (tijdelijk) niet meer voor hun kinderen kunnen zorgen, zoals bij een psychiatrische opname het geval is. Wellicht is deskundigheidsbevordering van professionals als het gaat om signaleren van seksuele risico's bij jongeren noodzakelijk.

Tenslotte bestaat er behoefte aan meer kennis op een aantal deelgebieden. Er is vooral behoefte aan onderzoek naar de achtergronden van het seksueel gedrag van jongeren, naar hun beleving van seksualiteit en seksuele grenzen, de invloed van de peergroup en de mediacultuur, naar risico- en beschermende factoren, en naar de positieve en negatieve lange termijn effecten van instrumentele seks. Experimenteel of prospectief onderzoek naar de

invloed van media op seksueel gedrag van jongeren wordt als noodzakelijk gezien om een wetenschappelijke bijdrage aan de discussie over de invloed van de media op seksueel gedrag te kunnen leveren.

4. SECUNDAIRE ANALYSES ‘SEKS ONDER JE 25STE’

In 2005 werd door de Rutgers Nisso Groep en Soa Aids Nederland een representatief onderzoek uitgevoerd onder 4821 jongeren van 12 tot 25 jaar: *Seks onder je 25ste*. Aan dit onderzoek deden zowel jongeren die op het voortgezet onderwijs zaten mee (geworven via scholen), als jongeren die een vervolgopleiding volgden of die niet meer op school zaten (geworven via Gemeentelijke Basis Administraties). Zij vulden allemaal een digitale vragenlijst in, waarin een breed scala aan kenmerken van seksueel gedrag, seksuele beleving en seksuele gezondheid aan bod kwamen. Enkele van deze kenmerken behoren tot de directe focus van dit rapport, zoals ervaringen met betaalde seks of seks op Internet. Daarnaast zijn er vragen gesteld naar seksueel gedrag dat zijdelings raakt aan dit gedrag, zoals vragen naar de aard van de relatie met de laatste partner (vast of los en mate van verliefdheid) en seksuele attitudes (het goedkeuren van geslachtsgemeenschap zonder gevoelens).

Op basis van secundaire analyses op deze dataset kan aanvullende informatie worden verkregen met betrekking tot vier onderzoeksvragen. In paragraaf 4.1 wordt ingegaan op de vraag of instrumentele vormen van seks en hieraan gerelateerde gevoelens vaker voorkomen binnen bepaalde groepen jongeren (gekenmerkt door demografie). In paragraaf 4.2 wordt beschreven of het gezinsklimaat een rol van betekenis speelt. In paragraaf 4.3 wordt gekeken of dergelijk gedrag en beleving gerelateerd is aan seksuele dwang, ongeplande zwangerschap en abortus. Tenslotte worden in paragraaf 4.4 verbanden met mediagebruik besproken.

4.1 Verschillen naar demografie

Ruilseks

In het eerder verschenen boek *Seks onder je 25ste* zijn voor ervaringen met ruilseks al verschillen naar leeftijd, etniciteit en opleidingsniveau beschreven (De Graaf et al., 2005). Dit kon alleen worden gedaan voor jongens, omdat de groep meisjes die ervaring had met betalen of betaald worden voor seks te klein was. Het verband tussen ervaringen met seks tegen geld of een andere beloning en de mate van stedelijkheid werden in de eerdere publicatie nog niet beschreven: hierop werden ten behoeve van de huidige publicatie secundaire analyses uitgevoerd. De resultaten laten zien dat naarmate jongens ouder worden, de kans dat ze wel eens betaald hebben voor seks begrijpelijkerwijs groter wordt. Nederlandse en hoog opgeleide jongens hebben zowel minder ervaring met het geven als met het krijgen van een beloning voor seks. Marokkaanse en Turkse jongens hebben relatief vaak wel eens voor seks betaald. Daarnaast zeggen jongens in de grote steden relatief vaak dat ze wel eens iets hebben gekregen of gegeven voor seks.

Seks op en via Internet

In tabel 4.1 is te zien in hoeverre seks op en via Internet vaker voorkomt onder bepaalde groepen jongens en meisjes. In de rijen valt te zien hoeveel procent van elke groep ervaring heeft met betaalde seks, bijvoorbeeld: 5% van de 12-14 jarige jongens heeft naar eigen zeggen wel eens seks op Internet gehad. De ▼▲ geven aan welke groepen significant

verschillen van de totale groep ($p < .05$). De 12-14 jarige jongens hebben dus significant minder vaak ervaring met seks op Internet dan alle jongens bij elkaar.

Zowel seks op als seks via Internet komt vooral voor onder 18- tot 21-jarigen. Ook worden beide vormen van seks vaker beoefend door laag dan door hoog opgeleide jongens en hebben laag opgeleide meisjes vaker seks op Internet dan hun hoger opgeleide seksegenoten. Jongens met een Marokkaanse of Turkse achtergrond en jongens en meisjes met een Antilliaanse achtergrond hebben relatief vaak seks gehad op Internet in het laatste half jaar. Met betrekking tot seks na een afspraak via Internet worden geen verschillen naar etniciteit gevonden. Er worden nauwelijks verschillen naar stedelijkheid gevonden, zij het dat jongens uit sterk stedelijke en meisjes uit stedelijke gemeenten iets vaker ervaring hebben met seks op Internet.

Tabel 4.1 Ervaringen met seks op en via Internet naar demografische variabelen (%)

	jongens			meisjes		
	n	seks op Internet	seks via Internet	n	seks op Internet	seks via Internet
12-14 jaar	459	5 ▼	6 ▼	538	2 ▼	5
15-17 jaar	490	9	8 ▼	592	4	5
18-20 jaar	579	13 ▲	14 ▲	563	9 ▲	7 ▲
21-25 jaar	650	10	11	695	5	4 ▼
Nederlands/Westers	1876	9 ▼	10	2044	4	5
Marokkaans	109	17 ▲	6	183	1 ▼	2
Turks	104	17 ▲	11	123	4	5
Surinaams	101	16	12	172	6	3
Antilliaans	66	18 ▲	14	122	9 ▲	6
laag opgeleid	1365	12 ▲	12 ▲	1450	6 ▲	5
hoog opgeleid	797	6 ▼	8 ▼	916	3 ▼	5
zeer sterk stedelijk	391	14 ▲	10	434	5	4
sterk stedelijk	529	9	11	615	7 ▲	6
matig stedelijk	526	10	11	454	5	5
weinig stedelijk	436	8	9	476	4	5
niet stedelijk	241	7	8	371	3 ▼	6
totaal	2178	10 ▲	10 ▲	2388	5 ▼	5 ▼

▼ ▲ = respectievelijk relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale groep

▲ in de totaal rij = significant hoger dan bij de andere sekse

Relatie met de laatste sekspartner

In *Seks onder je 25ste* is gevraagd of men een relatie had met de laatste partner waar men geslachtsgemeenschap of anale seks mee had. Jongens van 15- tot 18 zeggen dan relatief vaak dat ze geen relatie hadden met deze partner of dat ze niet erg verliefd waren. Dat geldt ook voor jongens met een Marokkaanse of Turkse achtergrond. Jongens met een Surinaamse achtergrond waren relatief vaak niet verliefd op de laatste partner. Hoog opgeleide meisjes zeggen, vergeleken met hun laagopgeleide seksegenoten, vaker dat ze geen relatie hadden met of niet verliefd waren op de laatste partner. Jongens en meisjes uit grote steden hadden relatief vaak geen relatie met de laatste partner, jongens uit grote steden waren ook relatief vaak niet verliefd op haar (of hem).

Tabel 4.2 Relatie met de laatste sekspartner naar demografische variabelen

	jongens			meisjes		
	n	geen relatie	niet erg verliefd	n	geen relatie	niet erg verliefd
12-14 jaar	42	31	16	31	36	13
15-17 jaar	193	33 ▲	13	263	47 ▲	18
18-20 jaar	428	19	12	443	33	23 ▲
21-25 jaar	562	17 ▼	9 ▼	620	36	19
Nederlands/Westers	1056	20 ▼	11 ▼	1219	34 ▼	20
Marokkaans	54	37 ▲	26 ▲	19	*	*
Turks	62	32 ▲	6	32	*	*
Surinaams	58	24	12	83	59 ▲	26
Antilliaans	42	17	15	83	38	19
laag opgeleid	841	22	10 ▼	895	37	18 ▼
hoog opgeleid	378	19	14 ▲	458	35	24 ▲
zeer sterk stedelijk	235	26 ▲	15 ▲	256	46 ▲	23
sterk stedelijk	332	19	11 ▼	421	32 ▼	20
matig stedelijk	321	17 ▼	11 ▼	274	32 ▼	18
weinig stedelijk	218	21	7	231	37	19
niet stedelijk	97	26	12	158	42	20
totaal	1225	21 ▲	11 ▼	1357	36 ▲	20 ▼

▼▲= respectievelijk relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale groep

▲ in de totaal rij = significant hoger dan bij de andere sekse

* = n te klein op uitspraken over verschillen te kunnen doen

Goedkeuren van seks zonder gevoelens voor de partner

Aan alle jongeren is gevraagd wat ze ervan vinden als een jongen en een meisje, die niet veel voor elkaar voelen, geslachtsgemeenschap hebben. Naarmate jongens en meisjes ouder worden, neemt het percentage dat dit goedkeurt toe. Nederlandse jongens en meisjes keuren dit relatief vaak goed, jongens en meisjes met een Turkse of Marokkaanse achtergrond en meisjes met een Surinaamse achtergrond keuren dit veel vaker af. Hoog opgeleide jongens en meisjes staan hier permissiever tegenover dan laag opgeleide. In de weinig en niet stedelijke gemeenten is het percentage dat hier positief tegenover staat het kleinst.

Tabel 4.3 Goedkeuren van seks zonder gevoelens naar demografische variabelen (%)

	n	jongens	n	meisjes
12-14 jaar	467	26 ▼	532	13 ▼
15-17 jaar	498	36	583	18 ▼
18-20 jaar	582	39	562	31 ▲
21-25 jaar	651	46 ▲	692	34 ▲
Nederlands/Westers	1887	39 ▲	2036	27 ▲
Marokkaans	114	25 ▼	180	7 ▼
Turks	111	28 ▼	123	4 ▼
Surinaams	100	33	174	15 ▼
Antilliaans	63	37	119	21
laag opgeleid	1383	35 ▼	1436	21 ▼
hoog opgeleid	797	42 ▲	914	31 ▲
zeer sterk stedelijk	393	42	430	33 ▲
sterk stedelijk	535	38	604	24
matig stedelijk	526	39	453	27
weinig stedelijk	445	33 ▼	478	21 ▼
niet stedelijk	243	35	367	19 ▼
totaal	2198	38 ▲	2369	25

▼ ▲ = respectievelijk relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale groep

▲ in de totaal rij = significant hoger dan bij de andere sekse

4.2 Samenhangen met gezinsklimaat

Samenhangen tussen gezinsklimaat enerzijds en instrumentele vormen van seks anderzijds zijn getoetst met binaire logistische regressie. In tabel 4.4 staat de OR (Odds Ratio) weergegeven. Een OR laat zien hoeveel groter of kleiner de kans op de uitkomstmaat wordt als iemand op de 5-puntsschaal die 'gezinsklimaat' meet één punt omhoog gaat. Een OR kleiner dan 1 wijst dan op een negatief verband, een OR groter dan 1 op een positief verband.

Afkomstig zijn uit een ‘warm’ gezin, waarin ouders affectie tonen, steun bieden wanneer dit nodig is en weten waar hun kinderen zijn en wat ze doen, blijkt een ‘beschermende’ factor te zijn als het gaat om ervaringen met betaalde seks, cyberseks en losse seks. Jongens hebben minder vaak wel eens geld of een andere beloning gegeven voor seks en meisjes hebben minder vaak wel eens iets gekregen voor seks wanneer ze een warm gezinsklimaat rapporteren. Zowel voor jongens als meisjes hangt een warm gezin samen met een kleinere kans op ervaringen met cyberseks, en voor meisjes ook met een kleinere kans op seks via Internet. Een warm gezinsklimaat verkleint daarnaast voor jongens de kans dat ze geen relatie hadden met de laatste partner, en voor zowel jongens als meisjes dat men niet verliefd was op de laatste partner. Tenslotte zeggen jongeren minder vaak dat ze het goed vinden dat een jongen en een meisje die niet veel voor elkaar voelen seks met elkaar hebben, wanneer ze het gezinsklimaat als warmer percipiëren.

Tabel 4.4 Samenhangen met warm gezinsklimaat (OR)

	jongens	meisjes
betaald hebben voor seks	0,44 **	1,79
iets gekregen voor seks	0,65	0,42 **
cyberseks	0,69 *	0,34 ***
seks via Internet	0,75	0,52 ***
geen relatie met laatste partner	0,69 *	0,96
niet verliefd op laatste partner	0,56 ***	0,69 **
goedkeuren seks zonder gevoelens	0,77 **	0,73 **

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

4.3 Relatie met seksuele risico's

Samenhangen met ervaring met betaalde seks kunnen, vanwege de kleine groep meisjes die hier ervaring mee heeft, alleen berekend worden voor jongens. Ervaring met betaalde seks hangt op verschillende fronten samen met ervaringen met seksuele dwang en ongeplande zwangerschap. Jongens die wel eens betaald hebben voor seks en/of die wel eens iets kregen in ruil voor seks, zijn vaker wel eens gedwongen tot seks en werden vaker overgehaald of gedwongen tot seks met hun laatste partner. Daarnaast hebben jongens die zeggen dat ze wel eens iets gegeven of gekregen hebben voor seks, in het afgelopen jaar relatief vaak een meisje zwanger gemaakt.

Er bestaat een samenhang tussen het hebben van seks op of via Internet, en het ooit gedwongen zijn tot seks, voor zowel jongens als meisjes. Jongens die in het afgelopen jaar seks op Internet hadden, werden vaker door de laatste partner overgehaald of gedwongen. Voor zowel jongens als meisjes is de kans op een ongeplande zwangerschap groter wanneer ze in het afgelopen jaar seks hadden op Internet. Meisjes die seks op Internet hadden, hebben ook vaker een abortus gehad.

Met de aard van de relatie met de laatste sekspartner en seksuele attitudes worden nauwelijks verbanden gevonden. Jongens en meisjes lijken vaker overgehaald of gedwongen te worden tot seks door de laatste sekspartner wanneer ze geen relatie met hem of haar hadden en/of wanneer ze niet erg verliefd waren. Jongens met zeer permissieve seksuele attitudes zijn daarnaast iets vaker betrokken geweest bij een ongeplande zwangerschap in het laatste jaar.

Tabel 4.5 Relatie met seksuele risico's (%)

	jongens				meisjes				
	n	dwang ooit	overhalen/dwang laatste partner	ongeplande zwangerschap	n	dwang ooit	overhalen/dwang laatste partner	ongeplande zwangerschap	abortus
betaald hebben voor seks									
ja	125	19 ▲	8 ▲	9 ▲	10	*	*	*	*
nee	1966	3	3	1	2261	*	*	*	*
iets gekregen voor seks									
ja	49	45 ▲	16 ▲	16 ▲	30	*	*	*	*
nee	2056	3	3	1	2254	*	*	*	*
cyberseks									
ja	189	11 ▲	6 ▲	6 ▲	108	27 ▲	7	7 ▲	4 ▲
nee	1901	4	3	1	2183	17	11	3	1
seks via Internet									
ja	206	9 ▲	4	2	114	30 ▲	12	5	3
nee	1878	4	3	1	2165	17	11	3	1
relatie met laatste partner									
nee	242	5	6 ▲	4	147	24	10	5	3
ja	932	5	3	2	1155	24	11	5	2
verliefd op laatste partner									
nee	422	5	5 ▲	4	261	21	17 ▲	3	2
ja	747	5	2	2	1039	25	9	5	2
goedkeuren seks zonder gevoel									
ja	775	5	3	3 ▲	566	18	10	4	1
nee	1336	4	4	1	1722	18	11	3	1

▲ = relatief hoog gegeven het percentage in de andere groep

* = n te klein op uitspraken over verschillen te kunnen doen

Met nadruk moet gezegd worden dat het hier geen causale verbanden betreft: conclusies trekken over de richting van de gevonden verbanden is niet mogelijk. Vooral bij de verbanden met dwang is goed mogelijk dat deze ervaringen voorafgingen aan de ervaringen met instrumentele seks. De instrumentele seksuele gedragingen kunnen in dat geval signalen

zijn van zogenaamd “sexual acting out” gedrag, een op basis van de literatuur bekend gevolg van seksueel misbruik.

4.4 Relatie met mediagebruik

In deze paragraaf worden verbanden beschreven met de mate waarin jongeren in contact komen met informatie over seks en erotiek in de media. Het eerste heeft betrekking op bijvoorbeeld informatie over seks in tijdschriften of op websites die informatie geven over seks, het tweede heeft betrekking op bijvoorbeeld seksueel getinte videoclippen en pornosites. Hoewel beide concepten sterk met elkaar samenhangen ($r = .58$) verschillen ze inhoudelijk wel van elkaar en worden verbanden met instrumentele seks hier dan ook voor beide concepten apart in tabel 4.6 weergegeven.

Tabel 4.6 Verbanden met contact met seks in de media (OR)

	jongens	meisjes
informatie over seks		
betaald hebben voor seks	1,62 ***	2,45 *
iets gekregen voor seks	2,02 ***	2,30 ***
cyberseks	1,95 ***	1,94 ***
seks via Internet	2,34 ***	3,00 ***
geen relatie met laatste partner	1,15	1,45 **
niet verliefd op laatste partner	1,14	1,21
goedkeuren seks zonder gevoelens	1,64 ***	2,14 ***
erotiek		
betaald hebben voor seks	2,20 **	1,96
iets gekregen voor seks	2,21 **	2,11 **
cyberseks	2,10 ***	3,48 ***
seks via Internet	2,72 ***	5,82 ***
geen relatie met laatste partner	1,35 **	1,38 *
niet verliefd op laatste partner	1,33 ***	1,43 **
goedkeuren seks zonder gevoelens	1,73 ***	3,26 ***

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Contact met seks in de media – zowel informatief als erotisch – hangt sterk met de hier gemeten kenmerken van instrumentele seks samen. Jongens en meisjes die meer in contact komen met zowel informatieve als erotische seks hebben vaker wel eens iets gekregen in ruil voor seks, ze hebben vaker seks op of via Internet gehad en staan permissiever tegenover seks zonder gevoelens. Betaald hebben voor seks hangt voor jongens samen met zowel informatieve als erotische seks in de media, voor meisjes alleen met de mate waarin ze informatie over seks uit de media halen. Het gebruik van erotiek vergroot daarnaast voor zowel jongens als meisjes de kans dat de laatste partner een losse partner was en/of iemand op wie ze niet erg verliefd waren. De aard van de laatste partner hangt minder duidelijk

samen met informatief mediagebruik: dit vergroot alleen voor meisjes de kans dat men geen relatie had met de laatste sekspartner.

Ook hier dient weer in de gaten gehouden te worden dat het hier geen causale verbanden betreft. Het is bijvoorbeeld aannemelijk dat zowel het 'zoeken' naar informatie en erotiek in de media als het seksuele gedrag dat hier is onderzocht beide voortkomen uit een derde kenmerk, bijvoorbeeld de mate waarin jongeren geïnteresseerd zijn in seks.

Samengevat kan worden gezegd dat de secundaire analyses aanwijzingen opleveren voor risicogroepen en risico- en beschermende factoren. Deze aanwijzingen bevestigen grotendeels wat al uit het literatuuronderzoek (hoofdstuk 2) naar voren kwam. Groepen die vaker ervaring lijken te hebben met instrumentele vormen van seks zijn jongeren in grote steden, laag opgeleide jongeren en jongens uit de jongste leeftijdsgroep of met een Marokkaanse of Turkse achtergrond. Een warm gezinsklimaat vormt een beschermende factor, een hoger gebruik van zowel informatie over seks als erotische beelden in de media hangt samen met een grotere kans op ervaringen met instrumentele seks. Uit de laatste verbanden kunnen geen conclusies worden getrokken rondom causaliteit.

5. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

Vormen van instrumentele seks zijn vormen van seksueel gedrag waarbij niet relatievorming en intimiteit de primaire motivatie lijken te zijn, maar lustbeleving of materieel gewin. Seksueel gedrag dat hieronder kan vallen is seks met een onbekende, seks in ruil voor geld of iets anders, deelname aan seksfeesten of seks op Internet. In dit hoofdstuk zal worden samengevat wat we weten van dergelijke vormen van seksueel gedrag onder tieners, maar vooral ook wat we nog niet weten. Ook zal worden ingegaan op wat er zou moeten gebeuren om deze kennis aan te vullen.

5.1 Aard en omvang van vormen van instrumentele seks onder jongeren

Losse seksuele contacten komen regelmatig voor onder jongeren. Bijna één op de vijf seksueel actieve Nederlandse jongeren had geen relatie met de laatste persoon waarmee men geslachtsgemeenschap had. Ook seks op Internet is niet uitzonderlijk: ongeveer één op de tien jongens en één op de twintig meisjes zegt hier in een half jaar ervaring mee te hebben. Seks in ruil voor geld of een andere beloning, lijkt binnen de totale populatie jongeren bij een zeer kleine minderheid voor te komen.

Over de aard en context van deze ervaringen is nauwelijks iets bekend. Zo is vanuit representatief onderzoek niet bekend wat jongeren precies hebben gedaan als ze zeggen dat ze seks hebben gehad op Internet: het gaat hier om al het gedrag dat door jongeren zelf als zodanig werd benoemd. Ook weten we niet of ze deze Internetseks vooral met losse, of ook met vaste partners hebben. Met betrekking tot betaalde seks is onbekend wat jongeren dan geven of krijgen voor welke seksuele handelingen, of met wie deze handelingen werden verricht. Over bezoeken aan seksfeesten is binnen de Nederlandse populatie al helemaal niets bekend.

Op basis van de literatuur, de gesprekken met veldexperts én de secundaire analyses kunnen wel groepen worden onderscheiden, waarbinnen instrumentele vormen van seks vaker voor lijken te komen. Ten eerste lijkt dit gedrag vaker voor te komen in grote steden. Uit de secundaire analyses komt naar voren dat jongeren in zeer sterk stedelijke gebieden relatief vaak seks tegen betaling of seks met losse partners hebben en permissiever denken over seks zonder gevoelens. Ook in een onderzoek in Amsterdam Zuidoost wordt geconcludeerd dat seks in ruil voor een beloning en bezoek aan seksfeesten meer dan incidenteel voorkomt, hoewel hier ook geconstateerd wordt dat dit de stads(deel)grenzen overschrijdt.

Binnen de groep jongens lijkt de groep van 12 tot 14 positiever tegenover instrumentele vormen van seks te staan: voor hen was de laatste partner vaker een losse partner, ze denken positiever over seks zonder dat twee mensen veel voor elkaar voelen en zeggen relatief vaak dat ze het in orde vinden dat een jongen in bepaalde situaties seks verwacht (bijvoorbeeld als een meisje bekend staat als ‘makkelijk’ op seksueel gebied). Verder hebben dakloze jongeren en jongeren met psychische problemen, bijvoorbeeld jongeren die depressief of verslaafd

zijn, vaker seks in ruil voor geld of een andere beloning. Jongeren die hoger scoren op depressiviteit hebben ook vaker (negatieve) ervaringen met Internetseks. Daarnaast hebben homojongens vaker ervaringen met losse partners, betaalde seks en seks op Internet.

Onderscheid naar opleidingsniveau en etnische achtergrond laat tegenstrijdige resultaten zien. Op basis van de secundaire analyses lijken lager opgeleide jongeren en jongens met een Marokkaanse of Turkse achtergrond vaker aan bijvoorbeeld ruilseks of seks op Internet te doen. Ook in de expertmeeting naar aanleiding van de quickscan in Amsterdam Zuidoost wordt gezegd dat de meeste meisjes die aan ruilseks doen laag opgeleid zijn. Er zijn echter ook studies naar instrumentele vormen van seks die geen verschil naar etniciteit of opleidingsniveau vinden. Mogelijk zijn niet zozeer etniciteit en opleidingsniveau bepalende factoren, maar eerder sociaal economische status en (hiermee samenhangend) een problematische gezinsachtergrond.

Een warm gezinsklimaat (waarin ouders affectie tonen, helpen als het nodig is en veel van hun kinderen afweten), lijkt namelijk samen te hangen met minder ervaring met verschillende vormen van instrumentele seks. In de secundaire analyses werden negatieve samenhangen gevonden tussen een dergelijke gezinsachtergrond en betaalde seks, Internetseks en seks met losse partners. Ook in de literatuur werden verschillende aanwijzingen gevonden dat een problematische gezinssituatie de kans op ervaringen met instrumentele seks vergroot. De veldexperts bevestigden dit verband vanuit de eigen praktijkervaring.

5.2 Beleving van vormen van instrumentele seks

De beleving van instrumentele seksuele contacten is vrijwel een onontgonnen gebied, mede omdat het overgrote deel van het beschikbare onderzoek kwantitatief van aard is. Wat we wel weten, is dat de meeste jongeren een voorkeur hebben voor seks binnen een relatie. Ook weten we dat er jongeren zijn die orale seks geen ‘seks’ noemen, die seks tegen betaling geen ‘prostitutie’ noemen en die aandringen om seks te krijgen geen ‘seksueel geweld’ noemen. Dit wordt ook erkend door de veldexperts. Opvattingen op dit gebied lijken sterk uiteen te lopen en ook verschillend te zijn voor jongens en meisjes.

Met betrekking tot de vraag in hoeverre instrumentele vormen van seks vrijwillig of onvrijwillig zijn, of waar voor jongens en meisjes de grens ligt tussen vrijwilligheid en onvrijwilligheid, is niets bekend. Daarnaast weten we bijvoorbeeld niets over de motieven van jongeren om instrumentele seksuele contacten te hebben. Evenmin is op dit moment ook nog maar iets te zeggen over hoe na verloop van tijd op ervaringen met instrumentele seks wordt teruggekeken, of over eventuele gevolgen ervan voor de psychische gezondheid of relatievorming op de langere termijn. Het is daarom ook niet bekend of preventie van instrumentele contacten nodig is, laat staan wat de effectiviteit is van bijvoorbeeld seksuele voorlichting.

5.3 Verschuivingen in de afgelopen 10 jaar

Door veldexperts worden duidelijk verschuivingen waargenomen. Jongeren lijken op veel jongere leeftijd bezig te zijn met seks, ze gaan verder in seksuele contacten (vroeger zoenden meisjes om aandacht te krijgen, tegenwoordig pijpen ze) en de plek waar over seks gepraat wordt of waar geëxperimenteerd wordt is veranderd (vroeger het fietsenhok, tegenwoordig het Internet). Uit cijfers van het Korps Landelijke Politiediensten blijkt dat het aantal aangiften van zedendelicten via Internet de laatste jaren sterk toeneemt.

Vanuit de literatuur worden dergelijke veranderingen in seksueel gedrag en seksuele moraal gedeeltelijk bevestigd. De verschuivingen zijn echter niet groot: in 1995 was de leeftijd waarop de helft van de jongeren ervaring had met geslachtsgemeenschap 17,7, in 2005 was dat 17,3. Seksueel gedrag op Internet is ontegenzeggelijk toegenomen, simpelweg omdat het gebruik van Internet door jongeren in de afgelopen 10 jaar explosief is toegenomen. Ook zijn jongeren in 10 jaar tijd iets makkelijker gaan denken over seks zonder dat de partners veel voor elkaar voelen. In 1995 vond één op de zes schoolgaande jongeren dit in orde, in 2005 was dit toegenomen tot één op de vier.

Over veranderingen in 10 jaar tijd met betrekking tot de specifieke vormen van instrumentele seks die de focus vormen van deze studie, is niets bekend. Ook is er weinig bekend over verschuivingen in seksualiteitsbeleving. Een toename in seksueel gedrag wil immers niet zeggen dat jongeren ook vaker instrumentele seks hebben en een toegenomen mate van seksuele permissiviteit wil nog niet zeggen dat jongeren ook zélf vaker seks hebben zonder iets voor de partner te voelen. Daarnaast is vooralsnog niet duidelijk of jongeren door de komst van Internet nu vaker met elkaar over seks praten dan vroeger, of dat dit simpelweg door middel van een ander medium gebeurt.

5.4 Samenhang met geweld of andere risico's

Er bestaan verschillende aanwijzingen die een verband doen vermoeden tussen ervaring met instrumentele vormen van seks of de beleving hiervan en ervaringen met seksueel geweld. Zo is veelvuldig aangetoond dat jongeren die wel eens seks hebben gehad in ruil voor geld of een andere beloning, ook vaker ervaring hebben met seksueel geweld. Daarnaast zijn aan seksueel gedrag op Internet specifieke risico's verbonden die de kans op seksueel geweld mogelijk vergroten. Zo is het op Internet altijd mogelijk om opnames te maken wanneer iemand iets seksueels doet voor de webcam. Op deze manier krijgt de ander materiaal in handen waarmee hij of zij druk kan uitoefenen om nog meer of verdergaande beelden van seksuele handelingen te verkrijgen. Ook zijn er risico's verbonden aan het maken van afspraakjes via Internet. Het is goed mogelijk dat iemand zich op Internet anders voor doet dan hij of zij is en dat hij of zij bij een afspraak ineens een volwassen man blijkt te zijn, in plaats van een leeftijdsgenoot.

Daarnaast komt vanuit theorie en empirie naar voren dat eerdere ervaringen met instrumentele seks (of het vermoeden daarvan) het soms moeilijk maken om dergelijke

contacten in het vervolg te weigeren, vooral voor meisjes. Van meisjes die eerder vrijwillig hebben deelgenomen aan instrumentele seksuele activiteiten wordt soms verwacht of zelfs geëist dat ze dit nogmaals, of ook met anderen, zullen doen. Het vergt van deze meisjes meer volharding om dit te weigeren, dan van meisjes die dit nooit eerder deden. Ook veldexperts op het terrein van zedendelicten signaleren dat daders eerder eigen verantwoordelijkheid aan het slachtoffer toeschrijven, wanneer bijvoorbeeld al van haar bekend was dat ze makkelijk bepaalde seksuele handelingen verricht. Er wordt dan gezegd dat het meisje het zelf ook wilde.

Harde bewijzen voor een samenhang tussen ervaring met instrumentele vormen van seks of de beleving hiervan en ervaringen met seksueel geweld zijn er echter niet. Vanwege het correlationele karakter van verbanden die worden gevonden, kunnen er geen conclusies met betrekking tot causaliteit worden getrokken. Ervaringen met ruilseks kunnen bijvoorbeeld ook een gevolg zijn van seksueel misbruik. In de literatuur is veelvuldig aangetoond dat seksueel misbruik in de kindertijd samenhangt met seksueel acting-out gedrag tijdens de adolescentie.

5.5 Rol van televisie, Internet en mobiele telefoons

Beelden van (instrumentele) seks op televisie zijn de laatste jaren sterk toegenomen. Daarnaast biedt de komst van Internet tal van nieuwe mogelijkheden op seksueel gebied, zowel voor het in contact komen met erotisch materiaal als voor seksueel getinte interacties. Zowel theoretisch als intuïtief valt te veronderstellen dat de confrontatie met seksueel getinte beelden zijn invloed doet gelden. In de literatuur zijn hier ook verschillende aanwijzingen voor te vinden.

Zo lijkt het erop dat jongeren die veel naar geseksualiseerde media kijken, vaker en op jongere leeftijd ervaring opdoen met bijvoorbeeld geslachtsgemeenschap. Jongeren die meer dan gemiddeld naar seksueel getinte televisiebeelden kijken, lopen wat betreft seksueel gedrag 9 tot 17 maanden vóór op jongeren die hier minder vaak naar kijken. Een hogere consumptie van seksueel getinte media hangt daarnaast samen met een hogere inschatting van de seksuele ervaring van leeftijdgenoten en meer genderstereotype rolopvattingen. Vooral meisjes zijn meer gepreoccupeerd en minder tevreden met het eigen uiterlijk, naarmate ze vaker naar geseksualiseerde beelden in de media kijken. Een verband met ervaringen met seksueel geweld is dan voorstelbaar, aangezien er ook vaak een verband wordt gevonden tussen dergelijke ervaringen en een negatief zelfbeeld. Daarnaast zijn voor jongens ook verbanden gevonden tussen het gebruik van muziekzenders en Internet en de verwachting om grenzen niet te respecteren.

Wanneer gekeken wordt naar effecten van mediagebruik, is van belang om te kijken naar beschermende en risicofactoren. De invloed van seksueel getinte beelden in de media is niet voor alle jongeren hetzelfde. Jongeren zijn geen passieve ontvangers, maar ze selecteren ook zelf waar ze naar kijken, ze kijken hier met meer of minder aandacht naar en interpreteren het op verschillende manieren. Zo blijkt het kijken naar (gewelddadige) porno uitsluitend samen

te hangen met seksueel gewelddadig gedrag bij mannen die hier al toe neigen. Ook is de samenhang tussen het zien van seksueel getinte beelden en meer seksueel gedrag en permissievere attitudes sterker bij jongeren die aangeven dat ze de beelden in de media positief evalueren of realistisch vinden. Daarnaast is de mediërende rol van ouders verschillende keren aangetoond. Jongeren die aangeven dat de ouders zich meer met hun mediagebruik bemoeien, denken bijvoorbeeld minder permissief over een aantal instrumentele vormen van seks. Jongeren die zeggen dat ze vaker met de ouders praten over wat ze op Internet doen, hebben minder negatieve ervaringen op Internet.

Empirische bewijzen dat de toenemende seksualisering in de media samenhangt met meer instrumenteel seksueel gedrag onder tieners, met veranderende seksuele attitudes of met het vóórkomen van seksuele dwang onder jongeren, ontbreken echter. De meeste samenhangen die worden gevonden tussen mediagebruik en instrumentele vormen van seksueel gedrag zijn correlationeel. Er bestaat slechts een enkele Amerikaanse studie die uitsluitend kijkt naar het verband tussen mediagebruik en seksuele ervaring. In Nederland is vooralsnog geen enkele longitudinale studie op dit terrein verricht. Dat maakt het moeilijk om de hier beschreven verbanden te interpreteren in termen van causaliteit. Bovendien zijn sommige ontwikkelingen in de media zo recent dat er simpelweg nog geen tijd is geweest om gevolgen ervan te onderzoeken. Dat geldt vooral voor gevolgen op lange termijn.

5.6 Preventie en interventie

Allereerst is, zoals eerder gezegd, niet duidelijk in hoeverre instrumentele seks schadelijk of onvrijwillig is en daarmee ook niet in hoeverre preventie noodzakelijk is. Wanneer preventie wenselijk zou zijn, kunnen ouders hierbij een rol spelen. Zij kunnen dit doen door te proberen op de hoogte te zijn van het doen en laten van hun kinderen, door affectie te tonen en er te zijn wanneer dit nodig is. Ook kunnen ze aan media-opvoeding doen: samen met de kinderen naar televisie kijken, beelden van televisie in gesprekken in een meer realistisch kader plaatsen en eventueel beperkingen opleggen met betrekking tot programma's die in hun ogen ongeschikt zijn. Ook zouden ouders met hun kinderen kunnen praten over wat hun kind doet en meemaakt op Internet.

Veldexperts geven daarnaast aan dat seksuele voorlichting, waarin meer aandacht is voor relatievorming, de beleving van seksualiteit en de bewustwording van eigen wensen en grenzen, preventief zou kunnen werken, vooral met betrekking tot ervaringen met seksueel geweld. Dit komt in de huidige voorlichting op scholen, uitzonderingen daargelaten, echter nog maar in beperkte mate aan bod. Er kan dan ook niets worden gezegd over de effectiviteit van dergelijke voorlichtingsactiviteiten.

Hulpverlening en politie kunnen pas iets doen wanneer er een hulpvraag is, of wanneer er aangifte wordt gedaan. Bij de vormen van tienerseks die de focus zijn van deze studie is dit vaak niet het geval. Wanneer er duidelijk sprake is van seksueel geweld of prostitutie soms wel. In dat geval wordt de opvang door hulpverlening en politie vaak als onvoldoende ervaren. Beide sluiten onvoldoende aan bij de belevingswereld van jongeren. Het aanbod is

versnipperd en in sommige gemeenten vrijwel helemaal afwezig. Over effectieve interventies is verder nauwelijks iets bekend.

5.7 Aanbevelingen voor onderzoek

Voor het geven van uitsluitsel over de vraag naar aard en omvang van instrumentele vormen van seks onder tieners is een grootschalige, representatieve studie noodzakelijk. Een dergelijke studie is bijzonder kostbaar en tijdrovend en het is de vraag of dit in het kader van ontwikkelen van beleid en interventies noodzakelijk is. Op basis van de aanwijzingen in de huidige studie met betrekking tot bepaalde risicogroepen, kan toekomstig onderzoek zich juist ook concentreren op deze groepen. In elk geval is aandacht voor deze risicogroepen (bijvoorbeeld jongeren met een problematische gezinsachtergrond of psychische problemen) in toekomstig onderzoek geïndiceerd. Vergelijkend onderzoek naar de achtergronden, de seksuele attitudes en het seksuele gedrag van de groep jongeren met weinig complexe achtergrondproblematiek, die zich schuldig hebben gemaakt aan seksueel grensoverschrijdend gedrag (die bijvoorbeeld in de leerstraffen van de Rutgers Nisso Groep zitten) is eveneens aan te bevelen.

Mogelijk kunnen in toekomstige representatieve studies wel meer vragen worden opgenomen rondom instrumentele seks of kunnen de vragen op dit terrein specifieker worden, zodat we beter weten wat er nu feitelijk wordt gedaan (bijvoorbeeld op Internet). Om vast te kunnen stellen of er verschuivingen zijn op dit specifieke terrein, zouden dergelijke vragen meegenomen kunnen worden in monitoronderzoek onder jongeren.

Inzicht krijgen in de beleving van instrumentele seks is onmiskenbaar van groot belang, onder andere om iets te kunnen zeggen over de mate waarin dergelijke contacten vrijwillig dan wel onvrijwillig zijn. Alvorens te kunnen zeggen of beleid en interventies op dit terrein nodig zijn, moet eerst duidelijk zijn of dergelijk gedrag riskant is, schadelijk is of onvrijwillig plaatsvindt. Wanneer duidelijk is dat preventie van en hulpverlening rondom instrumentele seks nodig is, kan kennis van motieven, interacties en context bijdragen aan het ontwikkelen van effectieve interventies. Een voorwaarde voor effectieve preventie en interventies is dat ze aansluiten bij de beleving van jongeren: nog een reden dat onderzoek hiernaar noodzakelijk is. Kwalitatief onderzoek is over het algemeen meer toegerust dan kwantitatief onderzoek om inzicht te geven in belevingsaspecten.

Vanwege de grote maatschappelijke zorgen over de invloed die de geseksualiseerde media hebben op seksueel gedrag van jongeren, is meer inzicht in deze invloed noodzakelijk. Willen we echt iets kunnen zeggen over de mate waarin instrumentele vormen van seks problematisch zijn, dan is verder onderzoek naar mogelijk nadelige gevolgen van dergelijke vormen van seks op korte of lange termijn onmisbaar. Beide verbanden kunnen uitsluitend met longitudinale studies worden aangetoond. Mogelijk kan hiervoor worden aangesloten bij lopende longitudinale studies.

Samengevat kan worden gezegd dat er veranderingen plaatsvinden in het aanbod aan seksueel getinte beelden in de media en in de seksuele moraal en het gedrag van jongeren. Theoretisch zijn hier zeker risico's aan verbonden, maar in hoeverre dit werkelijk het geval is, is nog met onvoldoende zekerheid te zeggen. Er zijn aanwijzingen dat seks tegen beloning of betaling of deelname aan seksfeesten slechts bij een kleine (kwetsbare) groep jongeren voorkomen. Deze groepen verdienen onze aandacht. Het aanpassen van interventies aan de veranderende context voor seksuele ontwikkeling is hiervoor een vereiste. Deze moeten aansluiten bij de belevingswereld van jongeren en meer specifiek bij de beleving van specifieke doelgroepen, zoals jongeren met een verstandelijke beperking of jongeren uit bepaalde subculturen. Meer inzicht in deze belevingswereld is hiervoor een eerste vereiste.

BIJLAGE 1. SAMENVATTINGEN VAN PUBLICATIES

American Psychological Association, Task Force on the Sexualization of Girls. (2007). Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls. Washington, DC: American Psychological Association. Retrieved February 22, 2007 from www.apa.org/pi/wpo/sexualization.html

Vraagstelling(en)

Welke evidentie is er voor de seksualisering van meisjes? Wat zijn de gevolgen van de seksualisering van meisjes? Wat kan aanbevolen worden om de negatieve invloeden van de seksualisering van meisjes tegen te gaan?

Design

N.v.t.

Steekproef

N.v.t.

Land

Verenigde Staten.

Methode van dataverzameling en verwerking

Literatuurstudie. Seksualisering wordt als volgt omschreven. Het vindt plaats als iemands persoonlijke waarde uitsluitend steunt op diens seksuele aantrekkelijkheid of gedrag en andere eigenschappen worden uitgesloten; als daarbij bovendien een smalle opvatting van aantrekkelijkheid als 'sexy-zijn' wordt gehanteerd; als iemand seksueel geobjectiveerd wordt (oftewel 'verdingelijkt' wordt) voor seksueel gebruik door anderen i.p.v. beschouwd wordt als een zelfstandige actor; en/of als seksualiteit op ongepaste wijze wordt afgedwongen. De seksualisering van meisjes wordt op drie samenhangende niveaus gelokaliseerd: op het maatschappelijke niveau van culturele normen en de representatie daarvan, bij uitstek in de media, ten tweede op het niveau van interpersoonlijke interactie, waarbij meisjes op objectiverende manier worden benaderd en aangesproken en, ten derde, via 'self-sexualization' oftewel geïnternaliseerde seksualisering.

Resultaten

Uitingen waarin meisjes worden geseksualiseerd zijn in de VS in overdaad aanwezig op TV, in muziekclips, in muziekteksten, in films, in strips en cartoons, in de sportverslaggeving, in video en computerspellen, op het Internet, in de reclame, en in specifieke producten zoals speelgoed en kleding. Enkele bevindingen uit inhoudsanalyses:

- In 84% van bestudeerde prime-time televisie komen vormen van seksuele intimidatie (bijvoorbeeld seksistische commentaren) voor, met een gemiddelde van 3,4 per programma;
- 44%-81% van de muziekclips bevat 'sexual imagery';
- Slechts 15% van de personages in het top segment familiefilms (waar dus bij uitstek *niet* van seksualisering sprake is) is van het vrouwelijke geslacht;
- Lichamelijke, seksuele aantrekkelijkheid is een dominant thema in meisjestijdschriften;
- Slechts 10% van de foto's in twee populaire sportbladen betreft vrouwelijke sporters, maar deze zijn onevenredig vaak pornografisch van aard (5% ervan tegenover 0,2% van de foto's van mannen) en laten relatief weinig sportvrouwen in actie zien (34% tegenover 66% bij de mannen);

- In de 20 bestverkopende computerspellen worden mannen nooit geseksualiseerd voorgesteld maar dat geldt voor 46% van de vrouwelijke personages;
- 12% van alle websites en 25% van alle zoekmachinevragen betreffen porno;
- En in 40% van de reclameadvertenties figuren vrouwen als decoratie.

Op het interpersoonlijk vlak is er daarnaast evidentie dat zowel vaders als moeders, meer dan bij jongens het geval is, de aandacht vestigen op de (zich ontwikkelende) lichamen van meisjes en zowel ouders als ‘peers’ de ‘dieetcultuur’ voor meisjes ondersteunen. Een sprekende illustratie is dat er in de VS in 2005 bij minderjarigen meer dan 77.000 invasieve plastische chirurgische ingrepen plaatsvonden, waarvoor ouders dus toestemming (en geld) hebben moeten geven, een toename met 15% sinds 2000. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat leraren zwaar gewicht en ‘body bulk’ bij meisjes negatief associëren met competentie, terwijl dat bij jongens andersom is. In de Amerikaanse literatuur is meer dan eens een jongerencultuur beschreven waarin populariteit voor meisjes gelijkgesteld wordt aan sexy-zijn en waarin lichamelijke aantrekkelijkheid essentieel wordt gevonden aan vrouwelijkheid, niet in laatste instantie door meisjes zelf. Verschillende studies laten zien dat meisjes en vrouwen sterker ‘zelf-objectiveren’ dan jongens en mannen, d.w.z. de blik van de ander op hun (geseksualiseerde) lichaam internaliseren. In termen van de ‘objectification theory’ wordt het omschreven als ‘het in de zelfschema’s opnemen van een derde-persoonsperspectief op het lichamenlijk zelf’. Een studie wordt aangehaald waarin meisjes van 12 jaar het (al) belangrijker bleken te vinden hoe hun lichaam eruit ziet dan wat het kan.

Veel meisjes ‘zelf-seksualiseren’ in hun keuzes voor kleding en make-up, en ook in gedrag kan sprake zijn van (vroegrijp) seksueel ‘acting-out’ (hetgeen overigens in de literatuur vaak geassocieerd wordt met voorafgaand seksueel misbruik). In de mate waarin dergelijk gedrag precies voorkomt en welke factoren het bevorderen zal verder onderzoek echter nog inzicht moeten geven. De objectificatietheorie stelt dat zelf-objectificatie er toe zou kunnen leiden dat meisjes meer aandacht geven aan de mate waarin hun lichaam aantrekkelijk is voor anderen dan aan hun eigen lichamelijke verlangens, gezondheid, welzijn, prestaties en vermogens. De internalisering van een geseksualiseerd zelfbeeld zou vooral bij adolescente meisjes, in de fase van ‘identity formation’ relatief gemakkelijk kunnen plaatsvinden. Inderdaad hebben studies laten zien dat er bij adolescente meisjes een daling in de zelfachting plaatsvindt die geassocieerd is met de mate waarin zij hun lichamen objectiveren.

Wat zijn de consequenties van dergelijke (zelf-)objectivering? De auteurs van het rapport noemen de fragmentering van het bewustzijn als wellicht het meest verraderlijke effect. De redenatie is dat er minder cognitieve bronnen beschikbaar zijn voor andere mentale en fysieke activiteiten als alle aandacht uit moet gaan naar hoe je eruit ziet. Enkele laboratoriumstudies hebben inderdaad een verminderde cognitieve vaardigheid aangetoond als aandacht voor het lichaam geïnduceerd werd, een effect dat bij meisjes maar niet bij jongens werd gevonden. Tevens is het geopperd dat meisjes in klassen zonder jongens beter zouden kunnen presteren omdat ze minder bezig zouden zijn met hun lichaam en hun zelfpresentatie. Ook in hun sportieve prestaties, zoals bekend belangrijk voor het algehele welzijn, zouden meisjes geremd kunnen worden door preoccupatie met hun uiterlijk. Een serie negatieve emotionele consequenties is daarentegen geassocieerd met de zelf-objectificatie a.g.v. de voortdurende druk om te voldoen aan een (voor weinigen haalbaar) schoonheidsideaal. Vooral ‘body shame’, gevoelens van schaamte over het eigen lijf en ‘appearance anxiety’ worden genoemd: a kind of chronic vigilance about whether everything is in place’ (p.23). Er is een flinke hoeveelheid literatuur die verbanden legt tussen mediagebruik enerzijds en lage zelf- en lichaamswaardering, eetproblematiek en depressieve klachten bij meisjes. Veel van deze studies zijn correlatief van aard, maar soms ook (veld)experimenteel. Aardig is bijvoorbeeld een studie op West Fiji, waar

---

eetproblemen bij meisjes drie jaar na de introductie van de televisie significant bleken te zijn toegenomen. Onder de noemer lichamelijke problemen wordt verder verwezen naar aanwijzingen dat starten met roken bij meisjes samenhangt met onvrede met het lichaam.

Vervolgens wordt op de negatieve consequenties voor de seksuele gezondheid van meisjes gewezen. De beelden over seksualiteit en relaties die in de media verschijnen zouden onrealistische verwachtingen en, aan de andere kant, juist afkeer van seksualiteit teweeg kunnen brengen. Enkele studies brengen daarnaast een gebrek aan seksuele assertiviteit en inconsistent condoomgebruik in verband met een geobjectiveerd beeld van het eigen lichaam bij meisjes. Meerdere auteurs hebben, deels op basis van klinische evidentie, een lage lichaamswaardering tijdens de adolescentie in verband gebracht met seksuele problemen in het volwassen leven. Weer andere studies constateren dat meisjes die ontevreden zijn over hun eigen lichaam later met masturberen starten, minder orale seks krijgen (maar het niet minder geven) en/of minder interesse tonen in de fysieke aspecten van seksualiteit. Geconcludeerd wordt dat zelf-objectivering en schaamte over het eigen lichaam meisjes en vrouwen kunnen belemmeren in het realiseren of zelfs maar erkennen van eigen seksuele wensen of plezier. In zijn algemeenheid zouden meisjes sterker stereotype voorstellingen over gender en sekserollen kunnen ontwikkelen onder invloed van de continue seksualisering van meisjes in de media die het object-zijn van meisjes en vrouwen benadrukken, niet het subject-zijn. Er zijn bijvoorbeeld aanwijzingen dat het kijken naar rapvideo's een grotere acceptatie van dating violence kan veroorzaken. Tot slot zijn de negatieve (gezondheids)consequenties van de ultieme vorm van seksualisering, te weten seksueel geweld en misbruik, volop aangetoond in de literatuur, met sterk geseksualiseerd gedrag, extreme zelf-objectivering, zelfhaat en gehavende zelfbeschermingsmechanismen als voorbeelden die de cirkel als het ware rondmaken.

Ook op anderen dan meisjes zelf kan de seksualisering van meisjes negatieve effecten hebben. Zo zou de consumptie van porno bij mannen kunnen bijdragen aan ontevredenheid over de aantrekkelijkheid en de seksuele prestatie van hun vrouwelijke partners, aan sterk stereotype opvattingen over mannelijkheid en aan het onvermogen om vrouwen als mens (professional, collega, vriendin) serieus te nemen. De seksualisering van vrouwen maakt dat mannen vriendelijkheid van vrouwen vaak onterecht als seksuele interesse interpreteren. Op werkplekken zien we meer seksuele intimidatie als er een relatief sterk geseksualiseerde cultuur heerst. Volwassen vrouwen besteden verder steeds meer geld aan zogenaamde verjongingsproducten (een toename met ruim 10% in de VS in 2005) en hun welzijn heeft sterk te lijden onder onhaalbare schoonheidsidealen.

In de maatschappij als geheel versterken seksualiserende media seksistische attitudes, percepties en gedragingen. Meerdere studies leggen een verband tussen mediagebruik en stereotiepe, seksistische opvattingen, sommigen vinden verbanden met seksistisch gedrag. Zo heeft een studie bijvoorbeeld aangetoond, dat mannen na het zien van 15 minuten porno meer seksueel geïnteresseerd waren in de vrouwelijke onderzoeker, dichter bij haar kwamen zitten en zich later veel meer lichamelijke kenmerken van haar konden herinneren. In een andere studie schatten mannen na het zien van porno de intellectuele capaciteiten van een vrouwelijke partner lager in, mits zij althans ook daarvoor al sterk 'gender typed' waren. Bij niet-gender-typed mannen deed zich het omgekeerde voor. De auteurs constateren terecht enige tegenstrijdigheid in de bevindingen omtrent de relatie tussen pornografie en seksuele agressie. Dit gegeven is door gezaghebbende onderzoekers verklaard aan de hand van bevindingen zoals zojuist aangehaald: porno heeft negatieve effecten op sommige mannen maar niet op alle. Ook deze auteurs geven (ogenschijnlijk met tegenzin) toe dat de associaties tussen het kijken naar porno en het plegen van agressief gedrag zich het sterkst voordoen bij gewelddadige porno en bij mannen die ook andere risicofactoren voor seksueel agressief gedrag hadden (zoals sterke gender-

typed zijn of vrouwonvriendelijke attitudes hebben). Ook wordt terecht gepleit voor voorzichtigheid in het doen van uitspraken over het causale verband tussen seksualisering van meisjes in de media en het bestaan van een omvangrijke markt voor kinderporno, -prostitutie en kinderhandel.

Tot slot heeft de seksualisering economisch nadelige consequenties voor de maatschappij als geheel, en voor de economische positie van vrouwen in het bijzonder. Als gevolg van de zelf-objectivering matigen meisjes hun schoolambities en vrouwen hun professionele ambities. Een studie vond dat blootstelling aan advertenties waarin de lichamelijke aantrekkelijkheid en sexyheid van jonge vrouwen werd benadrukt, de interesse van vrouwen in met wiskunde en wetenschap geassocieerde beroepsalternatieven en hun ambities voor leidinggevende functies verminderde. Bovendien belast seksuele intimidatie op scholen en werkplekken het prestatieniveau van vrouwen. Of er werkelijk van een 'brain drain' sprake is ten gevolge van de afgedwongen preoccupatie van meisjes met hun uiterlijk zal echter verder onderzocht moeten worden.

Wat kan er gedaan worden om de negatieve consequenties van de seksualisering van vrouwen en meisjes tegen te gaan? Om te beginnen is een aantal interventies op scholen effectief gebleken. Benadrukt worden 'media training literacy programs', die jongeren kunnen veranderen van passieve mediaconsumenten in actieve interpreters ervan. Daarnaast kan het goed werken als meisjes goede mogelijkheden worden geboden om aan sport te doen en daarmee de aandacht te vestigen op wat hun lijf kan in plaats van op hoe het eruit ziet. Onderzoek heeft positieve associaties van sporten met zelfachting, body esteem en zelfs seksueel risicopreventief gedrag aangetoond, te verklaren door een verhoogde eigeneffectiviteit en functionele lichaamsoriëntatie. Ook andere extracurriculaire activiteiten zijn aanbevelenswaard. En uiteraard (alhoewel in de VS minder vanzelfsprekend) wordt gepleit voor 'comprehensive sexuality education'. Door de auteurs wordt 'the importance of delaying intercourse initiation' als belangrijk onderdeel daarvan gezien en wordt verzekerd dat comprehensive sexuality education niet ten nadele daarvan werkt, maar verzwegen wordt dat de in de VS wijdverbreide 'abstinence-only' programma's echter wel degelijk nadelige effecten kunnen hebben omdat jongeren dan onvoorbereid toch, in groten getale, aan hun seksuele verlangens toegeven.

Ten tweede wordt aangegeven wat de rol van ouders en de familie kan zijn. Het is effectief gebleken als ouders met kinderen meekijken en de inhoud van mediabeelden expliciet relativeren. Daarnaast benadrukken de auteurs de waarde van religie en spiritualiteit als weg bij uitstap waarlangs gecommuniceerd kan worden dat er andere dingen belangrijker zijn dan seksualiteit. Verder kunnen ouders als activisten optreden en campagnes tegen geseksualiseerde media en producten voeren. Enkele successen op dit vlak worden genoemd. Ten derde kunnen ook meisjes direct betrokken worden in het maken van alternatieve media, bijvoorbeeld zogenaamde 'zines', 'blogs' of boeken. Ook van succesvol activisme door meisjesgroepen zelf worden voorbeelden aangehaald. Tot slot wordt de wenselijkheid van 'girl empowerment groepen' aangegeven. Afgesloten wordt met enkele aanbevelingen direct aan het adres van de APA, waaronder meer onderzoek, goede disseminatie van de bevindingen uit dit rapport onder professionals en 'raising awareness' onder het grote publiek.

Kwaliteit en relevantie

Onmiskenbaar ligt hier een belangrijk document. Het is een indrukwekkend overzicht (naar schatting meer dan 400 verwijzingen) van de beschikbare (Amerikaanse) kennis op dit vlak. Mogelijk kan het een goede rol spelen in wat een 3^e feministische golf genoemd kan (gaan) worden. Maar het kent ook enkele flinke tekortkomingen. Om te beginnen biedt het de lezer eigenlijk weinig houvast waar het gaat om de ernst of omvang van de consequenties van de seksualisering van meisjes. In de grote stroom aan onderzoekresultaten wordt stevast verzuimd de grootte van de gevonden verbanden en

effecten te rapporteren. Hoe veel minder zelfachting hebben meisjes precies als ze (hoeveel) meer media consumeren? Hoe veel beter zijn sportende meisjes precies af? Hoe veel meer seksgericht precies zijn die mannen die in het laboratorium aan porno worden blootgesteld? Ook worden tegenstrijdigheden in de evidentie soms wat verdoezeld. Omdat er tal van beschermende en risicofactoren in werking zijn in de hier beschreven processen, zijn bepaalde effecten soms wel maar andere keren niet zichtbaar. Voor dergelijke nuances is echter geen plaats in deze voortdurende trein. Deze structurele omissies bevorderen de (strategische) rechtlijnigheid van het betoog, maar voor de deskundige boet het rapport er beslist aan overtuigingskracht door in.

Verder biedt het rapport ook in het geheel geen historisch of internationaal kader. De indruk wordt gewekt dat het om een acuut en actueel probleem gaat, maar de essentie van de analyse of boodschap is geenszins nieuw. Wat is er veranderd sinds de zeventiger jaren toen deze kwestie voor het eerst dringend aan de orde werd gesteld? Werd destijds misschien verbetering verwacht terwijl van verslechtering sprake blijkt? En ook: hoe verhouden de VS zich tot de rest van de wereld? Aangenomen mag worden dat de Amerikaanse jongerenmedia en normen ten aanzien van gender en seksualiteit niet zomaar generaliseerbaar zijn naar andere landen, zeker niet naar een land als Nederland dat internationaal bekend staat als (seksueel) liberaal. Aan de andere kant wordt veel van de Amerikaanse jongerencultuur natuurlijk grootschalig geëxporteerd en door jongeren overal ter wereld gedeeld. Het rapport geeft geen enkele beschouwing, laat staan uitsluitel op dit vlak.

Anderson, V. N., Simpson-Taylor, D., & Herrmann, D. J. (2004). Gender, age, and rape-supportive rules. *Sex Roles, 50*, 77 - 89.

Vraagstelling(en)

Zijn er verschillen tussen jongens en meisjes in het hebben van ‘rape supportive rules’ onder ‘middle school’, ‘high school’ en universiteitsstudenten?

Wat is de relatie tussen het hebben van ‘rape supportive rules’ en bepaalde opvattingen over wie seks zou moeten initiëren en wie meer seksueel ervaren zou moeten zijn in een relatie?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- Totaal 361 respondenten;
- 80 respondenten uit ‘middle school’ (40 meisjes en 40 jongens), 231 respondenten uit ‘high school’ (150 meisjes en 81 jongens) en 50 respondenten van een universiteit (34 vrouwen en 16 mannen);
- Leeftijd varieert van 11 tot 36 jaar, gemiddeld is het 16,4 jaar (SD 3,1). De gemiddelde leeftijd van de ‘middle school’ respondenten is 13,5 (SD = 1,4), voor ‘high school’ respondenten is dit 16,3 (SD = 1,5) en voor universiteit respondenten is dit 21,44 (SD = 4,2);
- Werving via scholen en een universiteit;
- De scholen bevinden zich in stedelijke gebieden met relatief hoog percentage Afrikaans-Amerikaanse leerlingen. 55,4% van de respondenten is ook van Afrikaans-Amerikaanse achtergrond (overrepresentatie).

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijk afgenomen vragenlijst;
- Dataverzameling heeft plaatsgevonden in 1998;
- Gemeten concepten: het hebben van ‘rape-supportive rules’ (21 items met beschrijving van situaties waarin een persoon kan vinden dat het wel of niet OK is voor de man om seks van de vrouw te verwachten (Ja/Nee antwoorden)), verschillende demografische kenmerken, frequentie dat meisjes hebben meegemaakt dat een jongen op seksueel gebied verder ging dan dat zij zelf eigenlijk wilde, frequentie dat jongens op seksueel gebied verder zijn gegaan dan dat het meisje wilde;
- Data analyses: frequentieverdelingen, correlaties, clusteranalyse, variantie-analyse.

Resultaten

Jongens onderschrijven meer ‘rape supportive rules’ dan meisjes (zij geven dus van meer situaties aan dat het OK is voor een man om seks van een vrouw te verwachten). Respondenten van ‘middle schools’ geven van meer situaties aan dat het OK is voor een man om seks van een vrouw te verwachten dan respondenten van ‘high schools’ en respondenten van ‘high schools’ weer meer dan universiteitsstudenten (geldt zowel voor jongens als meisjes).

Het percentage respondenten dat van alle gepresenteerde situaties aangeeft dat het niet OK is voor een man om seks van een vrouw te verwachten, is: 5% voor meisjes op de middle schools, 7,5% voor jongens op de middle schools, 32% voor meisjes op de high schools, 16% voor jongens op de high schools, 50% van de vrouwen op de universiteit en 25% van de mannen op de universiteit.

Onder de respondenten van ‘middle schools’ en ‘high schools’ blijken jongens het onderling meer eens te zijn over de ‘date supportive rules’ dan meisjes (geven vaker dezelfde antwoorden op de verschillende situaties).

Vergeleken met (mannelijke) respondenten van ‘high schools’, geven mannelijke respondenten van ‘middle schools’ vaker aan dat zij op seksueel gebied wel eens verder zijn gegaan dan dat het meisje wilde (=seksuele dwang). Het hebben van meer ‘rape supportive rules’ hangt samen met het hebben uitgeoefend van seksuele dwang.

Kwaliteit en relevantie

- Vrij specifieke steekproef: scholen uit een stedelijk gebied en een percentage van 55,4% van Afrikaans-Amerikaanse achtergrond (is overrepresentatie). Dit zorgt wellicht voor beperkte generaliseerbaarheid;
- Meting van seksuele dwang (zowel slachtoffer als dader) slechts met 1 item gemeten;
- Jammer dat aan meisjes alleen de vraag vanuit slachtofferperspectief is gesteld en aan jongens alleen de vraag vanuit daderperspectief.

Bailey, S. L., Camlin, C. S., & Ennett, S. T. (1998). Substance use and risky sexual behavior among homeless and runaway youth. *Journal of Adolescent Health, 23*, 378 – 388.

Vraagstelling(en)

Wat zijn de karakteristieken van (HIV-gerelateerd) risicogedrag onder dakloze jongeren?

Hangt het gebruik van genotsmiddelen samen met risicovol seksueel gedrag onder dakloze jongeren?

Zo ja, wat zijn verklaringen voor deze samenhang?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- 327 dakloze jongeren met leeftijden tussen 14 en 21 jaar die in de nacht voor het afnemen van de vragenlijst dakloos of weggelopen van thuis waren. Dakloos werd gedefinieerd als de afgelopen nacht hebben doorgebracht bij een vreemde of in een ‘shelter, public place, hotel room rented with friends or other nondomicile’. Weggelopen werd gedefinieerd als de afgelopen nacht weg van thuis te hebben doorgebracht zonder de toestemming van de ouders of verzorgers;
- De steekproef bestaat uit een kleine minderheid vrouwen (precieze cijfer niet bekend), meer dan 80% Afrikaans-Amerikaans, de gemiddelde leeftijd was zo’n 17 jaar, tweederde van de respondenten kwam uit families die ‘on public assistance’ leefden, en meer dan de helft was op het moment van het interview bezig met een opleiding. Bijna 80% was ooit in hun leven weggelopen, en bijna de helft was ooit uit huis gezet;
- Werving via hulpverleninginstanties en op straat. Er is getracht een verdeling in geografische locatie over de stad te bereiken;
- Geen cijfers over (non-)response beschikbaar, wel een vermelding dat volgens de interviewers weinig jongeren niet wilden meewerken aan het onderzoek.

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Vragenlijst die mondeling door een interviewer werd afgenomen;
- De data is verzameld in 1995 en 1996;
- Gemeten concepten: gebruik van verschillende genotsmiddelen, symptomen van middelafhankelijkheid, seksueel gedrag (o.a. aantal partners, gebruik van middelen tijdens seks, ervaring met survival seks, partners met risico, genomen risico);
- Data analyses: frequentieverdelingen, correlatiecoëfficiënten, logistische regressie.

Resultaten

53,1% van de respondenten heeft ooit seks gehad met iemand die gedefinieerd werd als een ‘onetime encounter’: een eenmalige seksuele ontmoeting. Respondenten die ooit een genotsmiddel heeft gebruikt, hebben vaker ‘casual’ seks of seks met een ‘onetime encounter’ dan respondenten die de middelen niet gebruiken.

44,6% van de respondenten heeft ooit ‘survival’ seks gehad. ‘Survival’ seks wordt gedefinieerd door ‘seks in ruil voor geld, drugs, eten of een plaats om te verblijven. Kan zowel in gevende als ontvangende rol zijn. 28,3% van de respondenten heeft aan ‘survival seks’ gedaan als gevende partij en 25,3% als ontvangende partij (kan beide hebben plaatsgevonden, er zit dus overlap in).

Significante correlaties (bij niveau 0.05) tussen zowel het geven als ontvangen van ‘survival’ seks enerzijds en verschillende verslavende middelen anderzijds (alcohol, marihuana, crack, hallucinogene

middelen, heroïne). Daarnaast ook een significante correlatie (bij niveau van 0.05) tussen het geven van 'survival' seks en symptomen van afhankelijkheid van dergelijke middelen.

Kwaliteit en relevantie

- Relevant mn. daar onderzoek cijfers verstrekt ten aanzien van de eerste onderzoeksvraag, en dan over een subgroep in het specifiek: dakloze jongeren;
- De steekproef is door de wijze van verzameling niet representatief voor de totale groep van dakloze jongeren, de werving gebeurde namelijk niet aselekt;
- Door cross-sectionele karakter van de data kunnen er geen uitspraken worden gedaan over de causaliteit van gevonden relaties;
- Door retrospectieve zelfrapportage over middelengebruik en seksueel gedrag kunnen geheugenproblemen (wel/niet door middelengebruik) de validiteit van de resultaten negatief beïnvloeden;
- Sommige subgroepen respondenten die een bepaald middel hebben gebruikt zijn klein: zoals 19 respondenten die crack gebruikt hebben. Met dergelijke groepen worden echter wel analyses gedaan.

Bruin, J. de (1999). Plezierseks, Machopraat en Romantiek: Voorstellingen van Seksualiteit in Jongerenbladen. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 2, 55 – 64.

Vraagstelling(en)

Met welke 'voorstellingen' van seksualiteit worden jongeren in Nederlandse jongerenbladen aangesproken op hun seksuele en sekse-identiteiten?

Hoe zijn deze voorstellingen in de afgelopen 10 jaar veranderd?

In welke mate sluiten de gebruikte voorstellingen aan bij de belevingswereld van de doelgroep?

Design

Kwalitatief onderzoek.

Steekproef

Van zes verschillende tijdschrifttitels werd van het jaar 1997 per titel 2 nummers geanalyseerd. Een nummer daarvan werd heel uitgebreid geanalyseerd, het tweede nummer werd gecheckt of de inhoud m.b.t. seksualiteit niet wezenlijk van de eerste titel verschilde. Van vier van deze titels werd uit het jaar 1992 de nummers van de maand mei geanalyseerd. Ook de meinummers van dezelfde tijdschrifttitels uit het jaar 1987 werden geanalyseerd.

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking

Inhoudsanalyse van jongerenbladen met behulp van de gefundeerde theorie-benadering (Strauss & Corbin, 1990). Het materiaal wordt geëvalueerd aan de hand van de inzichten van filosoof Foucault (zie hiervoor Foucault, 1984).

Resultaten

Voorstellingen van seksualiteit die de jongerenbladen in 1987 gebruikten verschillen hemelsbreed van de manier waarop seksualiteit 10 jaar later voorgesteld wordt.

In 1987 werd het beeld van seksualiteit gekenmerkt door een romantische sfeer, de liefdesgevoelens van meisjes staan centraal, meisjes worden meestal als passief voorgesteld, en seks als uiting van liefde. In de tijdschriften uit 1992 is dit ook nog terug te vinden, maar er zijn zeker al verschillen waarneembaar: seksuele handelingen worden nu explicieter beschreven en jongens en meisjes hebben meer gelijkwaardige rollen binnen een vrijpartij.

In 1997 is de 'romantiek' bijna geheel uit de bladen verdwenen. In jongensbladen overheerst machotaal, meisjes worden voornamelijk aangesproken op hun uiterlijk (wel of niet goedgekeurd), rol van vrouw wordt beperkt tot bereidheid tot seks. In meidenbladen wordt vooral nadruk gelegd op de verschillen tussen jongens en meisjes (wetenswaardigheden): alsof jongens een 'vreemd soort mens' zijn. Jongens worden vooral humoristisch-negatief neergezet en zeker niet als romantische helden zoals tien jaar eerder. Er is niet meer sprake van stereotiepe seksuele rolverdelingen bij jongens en meiden (in zowel jongens- als meidenbladen). Meiden uiten zich vaker op een 'jongensachtige' manier (bv assertiever aangeven van wensen) en jongens vaker op een 'meisjesachtige' manier. In de bladen ligt in 1997 vooral de nadruk op het beleven van plezier aan seks.

Kwaliteit en relevantie

- Nadeel: onderzoek uit 1997: is al 10 jaar geleden. Dus gedateerd;
- Interessante illustratie van de verandering in het communiceren over seksualiteit door jongerenbladen (kan enigszins gezien worden als een afspiegeling van de maatschappij) over tijd;
- Beperkt relevant gezien het niet gaat over seksueel gedrag van jongeren, maar over beelden in de media. Geeft wel een idee van verschuivingen en trend in de manier waarop jongerenbladen (en wellicht ook de jongeren zelf) tegen seksualiteit aankijken.

Conner, M. & Flesch, D. (2001). Having Casual Sex : Additive and Interactive Effects of Alcohol and Condom Availability on the Determinants of Intentions. *Journal of Social Psychology*, 31, 89 – 112.

Vraagstelling(en)

Wat is de impact van alcohol op de intenties om 'casual sex' te hebben en wat zijn determinanten hiervan?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel, experimenteel.

Steekproef

- 384 universiteitsstudenten;
- Werving in een universiteitsbar;
- 75% van de benaderde studenten deed mee aan het onderzoek;
- Exclusiecriteria: homoseksuele voorkeur en een hoge mate van alcoholconsumptie (grens bij mannen 12 units, bij vrouwen 10 units, gebaseerd op zelfrapportage).

Land

Verenigd Koninkrijk.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Respondenten werden toegewezen aan een vier verschillende groepen. Deze groepen kregen andere hypothetische situaties te lezen, kregen de instructie zich hierop in te leven en vulden vervolgens een vragenlijst in. De vier verschillende hypothetische scenario's (2x2 design: wel/geen beschikbaarheid van condooms en wel/geen alcohol genuttigd volgens het scenario) werden aangeboden in geschreven vorm. De vragenlijst werd ook in geschreven vorm aangeboden;
- Gemeten onderwerpen: intentie om 'casual sex' te hebben, mate van genuttigd alcoholgebruik (geen intoxicatie vs. intoxicatie: 2 units of meer voor vrouwen en vier units of meer voor mannen) in werkelijkheid, attitude ten aanzien van het hebben van seks, subjectieve normen, ervaren controle over het gedrag, seksueel gedrag in het verleden, seksuele identiteit, geanticiperde affectieve reacties;
- Analyse: multi-pele regressie.

Resultaten

43,9% van de variantie in de intentie om 'casual sex' te hebben, wordt verklaard door een positieve attitude ten aanzien van seks, het ervaren van druk door anderen (subjectieve norm), en het ervaren van weinig controle over het eigen gedrag). Additionele variabelen die de verklaarde variantie verhogen, zijn het hebben van weinig geanticiperde negatieve reacties, dergelijk gedrag in het verleden vaker hebben vertoond, de verwachting van het hebben gedronken van alcohol en de aanwezigheid van condooms. Wanneer er alcohol genuttigd is en condooms aanwezig zijn (beide in de hypothetische situatie) hangt het gedrag in het verleden niet meer samen met de intentie om 'casual sex' te hebben. Het verband tussen de gepercipieerde controle over het gedrag en de intentie om 'casual sex' te hebben, is extra sterk wanneer de respondent werkelijk geïntoxiceerd met alcohol is en de verwachting van de situatie is dat er ook alcohol is genuttigd.

Kwaliteit en relevantie

- Niet zo relevant daar dit onderzoek geen antwoord geeft op de geformuleerde vragen. Enige relevante aspect is wellicht de aandacht voor de rol van alcohol in het wel of niet hebben van 'casual sex';
- Het gebruik van hypothetische scenario's beperkt mogelijk de generaliseerbaarheid naar 'real-life' situaties;
- Meting van intenties. Het is maar de vraag in welke mate intenties zich vertalen in daadwerkelijk gedrag (bv. onder invloed van situationele factoren). Dit is in deze studie niet onderzocht;
- Geen objectieve meting van de hoeveelheid genuttigde alcohol door de respondenten. Het is sterk de vraag hoe betrouwbaar zelfrapportage hierover is (zeker bij grote hoeveelheden). Bovendien heeft dezelfde mate van genuttigde alcohol bij verschillende personen niet dezelfde uitwerking;
- Closing-time effect: potentiële sekspartners worden meer aantrekkelijk wanneer de sluitingstijd van een bar nadert. De groep met respondenten die geïntoxiceerd zijn, zijn relatief later op de avond (en dus dichterbij sluitingstijd) benaderd en de vragenlijst afgenomen.

Cremer, S. W. (1997). Kwetsbaar en grenzeloos. Experimenteren in seks en omgaan met grenzen vanuit het perspectief van jongens. *Comenius*, 17, 325 – 337.

Vraagstelling(en)

Met welke beelden van seks benaderen jongens hun eerste seksuele contacten?

Hoe gaan jongens tijdens het experimenteren om met grenzen, hun eigen grenzen en die van hun partner?

Design

Kwalitatief.

Steekproef

- Vijftien jongens tussen de 15 en 18 jaar, gemiddelde leeftijd is 17 jaar;
- De werving gebeurt via collega's (sneeuwbalmethode) en scholengemeenschappen. Opleidingsniveau is relatief hoog (slechts een informant volgt VBO). Vier jongens hebben één of beide ouders van allochtone afkomst (niet nader gespecificeerd);
- Seksuele oriëntatie van alle vijftien jongens is heteroseksueel. Zowel seksueel ervaren als onervaren jongens.

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Biografische interviews. Duur tussen 40 minuten en 1 uur.
- Analyse volgens de methode van 'grounded theory'. Er zijn drie groepen beelden verzameld: beelden over de eigen seksualiteit, beelden over de seksualiteit van seksegenoten en beelden over de seksualiteit van meisjes. De beelden zijn op frequentie en uitzondering met elkaar vergeleken.

Resultaten

Veel jongens hebben het idee dat meisjes van hen verwachten dat zij alles weten van seks en hoe het goed moet. Eigen onzekerheden, wensen en grenzen kunnen op het meisje worden geprojecteerd. In veel gevallen wordt (verbale) communicatie over wensen en grenzen geschuwd. Jongens zelf hebben vaak het idee van zichzelf dat zij geen grenzen hebben (die zij vaak wel blijken te hebben, zonder het zich te realiseren).

Kwaliteit en relevantie

- Minder relevant daar onderzoek niet gaat over instrumentele vormen van seks. Het gaat over beeldvorming en omgang met grenzen. Er wordt niet ingegaan op waar grenzen liggen, maar juist op hoe jongens omgaan met grenzen;
- Slechts 15 jongens. Steekproef is door kleine aantal niet representatief. Bovendien is de steekproef ook relatief hoog opgeleid en homogeen in seksuele oriëntatie (allen heteroseksueel).

Dijk, Z. van (2006b). *Het kleine tafelgesprek: Rapportage van conferentie gehouden op 11 september 2006. Een quick scan naar seks voor beloningen of betaling bij minderjarige tieners uit de praktijk van professionals, hulpverleners en werkers.* Amsterdam: GGD Amsterdam.

NB. Deze samenvatting is integraal uit het originele rapport overgenomen.

Naar aanleiding van het onderzoek 'Tippelen Na De Zone' (Korf 2005) waarin gewag werd gemaakt van prostitutie van jonge meiden in Amsterdam Zuidoost, gaf het College van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam opdracht aan de GGD Amsterdam naar dit verschijnsel een verkennend onderzoek te doen. In februari 2006 verscheen de quick scan 'Seksueel gedrag in een subcultuur van

tieners in Amsterdam Zuidoost'. In deze rapportage werd geconcludeerd dat tienerseks voor beloning of betaling meer dan incidenteel voorkomt en stads(deel)grenzen overschrijdt. In het vervolg hierop nam de wethouder Zorg van de gemeente Amsterdam, mevrouw M. Vos, in het voorjaar van 2006 het initiatief voor een conferentie met professionals, hulpverleners en werkers over hun praktijkervaringen met seks voor beloningen of betaling bij minderjarige tieners.

De conferentie getiteld 'Het Kleine Tafelgesprek' is gehouden op 11 september 2006 en had het doel meer te weten te komen van minderjarige tieners die seks als tegenprestatie leveren. Informatie moest verkregen worden zoals bijvoorbeeld over de achtergrond en gezinssituatie van de minderjarige tieners, hun maatschappelijk perspectief en de verklaringen die de professionals/hulpverleners geven voor hun gedrag. Deze informatie was uit de aard van de quick scan niet bekend geworden. Onderhavige rapportage doet verslag van de conferentie.

Vorm en inhoud

Om elke deelnemer van de conferentie maximaal te laten participeren is gekozen voor de vorm van het kleine tafelgesprek: per tafel voerden drie deelnemers van verschillende disciplines met een interviewer een focusgesprek. In totaal waren er 18 tafelgesprekken die volgens een vast format gevoerd werden waardoor van alle tafels gelijksoortige informatie werd verkregen. Elke deelnemer bracht een casus uit zijn of haar praktijk in. Centraal stond de vraag of en hoe conferentiedeelnemers seks voor beloningen of betaling bij minderjarige tieners tegenkwamen in hun praktijk.

De casussen

Er wordt verslag gedaan van 41 casussen. Op één casus na betreft het allemaal meisjes. De meeste tieners hadden hun schoolopleiding afgebroken; VMBO kwam het meeste voor. Het merendeel was 13 tot 16 jaar toen ze met seks voor beloningen of betaling begonnen. De meeste tieners komen uit probleemgezinnen, waarbij vaak sprake is van meervoudige problematiek, gescheiden ouders of eenoudergezinnen.

Verklaringsmodellen

Verskillende verklaringsmodellen passeerden de revue. De opsomming is niet uitputtend:

- Peergroep beïnvloeding of juist isolement van de minderjarige tiener;
- Een negatief zelfbeeld, wat de tiener compenseert met gewaagd gedrag of geld en dure spullen;
- Een problematische gezinssituatie waarin sprake is van affectieve verwaarlozing;
- Meervoudige gezinsproblematiek;
- Een slecht voorbeeld van de ouders;
- Gezinssituaties die tekort schieten om kinderen veilig naar volwassenheid te begeleiden;
- Het vertekend beeld in de media, die jongeren het idee geeft dat rondom seks alles kan en mag;
- Met name meisjes denken zelfs in situaties van geweld en misbruik dat zij een liefdesrelatie hebben;
- De eerste seksuele ervaring die gewelddadig was;
- Gering maatschappelijk perspectief dat prostitutie en/of pooierschap aantrekkelijk maakt.

Aanbevelingen

De conferentiedeelnemers pleitten voor:

- De erkenning van het probleem van seks voor beloningen of betaling bij minderjarige tieners;
- Onderkenning dat dit gedrag vaak gepaard gaat met overmatig alcohol- en drugsgebruik;

- Het doorbreken van het taboe dat bestaat op het bespreekbaar maken van de schaduwzijde van seksualiteit zoals incest, verkrachting, aanranding, prostitutie en dergelijke, dit zowel op scholen als in de hulpverlening;
- Voorlichting over seksualiteit in de breedste zin, die al vroeg op de basisschool moet beginnen;
- Bij voorlichting aan jongeren gebruik maken van de nieuwe media die hen aanspreken;
- Eerder en beter hulpverleners aan gezinnen als systeem;
- Aandacht voor prostitutie en pooierschap van minderjarige jongens;
- Samenwerkingsconvenanten tussen organisaties die zich met tienerprostitutie bezighouden.

Risicofactoren

Uit het conferentiemateriaal zijn risicofactoren gedestilleerd die kunnen leiden tot onacceptabel seksueel gedrag bij minderjarige tieners. Ook deze opsomming is niet uitputtend.

- Het onvermogen van ouders en instituties op het bespreken van het gedrag van en optreden bij kinderen die naar algemeen maatschappelijke opvatting te vroeg (12 tot 14 jaar) op een volwassen manier seksueel actief zijn. De bespreekbaarheid van dit gedrag gaat veelal niet verder dan anticonceptie te verstrekken ter voorkoming van zwangerschap en soa;
- Het taboe dat rust op het bespreken van seks in alle verschijningsvormen verhindert dat kinderen gealarmeerd zijn wanneer zich een seksueel onbetamelijke situatie voordoet;
- Er werden twee risicofactoren genoemd op het gebied van de genderverhoudingen tussen jongens en meisjes:
  - de klassieke scheve verhouding waardoor meisjes denken dat ze als vanzelfsprekend ter beschikking zijn van jongens;
  - minderjarige tieners die lijken te kiezen voor het beroep van prostituee of pooier en klaarblijkelijk geen hulpverlening nodig hebben.
- Een belangrijke risicofactor is gelegen in de problematische gezinssituaties waar een opeenstapeling van problemen zoals ziekte, drugsgebruik, armoede, schulden en criminaliteit voorkomt. De kinderen uit gezinnen waar geen balans is, geen structuur, geen veiligheid en geborgenheid, lopen een groter risico op misvormingen in hun ontwikkeling naar volwassenheid;
- Het ontbreken van geïnstitutionaliseerde signalering voor betaalde seks bij minderjarige tieners, al dan niet in combinatie met alcohol- en drugsgebruik, zoals er bijvoorbeeld wel is voor kindermishandeling. Hierdoor worden snelle interventies bemoeilijkt.

ECPAT Nederland (2002). *Stem van Slachtoffers: Ervaringen, behoeften en aanbevelingen van risicomeiden en meiden werkzaam in de prostitutie met betrekking tot voorlichting, hulpverlening en contacten met politie en justitie.*

Vraagstelling(en)

Onder andere:

Wat zijn de ervaringen van risicjongeren en minderjarigen werkzaam in de (gedwongen) prostitutie met voorlichting, hulpverlening en contacten met politie en justitie?

Hoe ervaren risicjongeren en minderjarigen werkzaam in de (gedwongen) prostitutie de verkregen voorlichting, hulpverlening en contacten met politie en justitie?

Wat zijn behoeften van risicjongeren en minderjarigen werkzaam in de (gedwongen) prostitutie met betrekking tot voorlichting, hulpverlening en contacten met politie en justitie?

In hoeverre voldoet het huidige aanbod van voorlichting, hulpverlening en contacten met politie en justitie aan de behoeften van deze jongeren? Indien nodig: hoe kan adequate afstemming op hun behoeften gerealiseerd worden?

Risicomeiden = minderjarige meisjes met risicovolle contacten, die een verhoogd risico lopen om in de prostitutie terecht te komen.

Design

Kwalitatief pilot-onderzoek.

Steekproef

- 10 respondenten, allen benaderd via hulpverleningsorganisaties (Asja, Scharlakenkoord, Pretty Woman). Leeftijd tussen 19 en 28 jaar (wel als minderjarige werkzaam (geweest) in prostitutie). Zes van Nederlandse afkomst, twee van Marokkaanse afkomst, een van Indische afkomst en een van Nederlands-Arubaanse afkomst. Allen opgegroeid in Nederland;
- Negen meiden hebben een middelbare opleiding. Zes hiervan zijn doorgegaan met studeren (een universitair, een HBO, vier MBO). De andere vier zijn werkende of werkzoekende;
- Bijna alle respondenten hebben als kind te maken gehad met een problematische gezinssituatie, waarin emotionele verwaarlozing centraal stond;
- Zes respondenten hebben in de prostitutie gewerkt. Drie hiervan gedwongen, andere drie 'vrijwillig'. De overige vier meiden behoren tot de risicogroep: hadden nauwe contacten in het prostitutiemilieu.

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking

Half gestructureerde interviews.

Resultaten

Alle respondenten hebben het gevoel min of meer gedwongen in de prostitutie terecht te zijn gekomen. Sommigen duidelijk omdat zij door anderen gedwongen zijn. Anderen hebben wel een eigen keuze hiervoor gemaakt, maar hebben (achteraf) het gevoel dat zij door de omstandigheden gedwongen zijn.

Respondenten zijn van mening dat adequate hulpverlening hen kan beschermen tegen prostitutie en dat het hen helpt om de stap uit de prostitutie te zetten en er ook uit te blijven. Hulpverlening is dus noodzakelijk. Een aantal voorwaarden worden genoemd (zie rapportage). Respondenten hebben een gebrek aan voorlichting ervaren. Voorlichting alleen is niet voldoende, maar moet gecombineerd worden met hulpverlening: gesprekken om zelfvertrouwen te versterken en het bespreekbaar maken van risicofactoren. Over contacten met de politie zijn de meningen verdeeld. De meiden hebben sterk de behoefte om aangifte van misbruikers te doen. Hierbij ervaren zij echter moeilijkheden als gebrek aan bewijsmateriaal, onvoldoende steun, begrip en bescherming vanuit de politie. De politie zou hier meer mogelijkheden in moeten bieden.

Aanbevelingen die gedaan worden:

- Tijdig aanbieden van hulpverlening;
- Meer opvang en hulpverlenersmogelijkheden, specifiek voor de doelgroep;

-
- Hulpverlening aan risicomeiden en meiden met ervaringen in de prostitutie moet aan verschillende voorwaarden voldoen (o.a. lotgenoten contact, aandacht voor traumaverwerking, persoonlijke benadering, vrijheid);
  - Vergroten van specifieke kennis van hulpverleners en politie (traumaverwerking en prostitutie);
  - Voorlichting ter preventie van minderjarigen in de prostitutie;
  - Voorlichting door ervaringsdeskundige jongeren;
  - Voorlichting door straatwerkers en politie;
  - Aangiftemogelijkheden en vervolging van daders verbeteren;
  - Eerste opvang en doorverwijzing politie verbeteren;
  - Voorlichting en hulpverlening ook gericht op sociale omgeving van de meiden.

Kwaliteit en relevantie

- Duidelijk gericht op prostitutie, dus valt eigenlijk buiten bestek van dit onderzoek;
- Risico meiden niet gedefinieerd op basis van seksueel gedrag, maar aan de hand van (nauwe) contacten cq. relaties die zij binnen de prostitutie hebben;
- Zit erg op de ervaringen met hulpverlening gericht op prostitutie.

Edwards, J. M., Iritani, B. J., & Hallfors, D. D. (2006). Prevalence and correlates of exchanging sex for drugs or money among adolescents in the United States. *Sexually Transmitted Infections*, 82, 354 – 358.

Vraagstelling(en)

Wat is de prevalentie van het hebben van seks in ruil voor drugs of geld onder adolescenten en waarmee hangt dit samen?

Design

Kwantitatief. Onderzoekinformatie is longitudinaal (twee meetmomenten), in dit artikel echter behandeld als cross-sectioneel, omdat de antwoorden (afhankelijke variabele) op beide meetmomenten zijn samengevoegd tot een antwoord.

Steekproef

Gebruik van data uit een groot longitudinaal onderzoek: National Longitudinal Study of Adolescent Health. Hieruit subanalyses op data van 13294 respondenten die de vraag over het ooit hebben gedaan van ruilseks hebben ingevuld.

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijk afgenomen vragenlijst;
- Gemeten concepten: ooit hebben gehad van seks in ruil voor drugs of geld, hoe vaak dit is voorgekomen, ander seksueel gedrag waaronder voor meisjes of zij ooit zijn gedwongen tot iets seksueels wat zij niet wilden en voor jongens of zij ooit iemand gedwongen hebben tot seksuele handelingen, verschillende demografische variabelen, gebruik van verschillende soorten drugs, depressie;

- Data analyse: frequentieverdelingen, t-toetsen, variantie-analyse, logistische regressie. Op alle analyses is gewogen om nationaal representatieve uitspraken te kunnen doen (waarvoor gewogen wordt, wordt niet vermeld).

Resultaten

3,5% van de respondenten heeft ooit seks gehad in ruil voor geld of drugs (n=471). Echter slechts 0,2% van de respondenten gaf dit op beide meetmomenten aan. Het hebben gehad van ruilseks hangt samen met geslacht (67,9% hiervan is man), etniciteit (komt relatief vaker voor onder Afrikaans-Amerikaanse jongeren dan onder ‘blanke’ jongeren), gezinsstructuur (komt relatief vaker voor bij gezinnen die niet uit of beide ouders of uit alleen de moeder bestaat in vergelijking met gezinnen met beide ouders) en een relatief lage opleiding van de ouders (komt relatief vaker voor bij jongeren met ouders die een maximaal een opleiding op high school niveau hebben dan onder jongeren waarvan de ouders een hogere opleiding hebben).

Vergeleken met jongeren die nooit ruilseks hebben gehad, hebben jongeren (zowel jongens als meisjes) die dat wel eens hebben gehad: een groter aantal seksuele partners, vaker gediagnosticeerd met hiv of soa, meer jongeren ooit seksuele aantrekking gehad tav iemand van hetzelfde geslacht, homo/lesbo seks gehad. Onder jongens die ooit ruilseks hebben gehad komt anale geslachtsgemeenschap vaker voor dan onder jongens die nooit ruilseks hebben gehad.

Het hebben gehad van ruilseks hangt samen met het hebben van depressieve symptomen en het van huis zijn weggelopen in het afgelopen jaar. Respondenten die ruilseks hebben gehad, hebben vaker drugsgebruik (zowel in de afgelopen 30 dagen als ooit) dan jongeren die nooit ruilseks hebben gehad. Dit geldt voor verschillende soorten drugs: marihuana, cocaïne, geïnjecteerde drugs, inhalatie drugs, als ook voor alcohol, sigaretten en het kauwen van tabak. Sterkste effecten gevonden voor geïnjecteerde drugs en cocaïne.

10,1% van de jongens die ooit ruilseks hebben gehad geeft aan ooit iemand fysiek gedwongen te hebben om seks met hem te hebben in vergelijking tot 1,6% van de jongens die nooit ruilseks hebben gehad (significant). 16,8% van de meisjes die ooit ruilseks hebben gehad, geeft aan ooit door iemand fysiek gedwongen te zijn om seks te hebben in vergelijking tot 8,1% van de meisjes die nooit ruilseks hebben gehad (significant).

Kwaliteit en relevantie

- Pluspunt is de steekproef: nationaal representatief (wel met weging) en groot aantal respondenten;
- Jammer dat alleen geld en drugs als tegenprestatie zijn gedefinieerd. Andere ruilmiddelen zijn hierdoor niet meegenomen;
- De prevalentie is naar mijn idee opgeblazen door de vraag op twee meetmomenten te stellen en beide antwoorden mee te nemen. Daarnaast lijkt deze vraag heel onbetrouwbaar ingevuld te worden: 3,6% van de respondenten geeft op een van beide momenten aan ooit ruilseks te hebben gehad, maar slechts 0,2% geeft dit op beide meetmomenten aan! Het lijkt mij niet waarschijnlijk dat 3,4% van de respondenten de ruilseks ervaring hebben opgedaan in het jaar tussen de twee metingen.

Vraagstelling(en)

Is de perceptie die jongeren hebben van de seksuele activiteit door leeftijdsgenootjes gerelateerd aan het TV-kijkgedrag bij jonge adolescenten?

Wordt deze relatie beïnvloed door de puberale ontwikkeling van de adolescenten?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- 2127 jongeren tussen de 12 en 15 jaar. 58,5% jongens;
- Werving via scholen.

Land

België.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijk afgenomen vragenlijst;
- Gemeten concepten: mate van TV kijken, perceptie van de seksuele ervaring en activiteit van leeftijdsgenootjes, punt in puberale ontwikkeling, eigen seksuele ervaring;
- Data analyses: frequentieverdelingen, regressie analyse.

Resultaten

Er is een positief verband tussen de mate van TV kijken en de perceptie van seksuele activiteit van leeftijdgenoten. Bij 12-jarigen echter alleen als het aantal uur dat TV gekeken wordt boven een bepaald (hoog) niveau uit komt. Het effect wordt tevens sterker als de puberale ontwikkeling van de adolescent voorbij het 'midpubertal' niveau is. Bij 15-jarigen hangt de mate van TV kijken samen met hogere inschattingen van seksuele activiteit van leeftijdgenoten, zonder dat het niveau van puberale ontwikkeling hiermee interacteren.

Kwaliteit en relevantie

- De effect groottes van de gevonden relaties zijn relatief klein, maar volgens de auteur in lijn met eerdere bevindingen en even sterk als bv. effecten van puberale staat;
- Slechts correlaties, geen causaliteit vast te stellen.

Eggermont, S. (2006). Television Viewing and Adolescents' Beliefs about Sexuality. The effect of Different Program Clusters. *In: The Impact of Television Viewing on Adolescents' Sexual Socialization*. Leuven: Katholieke Universiteit.

Vraagstelling(en)

- Is er een verband tussen het kijken van TV enerzijds en veronderstellingen over de seksuele ervaringen van leeftijdgenoten bij 12 – 15 jarigen?
- Is er een verband tussen het kijken van TV enerzijds en veronderstellingen over de seksuele ervaringen van wat oudere jongeren dan zichzelf door 12 – 15 jarigen? (omdat seks op TV vaak over deze wat oudere leeftijdsgroep gaat);

- Zijn er verbanden tussen TV kijken enerzijds en opvattingen over ‘mannen als initiators van seksuele relatie’, ‘mannen als zijnde gepreoccupeerd met seks’, ‘seks als een recreatief, puur fysieke activiteit’ bij 12 – 15 jarigen?
- Heeft het hebben van seksuele ervaring een bekrachtigende werking op het effect van TV kijken of zorgt dit er juist voor dat verwachte relaties verdwijnen?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- Zelfde steekproef (en dataset) als Eggermont (2005);
- 2127 jongeren tussen de 12 en 15 jaar;
- 58,5% jongens;
- Werving via scholen.

Land

België.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijk afgenomen vragenlijst;
- Gemeten concepten: mate van TV kijken, mate van betrokkenheid bij het TV kijken, mate waarin het TV kijken gedreven is door de motivatie van het leren over seksualiteit, mate waarin de eigen seksuele gedragingen geïnspireerd worden door TV, het hebben van opvattingen gekenmerkt door seksuele stereotiepen (mannen zijn gepreoccupeerd door seks, mannen als initiators van seks, seks is puur fysieke activiteit), perceptie van de seksuele ervaring en activiteit van leeftijdsgenootjes en wat oudere jongeren, eigen seksuele ervaring, verschillende demografische variabelen;
- Data analyses: frequentieverdelingen, correlaties, regressie analyse.

Resultaten

Er is een positief verband tussen de mate van TV kijken en de mate van het hebben van opvattingen gekenmerkt door seksuele stereotiepen. Tevens ook de mate van betrokkenheid bij de TV-programma's positief gecorreleerd met het hebben van opvattingen gekenmerkt door seksuele stereotiepen.

Uit een regressieanalyse over het voorspellen van de stereotiepe opvattingen van jongens blijkt dat drie variabelen het hebben van de verschillende stereotiepe opvattingen significant voorspelden: een oudere leeftijd, het hebben van meer seksuele ervaring en het hebben van seksuele gedachten door TV-programma's. Een oudere leeftijd, het hebben van meer seksuele ervaring, TV kijken met de intentie om over relaties te leren en het hebben van seksuele gedachten door TV-programma's zijn voorspellers van hogere assessment van de seksuele ervaring van zowel leeftijdgenoten als wat oudere jongeren door jongens.

Andere resultaten werden gevonden bij de meisjes. Voorspellers van het hebben van stereotiepe opvattingen verschilden sterk per soort opvatting. Wat betreft de opvatting seks is puur een fysieke activiteit waren de voorspellers: een oudere leeftijd, een hoger opleidingsniveau, een hoger opleidingsniveau van moeder, het hebben van meer seksuele ervaring, het hebben van seksuele gedachten door TV-programma's. Wat betreft de opvatting seks als activiteit gedomineerd door mannen, waren de voorspellers een oudere leeftijd, het hebben van meer seksuele ervaring, het hebben

van seksuele gedachten door TV-programma's, het kijken van TV met als intentie om over relaties te leren. Wat betreft de opvatting mannen zijn gepreoccupeerd met seks waren de voorspellers alleen het kijken met als intentie het leren over relaties en het hebben van seksuele gedachten door TV-programma's.

Een oudere leeftijd, het hebben van meer seksuele ervaring voorspelden hogere percepties van de seksuele activiteit van zowel leeftijdgenoten als wat oudere jongeren. Daarnaast voorspelden een lager niveau van opleiding, uit een 'single-parent familie' komen en het hebben van seksuele gedachten door TV-programma's ook hogere percepties van de seksuele activiteit van leeftijdgenoten.

Kwaliteit en relevantie

- Slechts correlaties, geen causaliteit vast te stellen.
-

Gebhardt, W. A., Kuyper, L., & Greunsvan, G. (2003). Need for intimacy and motives for sex as determinants of adolescents condom use. *Journal of Adolescent Health, 33*, 154 – 164.

Vraagstelling(en)

Verschillen adolescenten die veilige seks hebben van adolescenten die onveilige seks hebben in termen van behoefte aan intimiteit in relaties, de doelen die met het hebben van geslachtsgemeenschap worden nagestreefd, attitude ten opzichte van consistent condoomgebruik en hun idee van 'self-efficiency' met betrekking tot condoomgebruik?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- 701 MBO leerlingen;
- 60% man en 40% vrouw;
- Leeftijden variëren tussen de 15 en 23 jaar, gemiddeld 18 jaar (SD 1,8);
- 89% van autochtone afkomst, de rest is van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse afkomst (percentages niet gegeven).

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Vragenlijst, schriftelijk afgenomen;
- Gemeten concepten: seksuele partners, condoomgebruik, attitude ten aanzien van condoomgebruik, subjectieve norm ten aanzien van condoomgebruik, 'self-efficiency', behoefte aan intimiteit in relaties, motieven voor seks (om anderen te plezieren, om de eigen stemming te verbeteren, om plezier te hebben, om uiting te geven aan liefde);
- Data analyses: frequentieverdelingen, t-toetsen, discriminant analyses.

Resultaten

46% van de groep respondenten die seksuele ervaring heeft, heeft seks gehad met een of meer 'casual partners'. Een casual partner is hier gedefinieerd als iemand waarmee je geen relatie hebt, een one-

night-stand. Van de totale groep respondenten is dit 31%. De respondenten die seks hebben gehad met casual partners hebben vaker seks om anderen een plezier te doen, om hun eigen stemming te verbeteren en om plezier te hebben/ genot te ervaren dan respondenten die nooit seks met een casual partner hebben gehad. Het hebben van seks om anderen te plezieren en om de eigen stemming te verbeteren hangt positief samen met het aantal casual seks partners.

Binnen vaste relaties hangen relationele motieven voor seks negatief samen met condoomgebruik. In losse relaties is het condoomgebruik juist hoger wanneer iemand meer behoefte heeft aan intimiteit binnen relaties.

Kwaliteit en relevantie

- Interessant daar er in dit onderzoek gevraagd wordt naar redenen/ motieven om seks te hebben. Redenen als de eigen stemming verbeteren en om genot te ervaren hoeven echter niets te maken te hebben met de aard van de seksuele relatie (instrumenteel vs. liefde);
- Leeftijd van de respondenten ligt wat hoger dan de doelgroep die voor het huidige onderzoek relevant is;
- Steekproef mogelijk niet representatief voor totale groep adolescenten in Nederland, daar mogelijk in het proces van medewerking verlenen door scholen een selectie heeft opgetreden (relatief liberale scholen).

Geiger, B., Fischer, M., & Eshet, Y. (2004). Date-rape-supporting and victim-blaming attitudes among high school students in a multiethnic society. *Journal of Interpersonal Violence, 19*, 406 – 426.

Vraagstelling(en)

Verschildt het percentage high school studenten dat ‘date-rape-tolerante’ en ‘schuld-ligt-bij-het-slachtoffer’ attitudes heeft als een functie van gender, leeftijd, religie, socio-economische status en/of etniciteit?

Welke ‘date-rape-tolerante’ en ‘schuld-ligt-bij-het-slachtoffer’ attitudes komen het vaakst voor onder high school studenten en welke komen nu niet (meer) voor?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- Uit 10 seculiere scholen zijn er drie random geselecteerd. De leerlingen van deze scholen zijn representatief voor de Israëlische populatie wat betreft socio-economische status en immigrantenpopulatie. Hieruit zijn voor verschillende niveaus per school random klassen geselecteerd;
- In totaal 900 respondenten;
- 46% jongens en 54% meisjes;
- 36% zit in de 10th grade, 31% in de 11th en 34% in de 12th grade;
- Etnische afkomst zeer divers.

Land

Israël.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijk afgenomen vragenlijst;
- Gemeten concepten: verschillende demografische variabelen, de mate waarin respondent ‘date-rape-tolerante’ en ‘schuld-ligt-bij-het-slachtoffer’ attitudes heeft en welke dating-scripts de respondent heeft over wie wat zou horen te doen tijdens een date (wie hoort uit te nodigen, wie hoort te betalen);
- Data analyse: regressie, chi-square toetsen. Aan de hand van de antwoorden op de attitude items worden de respondenten in twee groepen ingedeeld (traditioneel versus niet-traditioneel in opvattingen over seksuele dwang).

Resultaten

Gender is de belangrijkste predictor voor ‘date-rape-tolerante’ en ‘schuld-ligt-bij-het-slachtoffer’ attitudes: mannen hebben vaker dergelijke opvattingen van meisjes (14% tov 1,4%). Een andere belangrijke predictor voor mannen is leeftijd: hoe jonger de mannelijke respondenten, hoe meer zij dergelijke attitudes uiten. Dit geldt niet voor meisjes. Socio-economische status en religieuze oriëntatie blijken slechts een klein aandeel van de variatie van dergelijke attitudes te verklaren. Etniciteit bleek geheel niet bij te dragen aan de hoeveelheid verklaarde variantie.

Kwaliteit en relevantie

- Wellicht moeilijk om parallellen te trekken tussen Israëliische jongeren en Nederlandse jongeren, gezien de diversiteit in etniciteit (en de mate van belijdenis van religie);
- Alleen correlatieve data: geen uitspraken omtrent causaliteit mogelijk.

GGD Amsterdam (2006). *Seksueel gedrag in een subcultuur van tieners in Amsterdam Zuidoost*. Amsterdam: GGD Amsterdam.

Vraagstelling(en)

Komt seksueel gedrag als tegenprestatie of voor beloning meer dan incidenteel voor onder jonge meiden van 15 tot 20 jaar? Waar en in welke vorm doet dit verschijnsel zich voor?

Design

Kwalitatief verkennend onderzoek.

Steekproef

Geen afgebakende steekproef. Alle jongeren waarmee de veldwerkers in aanraking zijn geweest voor dit onderzoek. Vooral jongeren uit Amsterdam Zuidoost.

Land

Nederland, Amsterdam Zuidoost en tevens de binnenstad van Amsterdam.

Methode van dataverzameling en verwerking

Het onderzoek werd uitgevoerd door zeventien jonge veldwerkers in peergroup benadering (veldwerkers die in leeftijd en uiterlijke verschijning niet verschillen van de onderzoeksgroep). Zij verrichtten het veldwerk zeven dagen per week door zich in het nachtleven te begeven en op alle andere mogelijke plekken en circuits waar tieners seksueel actief zouden kunnen zijn. Tevens twee volwassen veldwerkers die onderzoek deden op plaatsen die te gevaarlijk of niet passend waren voor

de jonge veldwerkers (bv. het drugsircuit). De veldwerkers werden wekelijks geïnterviewd door wetenschappelijk onderzoekers.

Resultaten

Er bestaat een subcultuur waarbij tieners zichzelf weinig beperkingen lijken op te leggen ten aanzien van hun seksuele activiteiten. Er zijn tieners die een tegenprestatie in de vorm van seks leveren voor bewezen diensten, die zich laten belonen na het hebben van seks, of die geld voor seks aannemen of vragen. De geschatte leeftijden van de tieners variëren van ongeveer 12 tot 17 jaar. Met name jongere tieners ervaren seks voor een beloning of tegenprestatie niet als prostitutie. Het verschijnsel doet zich bij tieners van alle ethniciteiten voor. Tieners seks doet zich niet alleen in Amsterdam Zuidoost voor, maar is een verschijnsel over de stadsgrenzen heen.

Er zijn geen eenduidige kenmerken van tieners die seks als tegenprestatie geven of een beloning voor seks ontvangen. Wel zijn er in het onderzoek een aantal typeringen tegengekomen:

- Tieners zonder verblijfstatus;
- Probleemtieners (vb. verslaving);
- Zwangere tieners (extra verdiensten om te voorzien in onderhoud);
- Banga's = meisjes waarvan bekend is dat zij seksueel actief zijn, soms tegen vergoedingen;
- 'Gewone meisjes';
- Meisjes die 'erbij' willen horen: het hebben van seks met vrienden van vriendje om hem te behagen;
- Meisjes die gedwongen werden.

Het zijn voornamelijk volwassenen die betaalde seks met tieners hebben of hen daartoe aanzetten. Er worden diverse locaties genoemd waar de seks als beloning of tegen betaling plaatsvindt, zowel besloten als in de openheid.

Kwaliteit en relevantie

- Onderwerp zeer relevant;
- Naar eigen zeggen van de auteurs: een kort, intensief, niet diepgaand verkennend onderzoek: een quick scan;
- Doordat er geen veldwerker van Afrikaanse komaf te werk is gesteld, is het mogelijk dat dit de resultaten vertekent: dat er sprake is van een ondersignalering van dergelijke gedragingen onder Afrikaanse jongeren;
- Door de gebruikte onderzoeksmethode zijn de resultaten niet kwantificeerbaar en is er geen informatie over de precieze omvang of prevalentie van seks als vergoeding of tegen betaling. Wel geeft het onderzoek een verkenning, een indruk van wat er zich afspeelt en dat dit meer dan incidenteel lijkt voor te komen.

Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25ste: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon.

Vraagstelling(en)

Hoe is het gesteld met de seksuele gezondheid van Nederlandse jongeren van 12 tot 25 jaar en welke factoren hangen hiermee samen?

Design

Cross-sectioneel.

Steekproef

- 2382 jongens en 2439 meisjes;
- 12 tot 25 jaar, gemiddeld 18,6;
- 78% Nederlands, 7% westers allochtoon, 15% niet-westers allochtoon;
- Representatief voor Nederlandse populatie;
- Werving via scholen en Gemeentelijke Basis Administraties;

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking:

Digitale vragenlijst met onder andere volgende onderwerpen:

- Seksueel gedrag: ervaring met verschillende vormen van seks en leeftijd eerste keer;
- Seksuele attitudes: goedkeuren van geslachtsgemeenschap zonder dat twee mensen veel voor elkaar voelen;
- Aard van de relatie met de laatste partner: al dan niet een relatie met de laatste partner met wie men geslachtsgemeenschap had en mate van verliefdheid;
- Ervaring met seks in ruil voor geld of een andere beloning;
- Ervaring met seks op of via Internet;
- Gezinsklimaat: mate waarin jongeren percipiëren dat ouders affectie tonen, steun bieden waar nodig en veel afweten van hun gaan en staan;
- Mediagebruik: zowel gebruik van media voor informatie over seks als contact met erotiek in de media;
- Interactiecompetentie: kunnen praten over seks met de partner, assertiviteit (laten weten wat je wilt en vragen wat de ander wil), grenzen (kunnen stellen en respecteren) en zelfverzekerdheid (over uiterlijk en prestaties);

Verbanden werden bivariaat berekend met correlaties en multivariaat met logistische of lineaire regressie.

Resultaten

Voor 18% van de Nederlandse jongeren van 12 tot 25 jaar met ervaring met geslachtsgemeenschap was de laatste sekspartner iemand waar men geen relatie mee had en/of een eenmalig sekscontact. Elf procent kende de laatste sekspartner maximaal een week voordat ze voor het eerst geslachtsgemeenschap met elkaar hadden. Eén op de 10 jongens en één op de 20 meisjes heeft in het afgelopen jaar seks gehad op of via het Internet. Ongeveer 2% van de jongens en 1% van de meisjes heeft wel eens geld of een andere beloning ontvangen voor seks. Naarmate jongens ouder zijn, is de kans dat ze wel eens betaald hebben voor seks begrijpelijkerwijs groter. Nederlandse en hoog opgeleide jongens hebben zowel minder ervaring met het geven als met het krijgen van een beloning voor seks. Marokkaanse en Turkse jongens hebben relatief vaak wel eens voor seks betaald. Daarnaast zeggen jongens in de grote steden relatief vaak dat ze wel eens iets hebben gekregen of gegeven voor seks.

De meeste jongeren blijken een voorkeur te hebben voor seks binnen de context van een intieme relatie. Zo zegt ongeveer viervijfde van de Nederlandse seksueel ervaren jongeren dat ze dicht bij

elkaar zijn, verliefdheid, romantiek en knuffelen leuk vinden aan seks (hoewel een ongeveer even grote groep (ook) lichamelijke opwinding belangrijk vindt). Voor jongeren die nog geen ervaring hebben met geslachtsgemeenschap, is een veel genoemde reden hiervoor dat ze eerst verliefd willen zijn of verkering willen hebben.

Vergeleken met 10 jaar geleden heeft nu een groter deel van de Nederlandse schoolgaande jongeren ervaring met tongzoenen, geslachtsgemeenschap, orale seks en anale seks. Anno 2005 heeft 30% van de schoolgaande jeugd ervaring met geslachtsgemeenschap, in 1995 was dit nog 24%. Uitgesplitst naar leeftijdsgroepen blijken de grootste veranderingen zich voor te doen onder 15-, 16- en 17-jarigen: binnen deze groepen heeft nu duidelijk een groter deel ervaring met geslachtsgemeenschap dan 10 jaar geleden. Onder 13- en 14-jarigen vallen de verschuivingen erg mee. Binnen de totale groep schoolgaande jongeren werden ook veranderingen in seksuele attitudes geconstateerd. In 1995 vond nog één op de zes jongeren het in orde als twee mensen die niet veel voor elkaar voelen geslachtsgemeenschap hebben, in tien jaar tijd is deze groep gegroeid tot één op de vier.

Met losse partners is de interactiecompetentie lager dan met vaste partners: het wordt moeilijker gevonden om over seks te praten, om de eigen wensen aan te geven, om naar de wensen van de partner te vragen en om controle te houden.

Jongeren die meer in contact komen met seksuele uitingen in de media, hebben vaker ervaring met verschillende vormen van seksueel gedrag en zijn er 'eerder bij'.

Kwaliteit en relevantie

- Grootschalig en representatief voor Nederlandse jongeren van 12 tot 25 jaar;
- Cross-sectioneel, dus geen conclusie met betrekking tot causaliteit mogelijk;
- Het gaat hier om percepties van de jongeren zelf: het is soms onduidelijk hoe de jongere iets heeft opgevat.

Graaf, H. de, & Vanwesenbeeck, I. (2006). *Seks is een game: Gewenste en ongewenste ervaringen van jongeren op Internet*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.

Vraagstelling(en)

In welke mate hebben actief Internettende jongeren positieve en/of negatieve seksuele ervaringen (gehad) op of via het Internet? En om wat voor ervaringen gaat het hier precies?

Design

Cross-sectioneel.

Steekproef

- 2289 jongens en 8616 meisjes;
- Grootste deel tussen de 12 en 18 jaar;
- 76% Nederlands, 4% westers allochtoon, 20% niet-westers allochtoon;
- Werving via profielsites: niet representatief.

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking:

Digitale vragenlijst met onder andere volgende onderwerpen:

- Seksuele ervaringen op Internet;
- Beleving van deze ervaringen.

Resultaten

Een overgrote meerderheid van de actief Internettende jongeren (82% van de jongens en 73% van de meisjes) heeft het afgelopen half jaar wel eens geflirt op het net. Eén op de vier jongens en één op de vijf meisjes heeft naar eigen zeggen het afgelopen half jaar wel eens cyberseks met iemand gehad. Iets meer dan de helft van de jongens (57%) en iets minder dan de helft van de meisjes (42%) heeft in het afgelopen jaar een afspraakje 'in real life' gehad met iemand die ze op Internet hadden ontmoet. Tweeënzeventig procent van de jongens en 83% van de meisjes hebben het afgelopen jaar een vraag gekregen naar hun uiterlijk ("heb je grote borsten?") of hun seksleven ("heb je het al eens gedaan?") en 40% van de jongens en 57% van de meisjes hebben in die periode wel eens het verzoek gekregen om iets uit te trekken voor de webcam of iets seksueels te doen. Ongeveer eenderde van de jongens en een tiende van de meisjes laat bij een dergelijk verzoek inderdaad iets zien voor de webcam.

Wanneer jongeren iets seksueels doen voor de webcam, doen ze dit over het algemeen omdat ze het zelf leuk, spannend of opwindend vinden. Over de hele linie zien we grote verschillen tussen jongens en meisjes. Zo vindt 62% van de meisjes het over het algemeen (helemaal) niet leuk om een seksueel getinte vraag te krijgen, tegenover 13% van de jongens. Vooral een verzoek om te strippen of seksuele handelingen te verrichten voor de webcam vinden meisjes vervelend: 83% van de meisjes die wel eens een dergelijk verzoek krijgen geeft dit aan, tegenover 28% van de jongens. Het zien van beelden van het naakte lichaam of seksuele gedrag van iemand anders via de webcam vindt slechts 5% van de jongens niet leuk, tegenover 63% van de meisjes. Wanneer meisjes ingaan op een verzoek om te strippen, doen ze dit vaker dan jongens om redenen anders dan dat ze dit zelf wilden, bijvoorbeeld omdat ze niet preuts of onaardig over wilden komen, omdat ze niet wisten wat ze anders moesten doen of omdat de ander hen overhaalde of bedreigde.

Veel jongens en meisjes die in het afgelopen jaar werden geconfronteerd met seksueel getinte vragen, verzoeken en beelden én die aangaven dat ze dit over het algemeen niet leuk vinden, vinden toch niet dat ze 'iets vervelends' hebben meegemaakt. Kennelijk kunnen jongeren dergelijke ervaringen makkelijk van zich af laten glijden. De beoordeling of een ervaring wel of niet vervelend is, heeft veel te maken met de eigen reactie op de gebeurtenis en de motieven achter deze reactie (namelijk of de reactie een eigen keuze was of werd gemotiveerd vanuit verwarring, overhalen of dwang). Wanneer op een verzoek wordt ingegaan omdat de ander druk of dwang uitoefende, wordt de ervaring, begrijpelijkerwijs, veel vaker als 'vervelend' betiteld. Dit komt bij meisjes van 12 tot 14 vaker voor dan bij meisjes die ouder zijn, mogelijk omdat de vaardigheden om de eigen grenzen te bewaken op deze leeftijd minder goed ontwikkeld zijn.

Zelfs als iemand aangeeft dat iets 'vervelend' was, hoeft dit nog niet heel ernstig te zijn. Veel van deze vervelende ervaringen zijn volgens de jongeren die dit hebben meegemaakt bijvoorbeeld niet de moeite van het bespreken waard: ze hebben er met niemand over gesproken en geven ook aan dat dit niet nodig was. Mogelijk zorgt de anonimiteit op Internet die de kans op vervelende ervaringen vergroot, er ook voor dat vervelende ervaringen op Internet minder ernstig worden ervaren dan

ervaringen in het echte leven. De kans dat je op Internet iemand tegenkomt die zijn geslachtsdeel laat zien is bijvoorbeeld veel groter dan dat iemand dat op straat laat zien, maar wanneer dit op straat gebeurt, is de impact veel groter.

Kwaliteit en relevantie

Grote steekproef, maar zeker niet representatief voor alle Nederlandse jongeren door de wervingsmethode.

Greene, J. G., Ennett, S. T., & Ringwalt, C. L. (1999). Prevalence and Correlates of Survival Sex Among Runaway and Homeless Youth. *American Journal of Public Health*, 89, 1406 - 1409.

Vraagstelling(en)

Wat is de prevalentie van survival seks (seks in ruil voor onderdak, eten, drugs of geld) binnen een nationaal representatieve steekproef van jongeren in een opvanghuis en in een 'multicity' sample van jongeren op de straat. Wat zijn potentiële correlaten van survival seks?

Design

Kwantitatief cross-sectioneel onderzoek.

Steekproef

- Werving in opvanginstellingen: diversiteit teneinde een nationale representatieve steekproef te krijgen van dakloze jongeren in opvanghuizen: 631 jongeren (response van 97%);
- Werving op straat: 528 jongeren. Non-response niet bekend bij onderzoekers, wel opmerking dat volgens de interviewers erg weinig jongeren niet mee wilden doen;
- Leeftijd tussen 12 en 21 jaar (gemiddeld 16,1 jaar voor jongeren in opvanghuizen en 18,1 jaar voor jongeren op straat).

Land

Verenigde Staten.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Een mondeling afgenomen vragenlijst, afgenomen in 1992;
- Gemeten concepten: survivalseks, verschillende demografische kenmerken, ooit slachtoffer zijn geweest van seksueel geweld of misbruik, crimineel gedrag, gebruik van middelen, zwangerschap en zelfmoordpoging, voorkomen van soa's;
- Data analyse: frequentieverdelingen, vergelijken van groepen: chi-kwadraat toets en t-toets, logistische regressie.

Resultaten

27,5% van de 'jongeren van de straat' en 9,5% van de jongeren in opvanghuizen hebben ooit survival seks gehad. Risicofactoren voor beide groepen: hogere leeftijd, langere periode weg van thuis, eerdere opname in psychiatrisch ziekenhuis, ooit slachtoffer zijn geweest van seksueel geweld, crimineel gedrag te hebben vertoond, ooit een zelfmoordpoging hebben gedaan, ooit een soa hebben gehad, ooit zwanger zijn geweest. Extra risicofactoren voor de groep jongeren in opvanghuizen: man zijn, het hebben van een andere huidskleur dan 'black' (dus ook blanke), het hebben van familie waarin middelengebruik voorkomt, eerdere ervaring met het leven op de straat.

Kwaliteit en relevantie

- Brede leeftijdsgroep, breder dan relevant voor huidig onderzoek.
- Cross-sectioneel, dus causaliteit kan niet aangetoond worden.
- Lang geleden: 1992. Dus voor het huidige onderzoek eigenlijk te gedateerd.
- De steekproef is een ‘convenience sample’ (geworven in hulpverlenersinstaties), dus wellicht niet representatief voor de gehele populatie van zwerfjongeren. In de vragenlijst is slechts een vraag over ruilseks relevant.

Halcón, L. L. & Lifson, A. R. (2004). Prevalence and Predictors of Sexual Risks Among Homeless Youth. *Journal of Youth and Adolescence*, 33, 71 - 80.

Vraagstelling(en)

Wat is de prevalentie van seksuele risico's onder dakloze adolescenten?

Wat zijn factoren die samenhangen met deze risico's?

Design

Kwantitatief cross-sectioneel onderzoek.

Steekproef

- 203 dakloze jongeren;
- Tussen de 15 en 22 jaar (gemiddeld 19,2 jaar voor jongens en 18,4 jaar voor meisjes);
- 59,6% jongens en 40,4% meisjes;
- Respondenten geworden op locatie bij verschillende hulpverlenersinstaties.

Land

Verenigde Staten.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Een mondeling afgenomen vragenlijst;
- Gemeten concepten: verschillende demografische kenmerken, seksuele risico's (o.a. survivalseks), gezondheid, voorkomen van soa's, testgedrag;
- Data analyse: frequentieverdelingen, vergelijken van groepen: chi-kwadraat toets en t-toets, logistische regressie.

Resultaten

Meer dan een op vijf jongeren geven aan ooit seks te hebben gehad in ruil voor geld, drugs, eten, kleren of onderdak. Een derde van deze jongeren heeft dit ook de afgelopen maand gedaan. Er waren geen verschillen hierin in verschillende demografische groepen, ook niet voor geslacht. Wel komt ruilseks vaker voor onder jongeren die veel alcohol drinken (minstens 15 drankjes per week), jongeren die illegale drugs gebruiken en jongeren die drugs geïnjecteerd hebben en jongeren die ervaring hebben met zwangerschap. Tevens zijn er samenhangen tussen het hebben gehad van ruilseks in de afgelopen maand en het hebben gehad van meerdere seksuele partners in de afgelopen maand en met een geschiedenis van soa's.

Kwaliteit en relevantie

- Brede leeftijdsgroep, breder dan relevant voor huidig onderzoek;

- De steekproef is een ‘convenience sample’ (geworven in hulpverlenerinstanties), dus wellicht niet representatief voor de gehele populatie van zwerfjongeren;
  - Van de vragenlijst is slechts een vraag over ruilseks relevant.
-

Hawk, S. T., Vanwesenbeeck, I., Graaf, H. de, & Bakker, F. (2006). Adolescents’ contact with sexuality in mainstream media: A selection-based perspective. *The Journal of Sex Research*, 43, 352 – 363.

Vraagstelling(en)

Welke seksuele karakteristieken van adolescenten voorspellen het contact dat zij hebben met media met seksuele inhoud?

Heeft de evaluatie van de informatie uit de media een mediërende invloed op de relaties tussen de seksuele karakteristieken en het contact met seksuele media?

Zijn de gevonden hoofdeffecten en/of mediërende effecten verschillend voor jongens en meisjes?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- 2184 adolescenten, geworven via 29 scholen;
- 1016 jongens en 1168 meisjes;
- Leeftijd tussen de 12 en 17 jaar, gemiddeld 15,15 jaar.

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Digitale vragenlijst via computer presentatie afgenomen;
- Gemeten concepten: mate van contact met inhoudelijk seksueel getinte media, evaluatie van seksuele informatie in de media (kwaliteit), motieven voor seksueel gedrag (‘pleasure-seeking’ en ‘relationship-enhancement’), het willen hebben van informatie over seks, seksuele preoccupatie, seksuele schuldgevoelens, seksuele attituden (‘permissiveness toward premarital sex’ en ‘egalitarian gender values’), seksuele initiatie (ja/nee) en verschillende sociodemografische variabelen;
- Data-analyse: variantieanalyse, correlaties, regressie-analyse.

Resultaten

Jongens hebben meer contact met seksuele media dan meisjes. Jongens hebben ook de (lichte) neiging om de inhoud van deze media meer positief te beoordelen dan meisjes. Mannen hebben vaker een ‘pleasure-seeking’ motief voor seks, en meisjes hebben vaker een ‘relationship-enhancement’ motief voor seks. Mannen geven aan meer seksuele preoccupatie te ervaren dan meisjes. Meisjes geven aan meer seksuele schuldgevoelens te hebben dan jongens. Jongens hebben iets meer ‘permissive towards premarital sex’ en ‘egalitarian gender values’ dan meisjes.

Er zijn verschillende significante verbanden gevonden met de mate van contact met media met seksuele inhoud. Opvallend is dat verschillende verbanden voor meisjes sterker zijn dan voor jongens.

Er worden gevonden: positieve correlatie met de evaluatie van de informatie uit de media (zowel jongens als meisjes), positieve correlatie met leeftijd (zowel jongens als meisjes, het verband is sterker voor meisjes), positieve correlatie met ‘pleasure-seeking’ seksueel motief (zowel jongens als meisjes, het verband is sterker voor meisjes), positieve correlatie met ‘relationship-enhancement’ seksueel motief (zowel jongens als meisjes), positieve correlatie met het willen van seksuele kennis (zowel jongens als meisjes), negatieve correlatie met seksuele schuldgevoelens (zowel jongens als meisjes, het verband is sterker voor meisjes), positieve correlatie seksuele preoccupatie (zowel jongens als meisjes, het verband is sterker voor meisjes), positieve correlatie met ‘sexual permissiveness’ (zowel jongens als meisjes, het verband is sterker voor meisjes), positieve correlatie met ‘egalitarian gender values’ (alleen significant voor meisjes), positieve correlatie met seksuele initiatie (zowel jongens als meisjes, het verband is sterker voor meisjes).

Er wordt geredeneerd vanuit idee dat persoonlijke seksuele karakteristieken (ook) de keuze voor en opzoeken van media met seksuele inhoud bepalen en niet, zoals andere studies met name doen, vanuit het idee dat seksuele media exposure seksuele eigenschappen beïnvloedt.

Het effect van leeftijd valt voor jongens helemaal weg wanneer de seksuele karakteristieken mee worden genomen. Voor meisjes blijft leeftijd wel een effect hebben, maar dit wordt wel een stuk minder sterk als de seksuele karakteristieken worden meegenomen (en dus voor gecontroleerd worden). Leeftijd en seksuele karakteristieken verklaren voor jongens 17% van de variantie in het contact met de seksuele media en voor meisjes is dit 31%. Seksuele karakteristieken die voorspellende waarde blijken te hebben voor jongens: ‘pleasure-seeking’ motieven voor seks, het willen van kennis over seks, seksuele preoccupatie (sterkste voorspeller) en de ‘sexual permissiveness’ attitude. Seksuele karakteristieken die voorspellende waarde blijken te hebben voor meisjes (los van leeftijd): ‘pleasure-seeking’ motieven voor seks (sterkste predictor), ‘relationship-enhancement’ motieven (negatief verband!), het willen van kennis over seks, seksuele preoccupatie, seksuele schuldgevoelens en de ‘sexual permissiveness’ attitude. Zowel voor jongens als voor meisjes werden er geen effecten gevonden voor ‘egalitarian gender values’ en seksuele initiatie.

Er wordt voldaan aan verschillende voorwaarden om over een mediërende rol te kunnen spreken: verschillende seksuele karakteristieken zijn gerelateerd aan de evaluatie van media-informatie, de evaluatie is gerelateerd aan het contact met seksuele media, de seksuele karakteristieken zijn gerelateerd aan het contact met seksuele media. Tevens blijkt dat het toevoegen van de evaluatie van media-informatie aan de predictoren het aandeel verklaarde variantie in het contact met seksuele media zowel voor jongens als voor meisjes verhoogt en voor zowel jongens als meisjes de sterkste predictor wordt. Voor jongens vervallen de effecten voor alle seksuele karakteristieken behalve seksuele preoccupatie als er wordt gecontroleerd voor de evaluatie van media-informatie. Voor meisjes vervallen de effecten van ‘sexual permissiveness’ en seksuele schuldgevoelens. De andere karakteristieken behouden effect, maar deze effecten zijn alle afgenomen in sterkte.

Kwaliteit en relevantie

- Interessant dat er verschillende seksuele karakteristieken worden meegenomen en er, in tegenstelling tot andere studies, wordt gekeken naar de invloed ervan op het opzoeken van media en niet andersom);
- Relevantie voor huidig onderzoek is beperkt vanwege het opnemen van slechts zijdelings relevante onderwerpen, zoals ‘pleasure-seeking’ motief voor seks en bepaalde seksuele attitudes;
- Het betreft correlatieel onderzoek: uitspraken over causaliteit is niet mogelijk;

- Meting van het contact met seksueel getinte media is gebaseerd op zelfrapportage. Er is dus geen sprake geweest van een assessment van de media inhoud waarmee de individuele respondenten in aanraking zijn gekomen. Dit kan per respondent verschillen. Dus niet alleen frequentie is belangrijk, maar ook de inhoud van de media-informatie.
-

Heßling, A. (2006). *Youth Sexuality: repeat survey of 14 to 17-year-olds and their parents: results of a representative survey conducted in 2006*. Köln: Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung.

Vraagstelling(en)

Er worden geen vragen gesteld. Er wordt een beschrijving gegeven van de huidige stand van zaken ten aanzien van verschillende thema's en een vergelijking over de jaren gemaakt.

Design

Kwantitatieve follow-up study van eerdere surveys (uit 1980, 1994, 1996, 1998, 2001). Wel met een andere steekproef (nieuwe jongeren), dus cross-sectioneel.

Steekproef

- 1000 jongens en 1500 meisjes (verderop in de publicatie wordt een n van 2565 jongeren genoemd);
- Tussen de 14 en 17 jaar;
- Representatief voor jongeren uit Duitsland;
- In de eerdere studie uit 1980 zijn alleen jongeren uit het toenmalige West-Duitsland onderzocht.

Land

Duitsland.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Vragenlijst, sommige vragen werden mondeling gesteld en beantwoord, andere vragen die meer intiem van aard waren, schriftelijk. Welke vragen op welke manier gesteld worden, wordt niet beschreven;
- Gemeten concepten: allerlei verschillende onderwerpen rond de drie thema's seksuele voorlichting en zorg (personen en instituten als bron van info, de media als bron van info, niveau van kennis), seksuele ervaring (vormen van seksueel contact, kenmerken van de eerste sekservaring) en anticonceptiegedrag (bij de eerste keer, bij meer ervaring, morning-after anticonceptie);
- Frequentieverdelingen.

Resultaten

2% van de meisjes en 7% van de jongens geeft aan dat bij hun eerste keer geslachtsgemeenschap hun partner een vreemde van hen was. In 2001 was dit 1% van de meisjes en 6% van de jongens. Toen was het ten opzichte van de meting uit 1998 "niet substantieel veranderd". Het verschil ten opzichte van andere jaren is niet gerapporteerd. Opvallend is de samenhang tussen leeftijd bij eerste keer en de mate van bekendheid met de partner: Onder de jongeren die hun eerste seksuele ervaring op een jonge leeftijd (14/15) opdoen, daarvan kent een groter percentage de partner niet of nauwelijks in vergelijking met jongeren die later ervaring opdoen.

Kwaliteit en relevantie

- Geen goed zicht op de vragen en antwoordmogelijkheden. Aan de hand van de publicatie lijkt het erop dat de definities van termen in het midden gelaten worden: zoals ‘close physical contact’ en ‘any sexual caresses’. Als dit zo is, zal dit door verschillende respondenten verschillend worden opgevat en ingevuld;
  - Ook andere informatie wordt in deze publicatie niet of beperkt gegeven; de methodebeschrijving is summier en niet consistent (bv. aantallen respondenten zoals hierboven ook genoemd). Ook nauwelijks beschouwend;
  - Relevantie beperkt: onderwerpen die voor het huidige onderzoek echt interessant zijn, komen in dit onderzoek niet aan bod.
-

Kaufman, C. E. , & Stavrou, S. E. (2004). ‘Bus fare please’: the economics of sex and gifts among young people in urban South Africa. *Culture, Health & Sexuality*, 6, 377 – 391.

Vraagstelling(en)

Wat is de impact van cadeautjes op seksuele relaties onder jongeren in Durban, Zuid-Afrika?

Design

Kwalitatief.

Steekproef

- 64 respondenten;
- 14 tot en met 22 jaar;
- Afrikaanse, Indiase en ‘blanke’ achtergrond;
- Respondenten zijn benaderd op straat in verschillende soorten wijken van Durban (township, binnenstad en buitenwijk). De wijken zijn random geselecteerd.

Land

Zuid-Afrika.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Tien focusgroepen, gehouden in 1999. Gemiddeld zeven personen per focusgroep. Binnen elke groep waren de deelnemers gelijk in geslacht (mannen of vrouwen), etnische herkomst (Afrikaans, Indiaas of blank) en locatie (township, binnenstad of buitenwijk);
- Discussieonderwerpen: begin van relaties, omstandigheden waarin relaties seksueel van aard worden, geprefereerde timing van seks binnen relaties, rol van cadeaus, effect van cadeaus op seksuele communicatie en dwang. Discussies worden opgenomen en de inhoud onafhankelijk gecodeerd.

Resultaten

Cadeaus worden gezien als ‘normaal’ onderdeel van relaties, een manier om relaties en intimiteit te creëren en te vormen. Cadeaus worden bovendien vaak impliciet en soms ook expliciet geselecteerd en geaccepteerd als een symbool voor te gebeuren seks. Cadeaus zijn niet alleen gelinked aan seks, maar ook aan het soort seks activiteit. De soort cadeaus en de verwachte soort seksuele activiteit verschilt per etnische achtergrond.

Kwaliteit en relevantie

- Geen representatieve weergave van jongeren in de leeftijdsgroep gezien het relatief lage aantal respondenten;
  - Alleen ideeën genererend;
  - Relevantie zeer beperkt, daar er in dit onderzoek niet echt antwoord wordt gegeven op een van de geformuleerde onderzoeksvragen.
-

Kendall, T. (2006). Pornography, rape, and the Internet. *Law and Economics Seminar Fall Term 2006*, Stanford Law School.

Vraagstelling(en)

Niet omschreven.

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

Geen omschreven steekproef: er is gebruik gemaakt van verschillende dataset en registraties.

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Data over seksueel geweld: FBI's Uniform Crime Reports: data van individuele politiebureaus in alle 50 staten. Geen info over dader en slachtoffer karakteristieken. Nadeel: onderrapportage, hierin staan alleen aangiften van seksueel geweld vermeld;
- Data over toegang tot Internet: Current Population Survey's Internet and Computer Usage Supplement (1998, 2000, 2001, 2003) Nadeel: dit is Internetgebruik in het algemeen, en niet alleen met pornografische inhoud;
- Data over andere concepten: onder andere bevolkingsdichtheid, bierconsumptie, aantal scheidingen, abortusratio, HIV cijfers, inkomen, huwelijken, leeftijd, geslacht, werkloosheid.
- Data-analyse: "differences-in-differences" experimenten, regressie analyse.

Resultaten

Een toename van 10% in de toegankelijkheid van Internet hangt samen met een 11,7% afname in gerapporteerde verkrachtingen. Dit is (als controle) niet het geval bij de incidentie van moord, wat een aanwijzing is dat het de bevinding verkrachtingspecifiek is. Alleen in staten waar relatief weinig vrouwen wonen, is sprake van een afname in de incidentie van verkrachtingen bij een toename in de toegankelijkheid van Internet. Er is een negatieve correlatie tussen toegang tot Internet en verkrachting, vooral bij mannen van tussen de 15 en 19 jaar. Ook dit is niet het geval voor andere strafbaar gedrag, zoals stelen, moord. Toegang tot Internet is tot slot negatief gecorreleerd met tienerzwangerschappen en arrestaties ivm prostitutie en positief gecorreleerd met nieuwe huwelijken, scheidingen en hiv-transmissie.

Kwaliteit en relevantie

- Er kan geen onderscheid worden gemaakt tussen het effect van pornografie en dat van andere online onderwerpen;
- In de FBI data over seksueel geweld en andere data over arrestaties ivm verkrachtingen worden alleen aangiften van seksueel geweld vermeld, er is dus sprake van onderrapportage;
- Beperkt relevant, daar dit onderzoek zich niet specifiek richt op adolescenten. Het gaat over de bevolking van de VS in het algemeen (wel worden in analyses leeftijdsspecifieke effecten gevonden).

Kunkel, D., Eyal, K., Finnerty, K., Biely, E., & Donnerstein, E. (2005) *Sex on TV4: a biennial report to the Kaiser Family Foundation*. Santa Barbara, California: Henry J. Kaiser Family Foundation.

Vraagstelling(en)

Is er sprake van een toename in seksuele getinte beelden op televisie?

Design

Inhoudsanalyse, lopend van 1998 tot 2005.

Steekproef

- 4742 televisieprogramma's in totaal, 1154 in seizoen 2004 en 2005;
- Nieuws-, sport-, en kinderprogramma's werden niet meegenomen.

Land

Verenigde Staten.

Methode van dataverzameling en verwerking

Inhoudsanalyse.

Resultaten

70% van alle programma's bevat praten over of beelden van seks, in 1998 was dit nog 56%. Binnen de groep programma's met seksuele inhoud is het aantal seksueel getinte scènes toegenomen van 3,2 in 1998 tot 5,0 in 2005. Wanneer geslachtsgemeenschap te zien is op TV of sterk wordt gesuggereerd, hebben de personen die hierbij betrokken zijn in 2005 minder vaak een vaste relatie dan in 1998.

Kwaliteit en relevantie

- Uitgebreide inhoudsanalyse waaruit verschuivingen in afgelopen 10 jaar naar voren komen;
- Verschuivingen in aard van seksuele beelden worden minder duidelijk dan verschuivingen in aantal;
- Situatie in Verenigde Staten wellicht slecht vergelijkbaar met Nederlandse situatie.

Linden, P. van der (1993). *Grensgevallen. Een verslag op basis van interviews met Marokkaanse, Nederlandse en Turkse jongens over jongens onder elkaar, over seksuele toenadering van jongens tegenover meisjes en over seksueel geweld*. Utrecht: SOMAN.

Vraagstelling(en)

Hoe gaan jongens met jongens om? Hoe praten ze (jongens) over meisjes? Hoe proberen ze (jongens) in contacten met meisjes te komen tot seksueel contact? Hoe definiëren zij (jongens) seksueel geweld? Welke verschillen en overeenkomsten zijn er op deze bovenstaande punten te constateren tussen Nederlandse en Turkse en Marokkaanse jongens?

Design

Kwalitatief explorerend onderzoek.

Steekproef

- 15 jongens;
- Leeftijden variërend van 14 tot 19 jaar;
- Vier Turkse jongens, vijf Marokkaanse jongens en zes Nederlandse jongens;
- Opleiding variërend van VSO (Voortgezet Speciaal Onderwijs) tot HAVO;
- Beheersing van de Nederlandse taal is redelijk tot zeer goed;
- Werving via tussenpersonen (zoals onderwijzers, hulpverleners).

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking

Semi-gestructureerde interviews. Tevens zijn er een aantal situatieschetsen voorgelegd van situaties die mogelijk grensgevallen zijn in het wel of niet seksueel geweld zijn. Over de situatieschetsen werden weer vragen gesteld.

Resultaten

Vriendschappen bestaan over het algemeen tussen jongens onderling, niet of veel minder met meisjes. De meeste Turkse jongens hebben alleen Turkse vrienden. De Marokkaanse en Nederlandse jongens hebben vrienden van verschillende nationaliteiten, maar geen Turken. Er wordt volgens de jongens veel opgescheept, ook over wat zij op seksueel gebied met meisjes gedaan hebben, maar over daadwerkelijke ervaringen wordt vaak gezwegen. Er wordt veel rondgehangen in groepen, hierbij wordt veelvuldig contact gezocht met meisjes. De Turkse en Marokkaanse jongens lijken dit wat meer in groepsverband te doen (iemand legt contact en stelt haar dan voor aan een verlegen vriend), bij de Nederlandse jongens lijkt dit wat meer een individuele aangelegenheid te zijn. Er wordt door Turkse en Marokkaanse jongens een duidelijk onderscheid gemaakt in Nederlandse meisjes enerzijds en Turkse/Marokkaanse meisjes anderzijds. Voor de Turkse en Marokkaanse jongens zijn Nederlandse meisjes ‘versierobjecten’. Omgang met hen is veel ‘makkelijker’, ‘vrijer’ en ‘ongecomplieerder’ dan met Turkse of Marokkaanse meisjes. Later, als zij een vaste relatie aangaan of gaan trouwen, willen zij dit doen met een meisje van dezelfde afkomst als zichzelf. De Turkse en Marokkaanse jongens die wel al een vriendin van dezelfde afkomst hebben, houden deze relatie strikt gescheiden van zowel hun ouders als ook van hun vrienden (anders komen er nare opmerkingen). Het woordgebruik van veel jongens is laatdunkend over meisjes (‘meisjes pakken’, ‘erover heen gaan’). De Nederlandse jongens geven aan hun vriendin vaker ‘als maatje’ te zien in vergelijking met de Turkse en Marokkaanse jongens.

Aan de jongens zijn verschillende situatieschetsen voorgelegd en hen is vervolgens gevraagd of er volgens hen sprake is van seksueel geweld. In de eerste situatie worden de borsten van een meisje door een vriend van haar aangeraakt en commentaar op geleverd in het bijzijn van een aantal vrienden

van hem. De Marokkaanse jongens zouden het meest om de situatie lachen, de Nederlandse jongens het minst. Het voorval wordt wel als seksuele pesterij gezien, maar niet als seksueel geweld (geen verschillen tussen de jongens van verschillende afkomst). De Turkse en Marokkaanse jongens maken hierin wel een onderscheid tussen Nederlandse en niet-Nederlandse meisjes. Een dergelijke ‘grap’ kan makkelijker bij Nederlandse meisjes, maar bij Turkse of Marokkaanse meisjes moet je heel erg oppassen voor haar broer(s).

In de tweede situatieschets zit een verliefd stel (die nog nooit met elkaar gevreeën hebben) samen op een bank. De jongen begint het meisje te zoenen met zijn handen onder haar truitje te gaan. Het meisje zegt dat zij niet verder wil, maar de jongen pakt haar steviger vast en doet het toch, omdat hij denkt dat meisjes dat altijd zeggen en hij gewoon door moet zetten. Deze situatie is voor de jongens duidelijker een grensgeval dan de eerste situatie. De meeste jongens vinden het geen seksueel geweld, maar weten niet wat het dan wel is. De meest voorkomende mening is dat een jongen zover mag aandringen zolang het meisje maar niet kwaad wordt: gaat tegenstribbelen of schreeuwen. Dus: gewoon kijken hoe ver je komt. Ook in deze situatie speelt nationaliteit van het meisje bij een deel van de Turkse en Marokkaanse jongen een rol: voor Turkse, respectievelijk Marokkaanse meisjes is deze situatie erger, omdat zij maagd moeten blijven.

Seksueel geweld is voor veel jongens niets anders dan verkrachting. De grens waar seksueel geweld ligt, lijkt te verschuiven afhankelijk van of een meisje al vaker seks heeft gehad, en of er sprake is van verkering of een huwelijk (dan heeft een man recht op seks). Aandringen mag, over het algemeen tot dat een meisje kwaad wordt (schreeuwen en tegenspartelen). De Turkse en Marokkaanse jongens zijn minder goed bekend met de terminologie rond seksueel geweld dan de Nederlandse jongens. Sommige jongens hebben vooroordelen over seksueel geweld: dat het alleen door onbekenden wordt gepleegd, en dat daders gestoord zijn en ‘uit de bosjes komen zetten’, dat jongens geen slachtoffer van seksueel geweld kunnen worden. Meer jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst geven aan dat de onbedwingbare seksuele behoeften van jongens worden aangewakkerd door het uiterlijk van meisjes en dat er tegen seksueel geweld niets te doen is in vergelijking met Nederlandse jongens. Antihomoseksuele opvattingen zijn gangbaar, zij worden vaker geuit door de Turkse en Marokkaanse jongens dan door de Nederlandse jongens.

Kwaliteit en relevantie

- Er is een klein aantal jongens geïnterviewd, zeker als er uitgesplitst wordt naar afkomst. Aan de hand van de resultaten kunnen er dus geen uitspraken worden gedaan over alle jongens (van respectievelijk Turkse, Marokkaanse of Nederlandse afkomst). Dit beoogt de auteur ook niet, maar het is goed om dit extra in het achterhoofd te houden wanneer men dit verslag of de samenvatting daarvan leest.
- De geïnterviewde Turkse jongens verschillen qua opleiding van zowel Marokkaanse als Nederlandse jongens en wat betreft hoe lang zij al in Nederland zijn en de stedelijkheid van de plaats van herkomst, verschillen zij van Marokkaanse jongens. Dit moet in overweging worden genomen bij de interpretatie van eventuele groepsverschillen.
- Ondanks dat dit onderzoek een explorerend onderzoek is met zeer kleine groepen respondenten is het relevant daar het een indruk geeft van wat jongens van verschillende etnisch-culturele afkomst als grensoverschrijdend en ‘als niet kunnen’ ervaren in het kader van seksueel geweld.

Vraagstelling(en)

Wat is de prevalentie van 'non-romantic sex'? Welke factoren zijn een voorspeller van het hebben van 'non-romantic sex'?

Design

Kwantitatief, zowel cross-sectionele als longitudinale data.

Steekproef

- Oorspronkelijke data verzameld vanuit een gestratificeerde random sample bestaande uit 13570 adolescenten, getrokken uit de inschrijvingen van alle jongeren in de 7th, 9th en 11th grades van alle scholen in Lucas County, Ohio, VS. Hieruit een steekproef getrokken van 7470 jongeren;
- 15 jaar en ouder, gemiddeld 16,2 jaar;
- Steekproef niet geheel representatief voor de nationale populatie, waardoor er mogelijk een lichte onderrepresentatie is van jongeren die de hoogste waarschijnlijkheid hebben om 'non-romantic' seks te hebben.

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Mondeling afgenomen vragenlijsten. De vragenlijsten zijn bij de respondenten twee keer afgenomen, tussen beide afnamen zaten 18 maanden (afname eerste keer in 1995, dus tweede keer in 1996/1997);
- Concepten: de relationele context van seks gebaseerd op seksuele ervaring in de periode tussen de twee meetmomenten in (3 categorieën: geen seks, alleen seks in de context van een liefdesrelatie, (ook) 'non-romantic' seks), verschillende demografische variabelen, de risico- en beschermende factoren (zelfvertrouwen, verbale vaardigheden, parenting, attachment met peers, attachment met school, attachment met buurt), normatieve opvattingen (van zichzelf, ervaren opvattingen van moeder, ervaren opvattingen van peers), seksuele geschiedenis (seksuele ervaring bij eerste meetmoment);
- Data-analyse: logistische regressie.

Resultaten

Van alle respondenten heeft 14,9% tussen de twee meetmomenten in (dus in een periode van 18 maanden) alleen of ook seks gehad in een 'non-romantic' context. Van de selectie respondenten die in de periode van 18 maanden überhaupt seksueel actief waren, is het percentage dat alleen of ook seks in een 'non-romantic' relationele context heeft gehad 37,7%.

Er zijn verschillende voorspellende variabelen geïdentificeerd voor het hebben gehad van 'non-romantic' seks in de periode van 18 tussen de twee meetmomenten in vergelijking met het niet hebben van seks: man zijn, het hebben van een single ouder, het hebben van problemen op school, het hebben van een moeder die het hebben van seks in het algemeen 'relatief goedkeuren' en het hebben van seksuele ervaring (zowel 'romantic' als 'non-romantic'). Binnen de groep die seksueel actief is geweest tussen de twee meetmomenten zijn de voorspellende variabelen voor het hebben van 'non-romantic' seks: man zijn, een zwarte huidskleur hebben, een oudere leeftijd, het hebben van een moeder met een relatief hoge opleiding, en al een eerder 'non-romantic' seks hebben gehad.

Kwaliteit en relevantie

- Waarschijnlijke een onderrepresentatie van jongeren met de hoogste kans op het hebben van ‘non-romantic’ seks, dus wellicht een wat te laag prevalentie cijfer;
- Relevantie: gaat alleen over ‘non-romantic’ seks, wat gedefinieerd wordt als seks buiten een ‘dating’ relatie. Dit is vrij breed en is zeker niet alleen het soort seks waar wij naar op zoek zijn. Er wordt niet gezegd over de motivatie van de seks, dit kan dus ook zijn omdat een persoon verliefd op zijn of haar partner was. Dus zeker niet alleen seks om lustbeleving en/of materieel gewin. Derhalve is relevantie beperkt;
- Tevens ook alleen jongeren van minimaal 15 jaar, de jongere groep is helaas niet meegenomen.

Manning, W. D., Giordano, P. C., & Longmore, M. A. (2006). Hooking up: The Relationship Contexts of “Nonrelationship” Sex. *Journal of Adolescent Research*, 21, 459 – 483.

Vraagstelling(en)

Hoeveel jongeren hebben ooit seks buiten de context van een dating relatie gehad? Wat is de aard van de relatie met de partner waarmee ze seks buiten de context van een dating relatie hadden?

Design

Kwantitatief (cross-sectioneel) en kwalitatief.

Steekproef

- Kwantitatief: data verzameld vanuit een gestratificeerde random sample bestaande uit 1316 adolescenten, getrokken uit de inschrijvingen van alle jongeren in de 7th, 9th en 11th grades van alle scholen in Lucas County, Ohio, VS. Analyses van bepaalde onderzoeksvragen zijn uitgevoerd op subgroepen binnen deze onderzoeksgroep: analyses op adolescenten die seksueel actief zijn (n=413), analyses op adolescenten die seks in non-dating context hebben (gehad) (n=250);
- Kwalitatief: 59 adolescenten die aan ook de kwantitatieve informatie verzameling hebben deelgenomen en seksueel actief zijn.

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Kwantitatief: digitaal aangeboden vragenlijsten. Onderwerpen: demografische variabelen, seksuele activiteit ooit/afgelopen 12 maanden, aard van relatie met seksuele partner, duur van de relatie, leeftijd partner, opvattingen over de relatie, frequentie van seksmate van exclusiviteit;
- Seks in dating context wordt geoperationaliseerd door het hebben van seks met een ‘girl and/or boyfriend’. Seks in non-dating context werd geoperationaliseerd door alle andere antwoorden: iemand die ze niet kennen, een kennis, een vriend, beste vriend, een ex en anders;
- Kwalitatief: diepte-interviews;
- Analyse methode: frequentieverdelingen.

Resultaten

61% van de seksueel actieve jongeren (68% jongens, 52% meisjes) geven aan ooit seks buiten de context van een dating relatie te hebben gehad. Wanneer het gaat over seks in de context van een non-dating relatie in het afgelopen jaar, was in 48% van de jongeren de sekspartner een ‘gewone’

vriend(in), in 14% een exvriend(in), ongeveer 25% een bekende. Bij 6% was de partner iemand die de jongere niet kende. Eenderde van de jongeren die het afgelopen jaar seks in een nondating context hebben gehad gaf aan met de sekspartner een liefdesrelatie te willen aangaan.

Kwaliteit en relevantie

Geen uitsplitsing in de motivatie voor het hebben van seks buiten de context van een dating relatie.

Maticka-Tyndale, E., Herold, E. S., & Oppermann, M. (2003). Casual sex among Australian schoolies. *The Journal of Sex Research*, 40, 158 – 169.

Vraagstelling(en)

Hoeveel Australische schoolies hebben, tijdens een vakantie en ervoor, seks gehad met iemand die ze minder dan 24 uur kenden?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- 570 jongens en 776 meisjes;
- 14 tot en met 20 jaar, gemiddeld 17,5, 92,4% 17 of 18 jaar;
- De respondenten hebben minstens drie dagen en vier nachten doorgebracht in hun ‘schoolies’ vakantie op een standsetting, welke gekarakteriseerd kan worden door zon, strand, drank en seks.

Land

Australië.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijke vragenlijst afgenomen in 1998;
- Pilot-testing van vragenlijst is in eerder onderzoek;
- Response rate 90%
- Gemeten constructen: verschillende persoonlijke kenmerken, alcoholgebruik, condoomgebruik, casual seks tijdens de vakantie, eerdere ervaringen met casual seks, intentie om casual seks te hebben tijdens de vakantie, het hebben meegemaakt van verschillende situaties tijdens de vakantie (bv. dronken zijn, iemand proberen te versieren, drugs gebruiken), de aanwezigheid van ‘pacts’ met vrienden, rolmodellen (hoeveel vrienden hebben casual seks op de vakantie gehad);
- Data analyse: frequentieverdelingen, logistische regressie.

Resultaten

64% van de seksueel ervaren jongens en 60% van de seksueel ervaren meisjes hebben reeds voor de vakantie minstens een keer casual seks gehad (= geslachtsgemeenschap met een nieuwe partner binnen 24 uur na eerste ontmoeting). Op de vakantie zelf heeft 11% van alle meisjes en 25% van alle jongens casual seks gehad. Iets meer dan 60% van de jongens en ongeveer 40% van de meisjes die geslachtsgemeenschap hebben gehad of deden aan ‘fooling around’ tijdens de vakantie, deden dat met meer dan een partner (niet gevraagd of dit al dan niet gelijktijdig is). Deelname aan activiteiten die specifiek zijn voor de schoolies vakantie heeft samen met intenties voor casual sex voor meisjes en

eerdere ervaring met casual sex voor jongens een invloed op het wel of niet hebben van casual seks tijdens de vakantie.

Kwaliteit en relevantie

- Door cross-sectionele karakter van de data kunnen er geen uitspraken worden gedaan over de causaliteit van gevonden relaties. Bv. de intenties voor de vakantie moeten nu achteraf door de respondenten gerapporteerd worden. Hierdoor bestaat de mogelijkheid dat deze rapportage voornamelijk aangepast is op de eventueel nieuw opgedane ervaringen;
- De operationalisatie van casual seks is aanzienlijk anders dan hetgeen in dit project beoogd wordt. In dit onderzoek alleen gedefinieerd als geslachtsgemeenschap met iemand die de persoon niet kende voor de vakantie. Motivaties (puur lust of toch verliefdheid of relatievorming) worden niet meegenomen. Hier weten we dan ook niet over.

Morrison, T. G., McLeod, L. D, Morrison, M. A., Anderson, D., & O'Connor, W. E. (1997). Gender stereotyping, homonegativity, and misconceptions about sexually coercive behavior among adolescents. *Youth & Society*, 28, 351 – 382.

Vraagstelling(en)

Wat zijn de verschillen tussen jongens en meisjes wat betreft sekse-stereotiepe en homonegatieve attitudes en opvattingen over seksuele dwang?

Hangen religie, stedelijkheid en (zelfgerapporteerde) schoolprestaties samen met het houden van sekse-stereotiepe en/of homonegativisme attitudes en opvattingen over seksuele dwang?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- 1124 adolescenten, 51% jongens en 495 meisjes;
- Gemiddelde leeftijd is 16,5;
- Response is 93%.
- Werving via scholen.

Land

Canada.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Vragenlijst, schriftelijk afgenomen;
- Operationalisaties van de metingen van concepten sekse-stereotiepe attitudes, homonegativisme en 'rape supportive beliefs' zijn in deze studie zelf ontwikkeld. Psychometrische gegevens onderzocht en voldoende bevonden;
- Data analyses: frequentieverdelingen, variantie analyse.

Resultaten

Jongens hebben in vergelijking met meisjes sterker homonegatieve opvattingen, hebben vaker 'rape supportive beliefs' en hebben meer sekse-stereotiepe opvattingen. Er zijn geen samenhangen gevonden met stedelijkheid en mate van gelovig zijn. Wel is er een samenhang gevonden met

zelfgerapporteerde schoolprestaties: jongeren met relatief lage schoolprestaties hebben vaker ‘rape supportive beliefs’ en hebben meer homonegatieve en sekse-stereotiepe opvattingen. Tevens is er een positieve samenhang tussen het hebben van homonegatieve opvattingen en het hebben van ‘rape supportive beliefs’.

Kwaliteit en relevantie

Weinig relevante informatie: met name interessant is de mate van het hebben van ‘rape supportive beliefs’.

Mur, S. (2006). *Seks in beeld. Een onderzoek naar de invloed van seks op muziekzenders en Internet op het gedrag van jongeren*. Afstudeerscriptie, Rijksuniversiteit Groningen.

Vraagstelling(en)

Is er een verband tussen blootstelling aan seks op muziekzenders en Internet en seksueel gedrag van jongeren uit de tweede en derde klas van VMBO's in Groningen? Binnen het seksueel gedrag wordt onderscheid gemaakt in twee soorten risicogedrag: 1) het hebben van onveilige seks (zowel meisjes als jongens) en 2) geen grenzen stellen (meisjes) en grenzen niet respecteren (jongens).

Design

Kwantitatief cross-sectioneel onderzoek.

Steekproef

- 295 scholieren (161 jongens en 134 meisjes);
- Tweede en derde klas van vier VMBO scholen;
- Gemiddelde leeftijd 14 jaar;
- Driekwart heeft een Nederlandse culturele achtergrond (binnen niet-Nederlands wordt verder geen uitsplitsing gemaakt).

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijke vragenlijsten met volgende concepten:
- Onafhankelijke variabelen: demografische variabelen en mate van blootstelling aan bloot en seks op muziekzenders en Internet;
- Afhankelijke variabelen: Behavioural Willingness (bereidheid om bepaald gedrag te vertonen: a. onveilige seks en b. het niet stellen van grenzen voor meisjes en het niet respecteren van grenzen voor jongens) en Behavioural Expectation (de verwachting dat men bepaald gedrag gaat vertonen, zelfde onderscheid in soort gedrag als bij Willingness);
- Mediërende variabelen: opvatting over prototypes, risicoperceptie, beschrijvende sociale norm, voorschrijvende sociale norm en attitude ten aanzien van risicogedrag;
- Data-analyses: correlaties, regressieanalyses, mediatoranalyses.

Resultaten

Bij meisjes zijn er geen significante correlaties tussen de verschillende vormen van seksuele media-exposure (muziekzenders, Internet en chatten) en de voorspellers van het niet stellen van grenzen

(Willingness en Expectation). Bij jongens is er geen significante correlatie tussen de verschillende vormen van seksuele media-exposure (muziekzenders, Internet en chatten) en de voorspeller Behavioural Willingness van het niet respecteren van grenzen. Er is wel een significante correlatie tussen de verschillende vormen van seksuele media-exposure (muziekzenders, Internet en chatten) en de voorspellers Behavioural Expectation van het niet respecteren van grenzen. Wanneer leeftijd, jaar van opleiding, culturele achtergrond en wel/geen seksuele activiteit in een regressie-analyse worden meegenomen, blijkt dat de variantie in de voorspellers Behavioural Expectation van het niet respecteren van grenzen voor 4,6% wordt verklaard door blootstelling aan bloot en seks op muziekzenders, voor 2,9% door blootstelling aan bloot en seks op Internet en 2,7% door chatten over relaties en seks. Deze relatie wordt gemedieerd door de voorschrijvende sociale norm, de beschrijvende sociale norm en de attitude.

Kwaliteit en relevantie

- Operationalisatie en meting van het construct Behavioural Willingness bleek achteraf niet goed te zijn (korte scenario's en gedragsvoorbeelden). Inschatting van auteur is dat veel respondenten nog te weinig seksueel relationele ervaring hebben om de situatie goed te kunnen voorstellen en in te leven in de gedragsopties;
- Volgens de auteur was de vragenlijst tevens te lang en de respondenten (mede daardoor) ongemotiveerd. Resultaat is dat relatief vele respondenten (veel) vragen niet hebben ingevuld en overgeslagen;
- De constructen veel door niet gestandaardiseerde items gemeten. Vraagtekens kunnen worden gezet bij de betrouwbaarheid en validiteit.

Nikken, P., & Midzic, E. (2007). Seks, media en jongeren. Interne notitie NJI.

Vraagstelling(en)

In hoeverre hangt mediatijdsbesteding en interesse in seksueel gerelateerde media-inhouden samen met seksuele ervaring, seksuele attitudes en seksuele fantasieën?

In hoeverre hangen de relatie met leeftijdgenoten en de mate waarin ouders zich bemoeien met het mediagedrag van kinderen samen met seksuele ervaring, seksuele attitudes en seksuele fantasieën?

Design

Cross-sectioneel.

Steekproef

- 293 jongens en 308 meisjes;
- 12 tot en met 17 jaar, 52% 12 tot 15, 48% 15 tot 18;
- 65% VMBO, 23% HAVO, 12% VWO;
- 58% Nederlands, 7% Surinaams, 16% Turks, 19% Marokkaans.

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijsten met volgende concepten:

- Seksuele ervaring: ervaring met verkering, zoenen, vrijen, naakt vrijen en geslachtsgemeenschap: werd één schaalscore van berekend;
- Seksfantasieën: de mate waarin de media wordt gebruikt als bron voor seksfantasieën;
- Liberale opvattingen over seks: houding t.a.v. seks voor het huwelijk, je borsten laten zien voor de webcam, een meisje dwingen tot seks, vreemdgaan en breezerseks;
- Mediatijdsbesteding: tijd die dagelijks wordt besteed aan kijken van muziekzenders en soaps en internetten;
- Interesse in media-inhouden: interesse in macho-jongens, vamp-meisjes en informatie over veilig vrijen;
- Omgang met leeftijdgenoten: samen dingen bekijken of bespreken, druk van vrienden om bepaalde media te gebruiken, praten over seks met vrienden, tevredenheid over sociale contacten;
- Relatie met ouders: mate waarin de ouders zich bemoeien met mediagedrag, samen naar dingen kijken, TV of computer op de kamer, tevredenheid met thuissituatie en relatie met ouders.

Resultaten

Jongens en meisjes die meer geïnteresseerd zijn in media-afbeeldingen van de vrouw als vamp laten zich in hun seksuele fantasieën vaker leiden door beelden van seksualiteit in de media. Jongens die vaker met hun vrienden over seks praten, meer druk van hun vrienden ervaren om bepaalde media-inhouden op te zoeken, en minder media-opvoeding van hun ouders ervaren, laten zich in hun seksuele fantasieën vaker leiden door beelden van seksualiteit in de media.

Jongens die een grotere belangstelling hebben voor mediabeelden van de vrouw als vamp, die meer onder druk staan van hun vrienden om bepaalde media-inhouden te consumeren, die vaker met hun peers media bekijken en bespreken, die vaker met hen over seks praten, die minder tevreden zijn over hun vriendschappen en die minder media-opvoeding van hun ouders ervaren, denken liberaler over (onder andere instrumentele vormen van) seks. Bij de meisjes komen dergelijke opvattingen vaker voor bij meisjes die meer interesse hebben in beelden met de man als de macho, die vaker naar muziekzenders kijken, die vaker met hun peers over seks praten en minder vaak media-opvoeding ervaren van hun ouders.

Jongens die vaker op Internet zitten en vaker naar muziekzenders kijken, hebben meer seksuele ervaring. Meisjes die vaker op Internet zitten, die meer interesse hebben in macho-beelden, die een positieve verhouding met hun vrienden hebben, die een eigen TV-toestel en die minder media-opvoeding van de ouders krijgen, hebben meer seksuele ervaring.

Kwaliteit en relevantie

Mogelijk tweede meting in de toekomst, maar vooralsnog correlatieel. Relatie met peers en ouders worden interveniërende variabelen genoemd, maar in deze interne notitie worden ze nog niet als zodanig geanalyseerd. We weten dus niet in hoeverre deze variabelen de invloed van de media beïnvloeden, alleen in hoeverre ze zelf samenhangen met de uitkomstmaten.

Princeton Survey Research Associates International (2005). National survey of young teens sexual attitudes and behaviors. NBC/PEOPLE.
<http://msnbcmedia.msn.com/i/msnbc/Sections/TVNews/Dateline%20NBC/NBCTeenTopline.pdf>

Vraagstelling(en)

Niet geformuleerd.

Design

Kwantitatief (cross-sectioneel).

Steekproef

- 1000 jongeren;
- Tussen de 13 en 16 jaar;
- Representatief op nationaal niveau (na weging).

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Vragenlijst: telefonische afname;
- Gemeten concepten: seksueel gedrag, relaties, orale seks, soa's, casual seks;
- Data-analyse: frequentieverdelingen.

Resultaten

Het percentage jongeren dat ooit een relatie met casual seks heeft gehad is voor de totale groep jongeren (13 – 16 jaar) 8%. Wanneer er gekeken wordt naar alleen de 13 en 14-jarigen is dit percentage 3% en voor de 15 en 16-jarigen is dit 12%. Onder de respondenten die ooit orale seks of geslachtsgemeenschap hebben gehad is het percentage dat ooit casual seks heeft gehad 46%. 4% van de respondenten heeft orale seks gehad in een relatie die gedefinieerd wordt als casual. Minder dan een half percentage van de respondenten geeft aan dat zij ooit op een orale seks feest zijn geweest. Van de respondenten die ooit orale seks hebben gehad is dit 4%.

De meest genoemde reden om een casual seksuele relatie aan te gaan is om in een seksueel verlangen te voorzien (67%). Het meer populair willen zijn en meer geaccepteerd willen worden wordt als reden door 18% van de respondenten genoemd. Bij deze laatste twee percentages kunnen echter ook nog andere redenen meespelen. 69% van de respondenten die ooit een casual seksuele relatie hebben gehad geven aan dat het “de relatie met de andere persoon hechter maken” geen reden was. De meest genoemde reden om orale seks te hebben is dat de andere persoon het wilde (76%). 70% noemt als reden (ook) het voorzien in een seksueel verlangen.

De respondenten hebben van verschillende handelingen beoordeeld of datgene seks is of niet. Het percentage respondenten dat vindt dat de volgende handelingen onder seks vallen: Geslachtsgemeenschap: 91%; Orale seks: 77%; Aanraken van iemand zijn/haar genitalien: 45%; Iemand ‘romantically’ zoenen: 12%. 43% van de respondenten vindt orale seks minder ‘a big deal’ als geslachtsgemeenschap (47% van jongens en 38% van meisjes). 85% van de respondenten geven aan het erg of enigszins belangrijk te vinden dat men verliefd is voordat men orale seks heeft. Dit percentage is 91% wanneer het gaat om geslachtsgemeenschap.

Kwaliteit en relevantie

- Kwaliteit van het onderzoek is moeilijk te beoordelen, omdat rapportage niet wetenschappelijk maar journalistiek is;
- Gezien de inhoud van de vragen zeker relevant;

- Er wordt niet gespecificeerd wat er met casual seks bedoeld wordt. Ook is niet duidelijk of dit naar de respondenten toe wel gedefinieerd werd, of dat het werd overgelaten aan ieders eigen oordeel. In dat laatste geval is het mogelijk dat er tussen de respondenten verschillende opvattingen bestaan over wat casual seks is, waardoor de resultaten niet eenduidig te interpreteren zijn.
-

Paul, E. L., McManus, B., & Hayes, A. (2000). "Hookups": characteristics of college students' spontaneous and anonymous sexual experiences. *The Journal of Sex Research*, 37, 76 – 88.

Vraagstelling(en)

In welke sociale en psychologische karakteristieken verschillen universiteitsstudenten die doen aan 'hookups' zich van hen die dat niet doen?

In welke karakteristieken verschillen individuen waarbij de 'hookup' gepaard ging met geslachtsgemeenschap van hen waarbij 'hookup' niet gepaard ging met geslachtsgemeenschap?

Definitie 'hookup': seksueel contact tussen twee personen die vreemden of sinds slechts zeer kort bekenden zijn, dat meestal slechts een nacht duurt.

Design

Cross-sectioneel.

Steekproef

- 555 undergraduate studenten van een staatsuniversiteit in de VS;
- Leeftijd varieert van 17 tot en met 26;
- Geslacht, etniciteit en religie representatief voor totale universiteitspopulatie;
- 98% heteroseksueel.

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijke vragenlijst met volgende concepten:
- Hoe vaak een 'hookup' gehad per collegejaar, wel/niet gepaard met geslachtsgemeenschap, beoordeling potentiële hookup-karakteristieken en gevoelens na afloop
- Alcohol consumptie en intoxicatie symptomatologie
- Persoonlijkheidsvariabelen
- Zelf-perceptie: globale eigenwaarde en verschillende competenties en vaardigheden
- Attachmentstijl, liefdesstijlen, angst voor intimiteit
- Analyse: frequentieverdelingen, multivariate variantie-analyse, discriminantanalyse.

Resultaten

30% van de respondenten heeft minstens een 'hookup' meegemaakt waarbij er sprake was van geslachtsgemeenschap (48% van de respondenten heeft minstens een 'hookup' meegemaakt waarbij in geen van de gevallen sprake was van geslachtsgemeenschap). Respondenten die 'hookup' hebben meegemaakt (met of zonder geslachtsgemeenschap samen), hebben dit gemiddeld 10,8 keer meegemaakt (SD= 13,61) met een range van 0 – 65 keer per collegejaar. Bij 12% van degenen die 'hookup' hebben meegemaakt ontwikkelde het contact in een 'romantic relationship'. 28% van

degenen met hookup(s) zonder geslachtsgemeenschap en 49% van degenen met hookup(s) met geslachtsgemeenschap zagen hun hookup partner daarna nooit meer.

16% voelde zich onder druk gezet tijdens de hookup-ervaring. 12% van degenen met hookup(s) zonder geslachtsgemeenschap en 22% van degenen met hookup(s) met geslachtsgemeenschap voelden zich tijdens de hookup 'out of control'.

Respondenten die nooit een hookup hadden meegemaakt scoren significant hoger op de meting van zelfwaardering (dus positiever) en hebben een veiligere attachment stijl dan respondenten die wel hookups hebben meegemaakt, het maakt dan niet uit of men daarbij wel of geen geslachtsgemeenschap heeft gehad. Wanneer er tijdens de hookups geslachtsgemeenschap voorkwam, was er significant vaker alcohol in het spel dan wanneer er geen geslachtsgemeenschap plaatsvond. Respondenten die tijdens een hookup geslachtsgemeenschap hebben gehad onderscheiden zich van respondenten die tijdens zo'n ervaring geen geslachtsgemeenschap hebben gehad in dat zij impulsiever zijn, minder de neiging hebben om 'persoonlijke veiligheid' na te streven en minder gevaar en risico's vermijden, meer een erotische of gepassioneerde benadering van relaties hebben en vaker een ontwijkende attachment stijl hebben. Ook zijn zij minder afhankelijk van anderen en zien liefde meer als een spel.

Er blijkt sprake te zijn van een hiërarchische verdeling wat betreft risico's tussen de drie groepen (nooit hookup, ooit hookup zonder geslachtsgemeenschap, ooit hookup met geslachtsgemeenschap). Hoe meer seksuele activiteit er bij komt kijken, hoe sterker de alcohol intoxicatie symptomen en de angst voor intimiteit en hoe minder waarschijnlijk dat relatiestijlen worden gekenmerkt door vriendschap en altruïsme.

Kwaliteit en relevantie

- Selectieve steekproef en leeftijd hoger dan focus van huidige studie.
- Motivatie van de hookups onbekend. Het kan best zijn dat de hookup toch vanuit een motivatie tot intimiteit heeft plaatsgevonden en niet vanuit het alleen nastreven van lust. Niets opgenomen over eventueel materieel gewin.
- Positief is de aandacht voor verschillende sociale en psychologische concepten die samenhangen met het wel/niet hebben van hookup ervaringen en het daarbij wel/niet hebben van geslachtsgemeenschap.

Pedersen, W., & Hegna, K. (2003). Children and adolescents who sell sex: a community study. *Social Science & Medicine*, 56, 135 – 147.

Vraagstelling(en)

Wat is de prevalentie van seksuele handelingen in ruil voor betaling onder adolescenten in Oslo?
 Wat is de samenhang met verschillende persoonskenmerken, mentale gezondheidsproblemen, gedragsproblemen, slachtoffer zijn van geweld, alcohol- en drugsgebruik, andere seksuele ervaringen?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- 10.828 leerlingen in de 8ste, 9de en 10de klas publiek en private onderwijssystemen in Oslo;

- Leeftijd tussen de 14 en 17 (gemiddelde leeftijd 15,4, SD 0,9);
- 50,8% jongens en 49,1% meisjes.

Land

Noorwegen.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijke vragenlijst met volgende concepten:
- Seksuele ervaring, leeftijd eerste keer seks, aantal seksuele partners;
- Seks tegen betaling afgelopen 12 maanden en ooit, leeftijd eerste keer dat dit gebeurde, hoe vaak dit het afgelopen jaar voor is gekomen;
- Verschillende demografische kenmerken;
- Kenmerken van het thuismilieu (scheiding, alcoholgebruik door ouders, mate van monitoring door ouders);
- Frequentie van bezoek aan stadscentrum, gebruik van alcohol en/of andere middelen, gedragsproblemen;
- Slachtofferschap van geweld;
- Data analyse: frequentieverdelingen, t-toetsen, bivariate en multivariate logistische regressie.

Resultaten

1,4% (n = 148) van de respondenten heeft ooit seks tegen betaling gehad. Meer jongens (2,1% n = 116) dan meisjes (0,6% n = 32) hebben dit gedaan. De gemiddelde leeftijd waarop dit voor het eerst gebeurde is 14,2 (SD = 1,4) voor jongens en 14,1 (SD = 1,3) voor meisjes (niet sign). 127 van de 148 respondenten heeft het afgelopen jaar seks tegen betaling gehad. 30,7% heeft dit tussen de een en drie keer gedaan en 52% meer dan tien keer (de mediaan was veertien keer).

Er waren geen verbanden tussen seks tegen betaling en de volgende sociodemografische variabelen te vinden: sociale klasse van de ouders, eventuele werkloosheid van de ouders, aantal kamers in de woning, allochtone vs autochtone afkomst, wijk in de stad, mate van ouderlijke monitoring. Wel werden er verhoogde percentages van het hebben gehad van seks tegen betaling gevonden onder:

- Jongens waarvan in het ouderlijk huis relatief weinig boeken te vinden zijn;
- Adolescenten met gescheiden ouders;
- Adolescenten bij wie er binnen het ouderlijk huis meer sprake van alcohol exposure;
- Adolescenten die relatief veel avonden en nachten hebben doorgebracht in het centrum van de stad;
- Jongens die zich eenzaam voelen en emotionele problemen rapporteren;
- Adolescenten met gedragsproblemen, zoals middelengebruik en geweld;
- Adolescenten met relatief lage leeftijd bij eerste keer geslachtsgemeenschap;
- Adolescenten met relatief veel seksuele partners.

Kwaliteit en relevantie

- Adolescenten die niet naar school gaan zitten niet in de steekproef. De verwachting is dat onder deze adolescenten een hoger percentage seks heeft in ruil voor betaling. De gevonden prevalentie is daardoor een onderschatting van de prevalentie in de gehele adolescenten populatie;
- Relevant met het oog op prevalentiecijfers;
- Uitgebreide discussie en conclusie: interessant.

Svedin, C. G., & Priebe, G. (2007). Selling sex in a population-based study of high school seniors in Sweden: Demographic and psychosocial correlates. *Archives of Sexual Behavior*, 36, 21 – 32.

Vraagstelling(en)

In welke mate komt het voor dat Zweedse adolescenten seks verkopen?

Welke demografische en psychosociale kenmerken hangen hiermee samen?

Hangt het verkopen van seks door Zweedse adolescenten samen met psychosociale problemen en met de eerdere ervaring met seksueel misbruik?

Design

Kwantitatief, cross-sectioneel.

Steekproef

- 4339 adolescenten uit het derde jaar van de middelbare school;
- Nationaal representatieve steekproef;
- Gemiddelde leeftijd is 18,15 jaar (SD = 0,74).

Land

Zweden.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijke vragenlijst met volgende concepten:
- Achtergrond informatie en persoonlijke kenmerken (oa. roken en gebruik van alcohol);
- Ervaringen met seks (van beide kanten toestemming), ervaringen met seksueel misbruik als slachtoffer, ervaringen met seksueel geweld als dader, seksuele attitudes, ervaringen met pornografie, psychische gezondheid, gedragsproblemen, seksuele oriëntatie;
- Ervaringen met seksuele exploitatie (seks voor geld): “Have you ever sold sexual services (yes/no)?” Indien antwoord ja is, wordt er verder gevraagd naar de soort van seksuele activiteit, welke compensatie werd gegeven, hoe vaak het is gebeurd, leeftijd bij eerste voorval, alcohol en drugsgebruik bij de gebeurtenis en attitudes ten aanzien van het verkopen van seks;
- Data analyse: frequentieverdelingen, toetsen op sekse, correlaties, logistische regressie

Resultaten

1,4% (n = 60) van de respondenten geeft aan ooit seks te hebben gehad in ruil voor betaling. Significant meer jongens dan meisjes hebben seks geruild voor betaling: 1% van de meisjes ten opzichte van 1,8% van de jongens. De gemiddelde leeftijd waarop de respondenten voor het eerst seks hadden in ruil voor betaling was 15,9 jaar (SD 1,08). Meisjes waren iets ouder dan jongens. Van de respondenten die de vraag over frequentie hebben ingevuld (n = 44), geven 17 respondenten aan een keer, 10 respondenten tussen de twee en vijf keer en 17 respondenten meer dan vijf keer. Hierin is er geen sekseverschil.

De meest voorkomende vorm van seksuele activiteit onder meisjes is het openlijk masturberen voor degene die betaalt (46%). Voor jongens was dit geslachtsgemeenschap (79%). Jongens geven significant vaker dan meisjes aan dat zij zelf het aanbod hebben gedaan voor geslachtsgemeenschap, anale seks of het worden gefotografeerd of gefilmd tijdens een seksuele activiteit, tegen betaling. De meest voorkomende vorm van betaling, was zowel voor jongens (57%) als voor meisjes (61%) geld. Wel kregen meisjes vaker dan jongens kleding of andere items dan jongens. ‘Survival’ seks (ruilmiddel is eten of onderdak) komt weinig voor: slechts 4-5% van de respondenten die seks hebben

gehad in ruil voor vergoeding heeft dit gedaan. Twee meisjes geven aan seks te hebben gehad in ruil voor drugs. De meest voorkomende manier om in contact met de ‘koper’ te komen, was zowel voor jongens als voor meisjes via vrienden. Jongens komen significant vaker dan meisjes in contact met de ‘koper’ in een lokale bar.

In de groep van respondenten die seks hebben gehad in ruil voor een vergoeding zijn de volgende groepen oververtegenwoordigd in vergelijking met de groep respondenten die geen seks hebben gehad in ruil voor vergoeding:

- Respondenten van allochtone afkomst (eerste of tweede generatie);
- Respondenten die niet bij een van de ouders wonen, maar op zichzelf of in een instelling;
- Respondenten waarvan de ouders werkloos zijn (wordt m.n. veroorzaakt door veel werkloze moeders van de jongens);
- Jongens die het ‘practical/ vocational’ opleidingsprogramma hebben gekozen;
- Homoseksuele of biseksuele jongens en biseksuele meisjes.

Respondenten die seks hebben gehad in ruil voor vergoeding rapporteren meer emotionele problemen (steeds in de afgelopen week) dan respondenten die geen seks hebben gehad in ruil voor vergoeding. Ook roken zij vaker en als zij roken, is dit vaker dagelijks. Zij beginnen tevens op eerdere leeftijd met het drinken van alcohol, en drinken dit vaker. Jongens die seks hebben gehad in ruil voor vergoeding rapporteren meer gedragsproblemen dan jongens die geen seks hebben gehad in ruil voor vergoeding. Voor meisjes lijkt er ook een dergelijk verschil te zijn, maar deze is niet significant. Ook komt het niet opvolgen van regels en het vertonen van antisociaal gedrag vaker voor in deze groep.

Respondenten die seks hebben gehad in ruil voor vergoeding hebben op een jongere leeftijd voor de eerste keer geslachtsgemeenschap gehad dan respondenten die geen seks hebben gehad in ruil voor vergoeding. Ook hebben zij meer seksuele partners en zien zichzelf als meer seksueel ervaren. Zij rapporteren vaker dat zij tegen hun zin in seksuele handelingen hebben verricht. Bijna alle meisjes en driekwart van de jongens die seks hebben gehad in ruil voor vergoeding geeft aan een vorm van seksueel misbruik te hebben meegemaakt. Respondenten die seks hebben gehad in ruil voor vergoeding hebben vaker seksueel geweld jegens iemand anders gebruikt dan respondenten die geen seks hebben gehad in ruil voor vergoeding.

Kwaliteit en relevantie

- De groep respondenten die seks heeft gehad in ruil voor een vergoeding is vrij klein en de dropout is 23% (10% van niet op school komen). Mogelijk komt het fenomeen vaker voor onder de groep jongeren die afwezig zijn van school. Deze zijn in deze studie echter niet meegenomen, waardoor er mogelijk sprake is van een onderschatting;
- Verwachting van onderreportage ten aanzien van onderwerpen als deze;
- Relevant gezien het onderwerp, relevantie enigszins beperkt door de relatief hoge leeftijd van de steekproef.

Tyler, K. A., Whitbeck, L. B., Huyt, D. R. & Cauce, A. M. (2004). Risk factors for sexual victimization among male and female homeless and runaway youth. *Journal of Interpersonal Violence*, 19, 503 – 520.

Vraagstelling(en)

Wat zijn de risicofactoren die samenhangen met het slachtoffer worden van seksueel geweld door een vreemde of een vriend/kennis bij dakloze en weggelopen jongeren?

Design

Kwantitatief cross-sectioneel onderzoek.

Steekproef

- 372 dakloze en weggelopen jongeren (verblijven in een opvanghuis, op straat of onafhankelijke woonsetting);
- Tussen de 13 en 21 jaar (mediaan is 17 jaar).

Land

VS

Methode van dataverzameling en verwerking

- Mondeling afgenomen vragenlijst met volgende concepten:
- Leeftijd bij eerste keer van huis weglopen of –gaan, aantal keer van huis weggegaan, gebruik van harddrugs, tactieken die respondenten gebruiken om op straat te overleven, seksuele oriëntatie, mate van meegemaakt seksueel geweld en relatie tot dader;
- 1 item over survival seks;
- Data analyse: logistische regressie.

Resultaten

11% van de respondenten geeft aan minstens een keer seks te hebben geruild voor een vergoeding (9% mannen en 13% vrouwen). Vrouwen die ooit survival seks hebben gehad ondervinden 5x vaker ook seksueel geweld door een vriend of bekende. Discussie: vrienden en kennissen weten het vaker van dat de respondent ooit aan ruilseks hebben gedaan, en daardoor grotere kans dat ze dit komen opeisen. Mannen die ooit survival seks hebben gehad ondervinden 6x vaker ook seksueel geweld door een vreemde. Discussie: mannen ruilen seks voor vergoeding m.n. binnen voor hen vreemde kringen.

Kwaliteit en relevantie

Brede leeftijdsgroep. Opmerkelijk verschil tussen mannen en vrouwen in samenhang met seksueel geweld door bekende versus vreemde. Aangedragen verklaring niet erg overtuigend.

Tyler, K. A., & Johnson, K. A. (2006). Trading sex: voluntary or coerced? The experiences of homeless youth. *The Journal of Sex Research*, 43, 208 – 216.

Vraagstelling(en)

Wat zijn de omstandigheden rond het ruilen van seks onder dakloze jongeren en de mate waarin de beslissing hiertoe vrijwillig wordt genomen of dat er dwang in meespeelt?

Ruilseks is gedefinieerd als het ruilen van seks of seksuele handelingen voor items als eten, onderdak, geld of drugs.

Design

Kwalitatief.

Steekproef

- 40 dakloze jongeren (verblijven in een opvanghuis, op straat of onafhankelijke woonsetting);
- Tussen de 19 en 21 jaar.

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Interviews aan de hand van volgende onderwerpen:
- Leeftijd waarop de respondent voor het eerst het ouderlijk huis verliet en hoe zij dakloos zijn geworden, familie geschiedenis/anamnese;
- Het hebben gehad van ruilseks, de mate waarin dit vrijwillig of onder uitoefening van dwang gebeurde;
- Analyse op inhoud aan de hand van codering en themaconstructie.

Resultaten

Dertien jongeren (eenderde) zijn in aanraking gekomen met ruilseks, oftewel dit zelf gedaan, een verzoek hiertoe hebben afgewezen of vrienden of bekenden hebben die dit doen. Zeven jongeren hebben zelf ruilseks gehad. Zij hebben seks geruild voor spullen die door hen nodig werden geacht om te overleven. Zij wilden seks niet ruilen, maar zagen geen andere alternatieven. In andere gevallen was er sprake van dwang tot de seks: de beslissing om ruilseks te hebben is dus niet altijd vrijwillig.

Kwaliteit en relevantie

Kleine groep respondenten (in de diepte-interview 13). Dus resultaten niet generaliseerbaar, maar geven wel een indruk van het wel of niet vrijwillig zijn van ruilseks. Dit komt in de andere, kwantitatieve onderzoeken over dit onderwerp niet aan de orde. Leeftijd ligt te hoog voor het huidige onderzoek.

Veuger, N. (1997). *De grens tussen versieren en lastig vallen. Seksuele intimidatie en grensoverschrijdend gedrag onder jongeren*. Emancipatiebureau Overijssel.

Vraagstelling(en)

Hoe leggen meisjes uit Overijssel contact met jongens? Welk gedrag van jongens komen meisjes tegen dat zij als seksueel intimiderend- en grensoverschrijdend ervaren? Wat voor strategieën hebben meisjes hiertegen ontwikkeld? Hoe beoordelen de meisjes het resultaat van hun strategie? Hoe zouden meisjes met jongens willen omgaan?

Design

Kwantitatief (cross-sectioneel) en kwalitatief.

Steekproef

- Kwantitatief: 167 meiden tussen de 15 en 19 jaar (gemiddelde leeftijd 16,2). Benadering via vier scholen, verschillende niveaus gerepresenteerd. 141 meiden van Nederlandse afkomst, 26 buitenlandse afkomst.
- Kwalitatief: 20 meiden geselecteerd via de ingevulde vragenlijsten, leeftijden tussen de 15 en 19 jaar. Diversiteit in niveau opleiding en afkomst.

Land

Nederland.

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst en interviews met volgende onderwerpen: Contacten (leggen) met jongens, seksuele ervaring, grenzen, reacties op grensoverschrijdend gedrag, reactie van de jongens, beoordeling uiteindelijke resultaat.

Resultaten

Op de vraag aan meiden of zij aangeven hoe ver ze willen gaan op seksueel gebied, geeft 84% aan 'ja', 3% zegt 'ja en nee', 6% zegt 'nee' en 7% geeft aan dat deze vraag niet van toepassing is. Als reden om hun grenzen niet aan te geven, wordt een dwingende houding van de jongen en de angst om de jongen te verliezen het meest genoemd. Het is echter 61% van de meiden wel eens overkomen dat een jongen over hun grens is gegaan. Hoe meer seksuele ervaring, hoe meer kans dat je dit meegemaakt hebt. Meisjes blijken vooral grenzen te voelen ten aanzien van de manier waarop jongens over hen praten of het woord tot hen richten. Graag met respect en als persoon en niet als alleen 'een lichaam', beledigend of denigrerend. De lichamelijke grenzen worden voornamelijk bepaald door de mate waarin ze een jongen kennen en wat ze van hem willen.

Kwaliteit en relevantie

- Kleine, niet representatieve steekproef;
- Relevantie zeer beperkt, daar er in dit onderzoek slechts zeer zijdelings raakt aan de geformuleerde onderzoeksvragen.

Ward, L. M. (2003). Understanding the role of entertainment media in the sexual socialization of American youth: A review of empirical research. *Developmental Review*, 23, 347 – 388.

Vraagstelling(en)

Wat zijn de seksuele berichten die uitgedragen worden door de media en hoe vaak wordt dit getoond of uitgedragen?

In welke mate beïnvloedt regelmatige blootstelling aan deze inhoud wat jongeren voelen en menen en doen ten aanzien van seksuele relaties?

Hoe kan het veld verder gaan om sommige cruciale gaten in de kennis te vullen?

Design

Literatuurstudie.

Steekproef

Er zijn 64 inhoudsanalyses en 36 effectstudies geanalyseerd, samengevat en over gerapporteerd.

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

Literatuur is gezocht door middel van een digitale bronnenzoektocht (PsychINFO en Web of Science) en ancestrale zoektocht (aan de hand van referenties in artikelen).

Resultaten

Ongeveer 39% van de effectstudies hadden een experimenteel design (de rest correlatieel), meer dan de helft richt zich op universiteitsstudenten, en bijna alle richten zich op het medium televisie.

Wat betreft de studies die ingaan op de invloed op *attituden ten aanzien van seks en seksuele relaties*, blijkt de dominante onderzoeksvraag te zijn geweest: *Zorgt regelmatige blootstelling van mediaboodschappen dat seks recreatief, zonder risico's en oppervlakkig (?) is, voor het eigen maken van een dergelijk perspectief door de kijkers?* Dit wordt over het algemeen onderzocht door de instemming van respondenten met verschillende stellingen over seks of seksuele relaties te meten. In correlatieel onderzoek is gevonden dat regelmatige blootstelling aan of betrokkenheid bij seksueel georiënteerde genres (zoals soaps of muziekvideo's) is geassocieerd met meer liberale en meer stereotiepe seksuele attitudes (met name onder vrouwen), sterkere instemming met disfunctionele opvattingen over seksuele relaties en een grotere acceptatie van seksueel geweld of intimidatie. Gevonden verbanden zijn vaak echter niet groot en er worden bovendien niet altijd verbanden gevonden of juist tegengestelde bevindingen gedaan. Ook zijn er links gevonden tussen regelmatig TV-kijkgedrag met attitudes ten aanzien van de eigen seksuele ervaring: negatieve attitudes ten aanzien van maagd blijven en minder tevredenheid met de eigen seksuele ervaringen. De auteur geeft aan dat deze gevonden verbanden complex van aard zijn, met variaties in het genre en geslacht en etniciteit van de respondent.

In experimenteel onderzoek (een groep blootstellen aan seksuele content, een andere groep aan niet-seksuele content en het vergelijken van attitudemetingen direct na blootstelling) worden conditionele resultaten behaald: steeds afhankelijk van het design of andere afhankelijke variabelen. Er is wat bewijs dat respondenten die zijn blootgesteld aan seksuele en seksistische inhoud van muziek video's een sterkere stereotypische seksuele attitudes hebben dan respondenten die zijn blootgesteld aan muziekvideo's zonder seksuele inhoud. Vrouwen worden sterker beïnvloed dan mannen. Dergelijk onderzoek onder andere mediagenres hebben zeer wisselende en niet-eenduidige resultaten.

Wat betreft de studies die ingaan op *seksuele verwachtingen en assumpties*, blijkt dat er sterke en consistente associaties zijn tussen de mate van blootstelling en de verwachtingen, namelijk een grotere blootstelling aan seksueel georiënteerde genres hangt samen met hogere verwachtingen en assumpties over de prevalentie van seks en van bepaald seksueel gedrag door anderen. Experimenteel onderzoek ondersteunt dit ook: het lijkt er dus op dat TV-kijkers fictionele data verwerken in hun verwachtingen over seksuele interacties in het 'echte leven'.

Wat betreft de studies die ingaan op *seksueel gedrag*, blijkt dat er verbanden zijn gevonden tussen verschillende genres en het seksuele gedrag. Bijvoorbeeld het frequent kijken van muziekvideo's hangt voor meisjes uit een 'low-quality family environment' samen met meer seksuele partners en meer seksuele ervaring. Voor mannelijke universiteitsstudenten is bv. gevonden dat het frequent kijken van soaps samenhangt met het hebben van meer seksuele partners. Er is echter weinig longitudinale en experimentele data hierover.

Kwaliteit en relevantie

- Relevant daar literatuur ten aanzien van dit onderwerp goed in kaart wordt gebracht in een overzichtsartikel;
- Minder relevant daar geen van de besproken artikelen ingaat op materiele vormen van tienerseks.

Ward, L. M. , Hansbrough, E., & Walker, E. (2005). Contributions of music video exposure to black adolescents' gender and sexual schemas. *Journal of Adolescent Research*, 20, 143 – 166.

Vraagstelling(en)

Is frequente blootstelling aan muziekvideo's en andere vormen van 'mainstream media', zoals films, geassocieerd met het houden van seksstereotype opvattingen?

Werkt blootstelling aan stereotiepe muziekvideo's in een laboratoriumsetting als een prime van stereotiepe schemata en leidt dit tot het sterker onderschrijven van traditionele opvattingen van mannelijkheid en vrouwelijkheid?

Welke kenmerken van de individuele kijker versterken of verzwakken effecten van media blootstelling? (exploratief)

Design

Kwantitatief, deels cross-sectioneel, deels experimenteel (between-subjects design).

Steekproef

- 152 Amerikaanse middelbare school studenten van Afrikaanse afkomst;
- Leeftijd varieert van 14 tot en met 18 (gemiddeld 16 jaar);
- 30% is man, 70% is vrouw;
- De respondenten zijn geworven via een 'summer enrichment program'.

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Schriftelijke vragenlijst met volgende concepten:
- Media consumentkenmerken (aantal uren kijken naar bepaalde programma's, attitudes met betrekking tot de rollen en gepast gedrag van mannen en vrouwen, attitudes met betrekking tot opvattingen over seksuele rollen en relaties, opvattingen over idealen met betrekking tot mannelijkheid en vrouwelijkheid);
- Experimenteel gemanipuleerde stimulus: selectie en mix van commerciële hiphop en rap muziekvideo die vaak op TV zijn. Een mix waarin veel plaatjes met afbeeldingen van stereotiepe sekserollen te zien zijn (vrouwen zijn er voor seks, mannen zijn players, materieel bezit is erg belangrijk) is de experimentele stimulus. De controle stimulus bestaat uit muziekvideo's die dergelijke stereotiepen niet uitdragen. Deze stimuli zijn op inhoudvaliditeit gechecked (dmv beoordeling door verschillende personen);
- Procedure: Twee sessies. Eerste sessie: meting van media gebruik, gender role attitudes, en idealen met betrekking tot mannelijkheid en vrouwelijkheid. Tweede sessie is twee tot vier dagen later: per klas ingedeeld in experimentele en controlegroepen, blootstelling aan stimuli, daarna meting van opvattingen met betrekking tot seksuele stereotiepen en weer de idealen van mannelijkheid en vrouwelijkheid;
- Data analyses: frequentieverdelingen, correlaties, variantie analyse.

Resultaten

Er is een positieve samenhang tussen de gerapporteerde mate van blootstelling aan muziekvideo's en popmuziek en seksestereotypering. Dit was niet het geval voor komedies en drama's. Dit komt in het experimentele deel van het onderzoek ook naar voren: de respondenten die video's met stereotiepe presentaties van mannelijkheid en vrouwelijkheid zien, uiten meer traditionele opvattingen over gender en seksuele relaties. Jongere respondenten, respondenten die de clips 'entertaining' vonden en respondenten die zich identificeerden met de acteurs of karakters, lijken gevoeliger voor deze effecten.

Kwaliteit en relevantie

- Steekproef niet representatief.
- Experimentele opzet: er wordt alleen gekeken naar korte termijn effecten (vragenlijsten worden direct na blootstelling aan stimulus afgenomen). Auteurs brengen hier tegenin dat er bij de zelfrapportage data hetzelfde gevonden wordt.
- Bovendien: dergelijke effecten kunnen alleen verwacht worden bij adolescenten die zelf zulke media uitkiezen. Zij verschillen mogelijk al op verschillende kenmerken van jongeren die dergelijke media niet uitkiezen, zoals persoonlijkheid.

Ward, L. M. & Friedman, K. (2006). Using TV as a guide: Associations between television viewing and adolescents' sexual attitudes and behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 16, 133 - 156.

Vraagstelling(en)

Wat is het verband tussen blootstelling aan seksuele stereotiepen in de media en de acceptatie daarvan door middelbare scholieren?

Zijn de mate van exposure, de redenen om te kijken en de mate van identificatie van invloed op de relatie tussen regelmatig TV-kijkgedrag op de seksuele attitudes van adolescenten?

Wat is het verband tussen het regelmatig TV kijken en hun seksueel gedrag bij adolescenten?

Design

Kwantitatief, deels cross-sectioneel, deels experimenteel.

Steekproef

- 244 middelbare scholieren;
- 59% meisjes en 41% jongens;
- Leeftijd tussen 14 en 18 jaar (gemiddeld 16,3);
- De meeste respondenten komen uit intacte families met vaak goede opleidingen.

Land

VS.

Methode van dataverzameling en verwerking

- Elke klas wordt aan een conditie toegewezen (niet beschreven hoe: random of hoe anders?): een controle conditie en drie experimentele condities: seks als recreatie, vrouwen als seksobjecten, mannen als seksgedreven;
- Bij 154 respondenten was de procedure als volgt: respondenten zien een aantal videoclippen uit de conditie waarin ze ingedeeld zijn, vervolgens vullen ze vragenlijst in;

-
- Bij 90 andere respondenten (op een later tijdstip verzameld) is alleen de vragenlijst afgenomen, zonder dat zij iets te zien hebben gekregen;
  - De schriftelijk afgenomen vragenlijst bevat operationalisaties van de volgende concepten; attitudes ten aanzien van genderrollen en seksuele relaties, mate van media gebruik, reden om TV te kijken, mate van identificatie met de TV karakters, mate van seksuele ervaring;
  - Data analyses: frequentieverdelingen, correlaties, regressie analyse, variantie analyse.

Resultaten

Na het kijken van muziekclips waarin vrouwen als seksobjecten werden neergezet waren jongeren sterker geneigd tot het uiten van stereotiepe opvattingen ten aanzien van genderrollen en seksuele relaties dan jongeren die clips hebben gezien met een niet-seksuele inhoud. Er waren geen verschillen tussen jongeren die clips hebben gezien waarin seks werd neergezet als recreatief en mannen als seks gedreven en jongeren die de niet-seksueel beladen clips hebben gezien. De samenhang tussen mediagebruik en het hebben van stereotiepe opvattingen over genderrollen en seksuele relaties hangt af van het genre programma en soort stereotiep. Hoe meer blootstelling aan talkshows en 'sexy prime time' programma's, hoe sterker de stereotiepe opvattingen over genderrollen en de opvattingen dat seks recreatief is. TV kijken hangt samen met de mate van seksuele ervaring van adolescenten, ook als er is gecontroleerd voor seksuele attitudes.

Kwaliteit en relevantie

- De groep respondenten die geen stimulus toegediend hebben gekregen, verschillen op een demografisch kenmerken van de respondenten die wel of de controle of een van de experimentele stimuli hebben gekregen: zij zijn significant jonger. Hierdoor zijn eventueel gevonden verschillen moeilijk te interpreteren, deze verschillen zouden ook verklaard kunnen worden door het reeds bestaande verschil in leeftijd;
- Tevens is de steekproef vrij homogeen: leerlingen van een school, uit overwegend intacte families met goede opleidingen. Waarschijnlijk zijn bevindingen niet zomaar generaliseerbaar naar de totale groep Amerikaanse adolescenten;
- Beperkt tot drie TV-mediagenres: talkshows, sexy prime time programma's en videoclip. Dit zorgt ook voor beperkte generaliseerbaarheid;
- Betrouwbaarheid van de schalen voor seksuele attitudes is aan de lage kant: .67 tot .77.

BIJLAGE 2. VELDEXPERTS

De volgende veldexperts hebben deelgenomen aan de expertmeeting:

- Bram Legerstee, theatermaker bij het Rotterdams Centrum voor theater. Het Rotterdams Centrum voor theater heeft in 2006 het theaterproject ‘Seks in de stad’ uitgevoerd. Met dit project worden op scholen in het middelbaar onderwijs in één op één situaties door acteurs monologen over seksualiteit voor jongeren gespeeld. Een week later worden de jongeren door een docent van het theater uitgenodigd om zelf een monoloog over seksualiteit te gaan schrijven;
- Chris Groeneveld, teamleider kinderporno en pedoseksuele delicten van de KLPD. Hij is gespecialiseerd in Internet-recherche, met name naar kinderpornografie maar ook breder naar seksueel gedrag op Internet;
- Monique a Campo, coördinator van Pretty Woman. Pretty Woman biedt individuele en groepshulpverlening aan meiden van 13 tot 23 jaar die in de prostitutie werken of gewerkt hebben of die een verhoogd risico lopen om door hun vriend (loverboy) de prostitutie in gelokt te worden. Pretty Woman verzorgt ook voorlichting op scholen;
- Linda aan den Toorn, uitvoerder Taakstraffen Seksualiteit bij de Rutgers Nisso Groep. Dit zijn leerprojecten over seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag voor jongeren die een zedendelict hebben gepleegd. Linda aan den Toorn is daarnaast verbonden aan de afdeling Jeugdreclassering van het bureau Jeugdzorg;
- Marianne Jonker, unitmanager Jeugd- en Zedenprojecten van de Rutgers Nisso Groep;
- Arnoud Verhoeff, hoofd afdeling epidemiologie van de GGD in Amsterdam en als projectleider betrokken geweest bij de quickscan naar seksueel gedrag van tieners in Amsterdam Zuidoost;
- Kristin Janssens, onderzoeker bij Movisie en in deze functie bezig met de afronding van een quickscan naar grensoverschrijdend gedrag.

LITERATUUR

- American Psychological Association, Task Force on the Sexualization of Girls (2007). *Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls*. Washington, DC: American Psychological Association. www.apa.org/pi/wpo/sexualization.html
- Anderson, V. N., Simpson-Taylor, D., & Herrmann, D. J. (2004). Gender, age, and rape-supportive rules. *Sex Roles, 50*, 77 - 89.
- Bailey, S. L., Camlin, C. S., & Ennett, S. T. (1998). Substance use and risky sexual behavior among homeless and runaway youth. *Journal of Adolescent Health, 23*, 378 – 388.
- Bruin, J. de (1999). Plezierseks, machopraat en romantiek: voorstellingen van seksualiteit in jongerenbladen. *Tijdschrift voor Genderstudies, 2*, 55 – 64.
- Collins, R. L., Elliott, M. N., Berry, S. H., Kanouse, D. E., Kunkel, D., Hunter, S. B., & Miu, A. (2004). Watching sex on television predicts adolescent initiation of sexual behavior. *Pediatrics, 114*, 3, 280-289.
- Conner, M. & Flesch, D. (2001). Having casual sex : additive and interactive effects of alcohol and condom availability on the determinants of intentions. *Journal of Social Psychology, 31*, 89 – 112.
- Cremer, S. W. (1997). Kwetsbaar en grenzeloos. Experimenteren in seks en omgaan met grenzen vanuit het perspectief van jongens. *Comenius, 17*, 325 – 337.
- Dijk, Z. van (2006b). *Het kleine tafelgesprek: Rapportage van conferentie gehouden op 11 september 2006. Een quick scan naar seks voor beloningen of betaling bij minderjarige tieners uit de praktijk van professionals, hulpverleners en werkers*. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- Duimel, M., & Haan, J. de (2007). *Nieuwe links in het gezin: De digitale leefwereld van tieners en de rol van hun ouders*. Den Haag: SCP.
- ECPAT Nederland (2002). *Stem van slachtoffers: Ervaringen, behoeften en aanbevelingen van risicomeiden en meiden werkzaam in de prostitutie met betrekking tot voorlichting, hulpverlening en contacten met politie en justitie*.
- Edwards, J. M., Iritani, B. J., & Hallfors, D. D. (2006). Prevalence and correlates of exchanging sex for drugs or money among adolescents in the United States. *Sexually Transmitted Infections, 82*, 354 – 358.
- Eggermont, S. (2005). Young adolescents' perceptions of peer sexual behaviours: the role of television viewing. *Child: Care, Health & Development, 31*, 459 - 468.
- Eggermont, S. (2006). *Television viewing and adolescents' beliefs about sexuality. The effect of different program clusters. The impact of television viewing on adolescents' sexual socialization*. Leuven: Katholieke Universiteit.
- Forsberg, M. (2000). *Adolescent sexuality in Sweden: a research review 2000*. Stockholm: Swedish institute of Public Health.
- Gebhardt, W. A., Kuyper, L., & Greunsvan, G. (2003). Need for intimacy and motives for sex as determinants of adolescents condom use. *Journal of Adolescent Health, 33*, 154 – 164.
- Geiger, B., Fischer, M., & Eshet, Y. (2004). Date-rape-supporting and victim-blaming attitudes among high school students in a multiethnic society. *Journal of Interpersonal Violence, 19*, 406 – 426.

- GGD Amsterdam (2006). Seksueel gedrag in een subcultuur van tieners in Amsterdam Zuidoost. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, & Vanwesenbeeck, I. (2006). *Seks is een game: Gewenste en ongewenste ervaringen van jongeren op Internet*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.
- Greene, J. G., Ennett, S. T., & Ringwalt, C. L. (1999). Prevalence and correlates of survival sex among runaway and homeless youth. *American Journal of Public Health, 89*, 1406 - 1409.
- Halcón, L. L. & Lifson, A. R. (2004). Prevalence and predictors of sexual risks among homeless youth. *Journal of Youth and Adolescence, 33*, 71 - 80.
- Hawk, S. T., Vanwesenbeeck, I., Graaf, H. de, & Bakker, F. (2006). Adolescents' contact with sexuality in mainstream media: A selection-based perspective. *The Journal of Sex Research, 43*, 352 - 363.
- Heßling, A. (2006). *Youth Sexuality: repeat survey of 14 to 17-year-olds and their parents: results of a representative survey conducted in 2006*. Köln: Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung.
- Holland, J., Ramazanoglu, C., Sharpe, S., & Thomson, R. (1996). Reputations: Journeying into gendered power relations. In: J. Weeks & J. Holland (eds). *Sexual cultures: communities, values and intimacy*. Hampshire & London: Macmillan, pp. 239-260.
- Kaufman, C. E. , & Stavrou, S. E. (2004). 'Bus fare please': the economics of sex and gifts among young people in urban South Africa. *Culture, Health & Sexuality, 6*, 377 - 391.
- Kendall, T. (2006). Pornography, rape, and the Internet. *Law and Economics Seminar Fall Term 2006*, Stanford Law School.
- Kunkel, D., Eyal, K., Finnerty, K., Biely, E., & Donnerstein, E. (2005) *Sex on TV4: a biennial report to the Kaiser Family Foundation*. Santa Barbara, California: Henry J. Kaiser Family Foundation.
- Linden, P. van der (1993). *Grensgevallen: Een verslag op basis van interviews met Marokkaanse, Nederlandse en Turkse jongens over jongens onder elkaar, over seksuele toenadering van jongens tegenover meisjes en over seksueel geweld*. Utrecht: SOMAN.
- Manning, W. D., Longmore, M. A., & Giordano, P. C. (2004). Adolescents' involvement in non-romantic sexual activity. *Social Science Research, 34*, 384 - 407.
- Manning, W. D., Giordano, P. C., & Langmore, M. A. (2006). Hooking up: The relationship contexts of "nonrelationship" sex. *Journal of Adolescent Research, 21*, 459 - 483.
- Maticka-Tyndale, E., Herold, E. S., & Oppermann, M. (2003). Casual sex among Australian schoolies. *The Journal of Sex Research, 40*, 158 - 169.
- Morrison, T. G., McLeod, L. D, Morrison, M. A., Anderson, D., & O'Connor, W. E. (1997). Gender stereotyping, homonegativity, and misconceptions about sexually coercive behavior among adolescents. *Youth & Society, 28*, 351 - 382.
- Mur, S. (2006). *Seks in beeld. Een onderzoek naar de invloed van seks op muzikzenders en Internet op het gedrag van jongeren*. Afstudeerscriptie, Rijksuniversiteit Groningen.

- Nikken, P. (2002). *Seks in de media en kinderen*. Utrecht: NIZW Jeugd.
- Nikken, P., & Midzic, E. (2007). *Seks, media en jongeren*. Interne notitie NJI.
- Princeton Survey Research Associates International (2005). National survey of young teens sexual attitudes and behaviors. NBC/PEOPLE.
<http://msnbcmedia.msn.com/i/msnbc/Sections/TVNews/Dateline%20NBC/NBCTeenTopline.pdf>
- Paul, E. L., McManus, B., & Hayes, A. (2000). "Hookups": characteristics of college students' spontaneous and anonymous sexual experiences. *The Journal of Sex Research*, 37, 76 – 88.
- Pedersen, W., & Hegna, K. (2003). Children and adolescents who sell sex: A community study. *Social Science & Medicine*, 56, 135 – 147.
- Pfeiffer, C. (2006). *Die Medien, das Böse und Wir. Zu den Auswirkungen der Mediennutzung auf Kriminalitätswahrnehmung, Strafbedürfnisse und Kriminalpolitik*. Lezing 9e Conferentie International Association for the Treatment of Sex Offenders (IATSO), 9-12 September 2006, Universiteit Hamburg
- Schalet, A. (2005). Raging hormones, regulated love: Adolescent sexuality and the constitution of the modern individual in the United States and the Netherlands. *Body and society*, 6, pp. 75-105.
- Svedin, C. G., & Priebe, G. (2007). Selling sex in a population-based study of high school seniors in Sweden: Demographic and psychosocial correlates. *Archives of Sexual Behavior*, 36, 21 – 32.
- Tyler, K. A., Whitbeck, L. B., Huyt, D. R. & Cauce, A. M. (2004). Risk factors for sexual victimization among male and female homeless and runaway youth. *Journal of Interpersonal Violence*, 19, 503 – 520.
- Tyler, K. A., & Johnson, K. A. (2006). Trading sex: voluntary or coerced? The experiences of homeless youth. *The Journal of Sex Research*, 43, 208 – 216.
- Van Berlo, W., van Engen, A. & Mooren, T. (2004). Behandeling van slachtoffers van seksueel geweld. In : Gijs, L., Gianotten, W., Vanwesenbeeck, I., & Weijnenborg, P. (red.). *Seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Veuger, N. (1997). *De grens tussen versieren en lastig vallen. Seksuele intimidatie en grensoverschrijdend gedrag onder jongeren*. Emancipatiebureau Overijssel.
- Ward, L. M. (2003). Understanding the role of entertainment media in the sexual socialization of American youth: A review of empirical research. *Developmental Review*, 23, 347 – 388.
- Ward, L. M. , Hansbrough, E., & Walker, E. (2005). Contributions of music video exposure to black adolescents' gender and sexual schemas. *Journal of Adolescent Research*, 20, 143 – 166.
- Ward, L. M. & Friedman, K. (2006). Using TV as a guide: Associations between television viewing and adolescents' sexual attitudes and behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 16, 133 - 156.
- Young, C. (2006). The great fellatio scare: Is oral sex really the latest teen craze? Reason, may 2006. http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1568/is_1_38/ai_n16429687.